

*Kun rakastaa musiikkia,
ei ilolla ole loppua.*

(Neeme Järvi)

Tampereen kaupunginkirjaston musiikkiosasto valtasi jo varhain sijansa suomalaisten musiikkikirjastojen kärkijoukossa. Sen 50-vuotinen taival muodostaa nousevan kaaren. Taival on kulkenut alati muuttuvan suomalaisen musiikkikulttuurin rinnalla. Aluksi toimittiin yhtenäiskulttuurin piirissä. Sitten tuli aika vastata moniarvoistuvan ympäristön haasteisiin. Se ei ole ollut aina helppoa, mutta siinä on onnistuttu.

ISBN 978-951-609-393-5

Meillä lähdettiin latvasta

Tampereen kaupunginkirjaston musiikkiosasto
50 vuotta
2008

Eero Kosonen joht. Tampereella:
18.5.62 sol. Eero Bister

Concerto

No.1 LA PRIMAVERA

I

Antonio Vivaldi, Op. 8 No. 1
1678-1741

A Giunt'è la Primavera

Allegro

Violino solo

Violino I

Violino II

Viola

Violoncello

Contrabasso

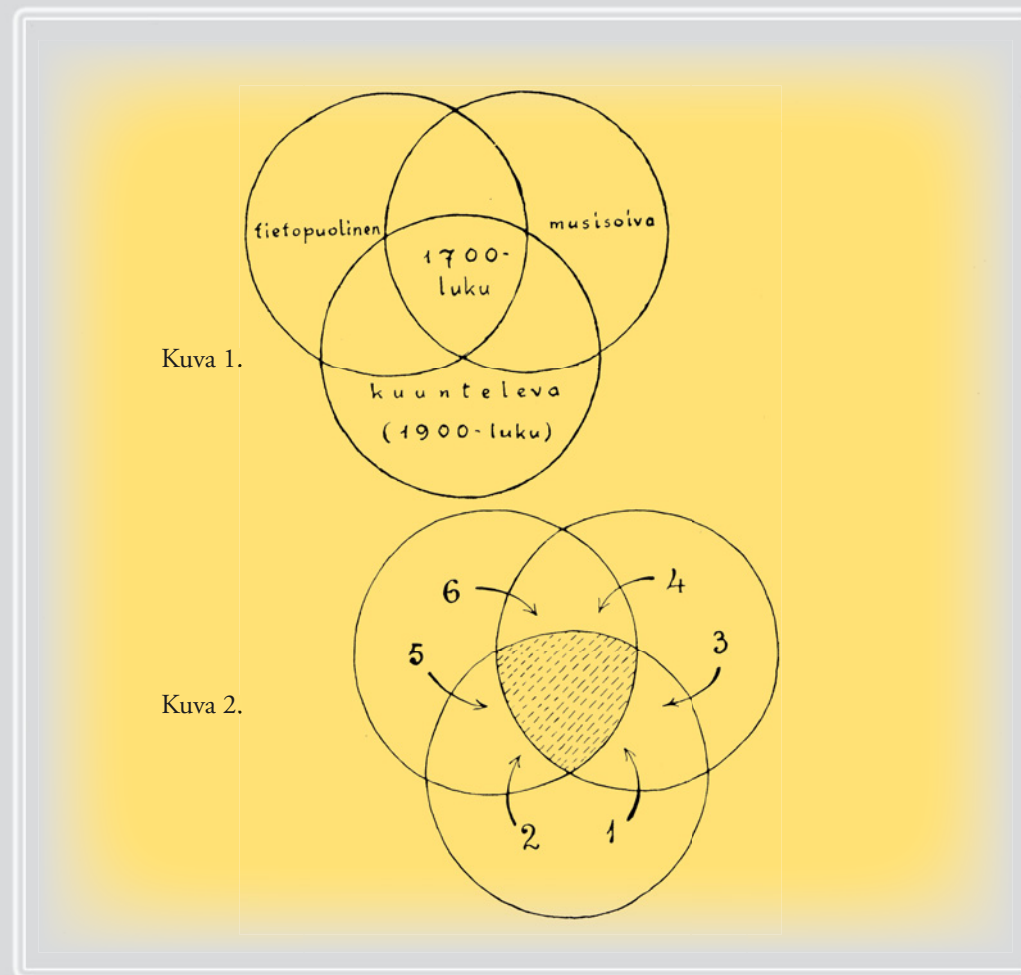
ssso Continuo

solo

I

II

la.

Kuva 1.

On siis olemassa kolme musiikkisuhdetta: *musisoiva*, johon kuuluu mm. soitto, laulu ja sävellys, *tietopuolinen* ja *kuunteleva*. Itse musisoidessamme olemme ensimmäisessä suhteessa musiikkiin. Opiskellessamme esim. musiikkipsykologiaa, musiikin historiaa tai teoriaa, on suhteemme tietopuolinen. Mitä kuuntelevalla musiikkisuhteella tässä tarkoitetaan, on jokaiselle selvä. 1700-luvulla harrastettiin musiikkia alueella, jossa kaikki kolme ympyrää leikkaavat toisiaan, kun taas valtaosa nykyisestä musiikin harrastuksesta jää, kuten piirroksesta selviää, pelkän kuuntelevan musiikkisuhteen alueelle, siis täydellisesti periferiaan. Jos sijoitamme kutakin ympyrää edustamaan ne ihmisryhmät, jotka tällä hetkellä ovat edellämainituissa suhteissa musiikkiin, huomaamme produsoivaa musiikkisuhdetta edustavan esittävien ja luovien muusikoiden, tietopuolista suhdetta musiikkitiedemiesten ja opettajien sekä kuuntelevaa suhdetta pääosan musiikkiyleisöstä.

Kuva 2.

Musiikkikirjaston tehtäviä edellisen pohjalla havainnollistaa seuraava;

1. Musiikkiyleisö saa mahdollisuuden omavaraiseen musisointiin (kamarimusiikkisali, harjoitushuoneet instrumentteineen, nuotit).
2. Yleisö saa mahdollisuuden musiikkitietoutensa kartuttamiseen (musiikkikirjat, nuotit, lehdet, lukusalit, kerhot jne).
3. Levy- ja nauha-arkisto antaa musiikki-kuuntelijoille mahdollisuuden opiskelemaan, systemaattiseen musiikinkuunteluun, mihin konserttielämän puitteissa ei ole tilaisuutta.
4. Muusikot saavat tilaisuuden saavuttaa mitä monipuolisimman tiedollisen kontaktin alansa (ks. kohtaa 2.).
5. ja 6. On itsestään selvää, millaisen aarretaitan musiikkikirjasto tarjoaa musiikin tutkijoille.

Nämä piirroksemme osoittamat henkiset liikkunnat ovat luonteeltaan *keskihakuisia*. Niinpä voimme toivoa, että ympyrät musiikkikirjaston henkisessä kentässä tulevat yhdeksi: periferiat katoavat, ei puhuta enää *taiteilijasta ja yleisöstä*, jäljellä on vain *musiikki ja ihminen*. Sana »amatööri» saa näin alkuperäisen merkityksensä: *amator* = »rakastaja».

Meillä lähdettiin latvasta

Tampereen kaupunginkirjaston
musiikkiosasto 50 vuotta

2008

TEKSTI

Kari Eloranta

TOIMITUS

Pirjo Hakuni

JULKAISIJA

Tampereen kaupunginkirjasto –
Pirkanmaan maakuntakirjasto

Tampere 2008

ULKOASU JA TAITTO

Marja Muhonen

KIRJAPAINO

Juvenes Print – Tampereen Yliopistopaino Oy

2008

ISBN 978-951-609-393-5

SISÄLTÖ

JOHDANTO	5
1. VALMISTELEVA VAIHE TAMPEREELLA	7
2. SUOMEN ENSIMMÄINEN MUSIIKKIOSASTO TAMMELAN SIVUKIRJASTOON	10
2.1. Alku joskus hankalaakin	10
2.2. Palvelua kaiken muun ohessa	13
2.3. Aineistokokoelman alkuvaiheet	14
2.4. Säveltuokioita	17
2.5. Yhteenvedoa	18
3. MUSIIKKIA TAMMERKOSKEN RANNALLA	19
3.1. Uudet puitteet	19
3.2. Kahden herran palvelijana	21
a. Musiikin asialla	21
b. Neljännen kerroksen arkea	22
c. Kielistudio, mankkiboksi, käenpoika	23
3.3. Irti musiikkiopiston talutusnuorasta	25
a. Ammattilaisilta ammattidiletanteille	25
b. Kokoelmapoliittinen linja hahmottuu	26
3.4. Musiikkikirjasto tamperelaisessa kirjastosuunnittelussa	28
a. Kenen musiikkikirjasto – episodi vuodelta 1968	28
b. Musiikkiosastosta puuhataan oppimateriaalikeskusta	30
3.5. Musiikkia tutuksi	31
a. Kaiuttimet Kirjastonpuistossa	31
b. Musiikkiesittelyjä	32
3.6. Äänilevyjen lainaus	33
3.7. Kirjastonpuiston musiikkiosasto: yhteenvedoa	36
a. Kokoelmat	36
b. Lainaus	37
c. Musiikin kuuntelu kirjastossa	37
d. Horisontti selkeytyy	37
4. UUTTA TALOA KOHTI	39

5. MUSIIKKIKIRJASTO PÄÄKIRJASTO METSON SUOJASSA	43
5.1. Kokoelmat	43
a. Aineistomuotojen moninaisuutta	43
b. Kokoelmatyöstä	45
5.2. Musiikkiosaston käyttö	48
a. Asiakaskunta	48
b. Lainaus	49
c. Musiikin kuuntelu kirjastossa	51
d. Käytön kasvun tekijöitä	52
 6. TIETOPALVELUN ETAPPEJA	 55
6.1. Tietopalvelu ja Kirjastokonsertto 1985	55
6.2. Uudet luettelointistandardit	57
6.3. Musiikin tiedonhaun välineistöä uuteen uskoon	58
a. Luettelointi tietopalvelun tukena	58
b. Lauluhakemistosta kertosaäkeisiin	59
c. Asiasanoja ja erikoisluetteloita	60
6.4. Musiikin tiedonhaun muuttumisesta	62
6.5. Tietopalvelukysymysten muuttuminen	63
 7. TAMPEREEN MUSIIKKIKIRJASTOKENTTÄ	 65
7.1. Lähikirjastojen musiikkikokoelmat	65
7.2. Muita tamperelaisia musiikkikirjastoja	66
 8. LOPUKSI	 68
 LÄHTEITÄ	 71
 LIITTEET	 75
Liite 1. Musiikkiosaston vakinainen henkilökunta	75
Liite 2. Musiikkiosaston kokoelma 1958–2007	76
Liite 3. Kokoelma aineistolajeittain, kaavio	77
Liite 4. Musiikkiosaston lainaus 1958–2007	78
Liite 5. Lainaus aineistolajeittain 1958–2007	79
Liite 6. Kokoelma ja lainaus 1958–2007, kaavio	79
Liite 7. Musiikkiosaston tietopalvelun arkea: valikoima asiakkaiden kysymyksiä	80

JOHDANTO

Suomalaisissa aikakauslehdissä ilmestyi jo 1900-luvun alkupuoliskolla muutamia artikkeleita, joissa ehdotettiin nuottien hankkimista kansankirjastoihin. Vuoden 1929 kirjastolaki olisi mahdollistanut myös valtionavun. Maassamme ei siitä huolimatta vielä tuolloin innostuttu musiikkikirjastopalveluista. Myöskään varhaisimpien kirjastomatkaileijoiden lyhyet maininnat muiden maiden musiikkikirjastoista eivät kannustaneet toiminnan aloittamiseen.

Yleisten kirjastojen musiikkihyllyt eivät kuitenkaan ammottaneet tyhjyyttään. Monin paikoin hankittiin jo varsin varhain suomeksi ilmestynyttä musiikkikirjallisuutta (mm. Tampereella) ja jonkin verran myös ulkomaista. Suurten kustantajien tuottamia nuotteja tuli kirjastoihin kirjallisuuden hankinnan yhteydessä ikään kuin kylkiäisinä. Musiikkikirjallisuuden ja nuottien merkitys jäi kuitenkin häviävän pieneksi, koska musiikki ei vielä ollut kirjastomaailmassa erityishuomion kohteena.

Suomi ei silti ollut kovin kaukana musiikkikirjastojen yleisestä kehityksestä. Yhdysvaltoja, Englantia ja Saksaa lukuun ottamatta yleisten kirjastojen musiikkitoiminta käynnistyi länsimaissa hitaasti. Vasta kun toisen maailmansodan aiheuttamat kulttuurielämän patoutumat alkoivat rauhan tultua purkautua ja kulttuurielämä vilkastua, musiikki ja kirjastot pääsivät osallisiksi intensiteetin kasvusta. Musiikki ja yleiset kirjastot löysivät toisensa ja musiikkikirjastoajatus alkoi levitä nopeasti ja yhtäaikaaisesti yli läntisten maiden.

Ensimmäisiä merkkejä sotien jälkeen syntyneestä uudenlaisesta tarpeesta olivat pääkaupungissamme toimivien ulkomaisten propagandatoimistojen suurelle yleisölle avoimet äänilevykirjastot. Niistä tuli niin suosittuja, että palvelu piti rajoittaa pelkästään musiikinopiskelijoille. (Nummi 1952, 21.) Tarve oli kuitenkin synnytetty, ja Helsingissä asiakkailta alkoi tulla aloitteita myös kirjastolle. Kaupunginkirjaston johtaja Uuno Saarnio kertoo vuonna 1951 lehtihaastattelussa yleisön esittäneen jo usean vuoden ajan erityisen musiikkiosaston avaamista kirjastoon. (Musiikkiosasto 1951.) Ajan merkit olivat siis luettavissa, mutta toteutuksiin ei aivan ylletty. Uutta lainsäädäntöä pohtimaan asetettu kirjastokomiteakin jätti musiikin mietinnössään (1950:1) mainitsematta.

Komitean puheenjohtajana toiminut Helle Kannila lähti vuonna 1951 Yhdysvaltoihin tutustumaan sikäläisiin kirjastoihin. Matkalta saatujen virikkeiden innostamana hän esitti syksyllä 1951 Kirjastolehden pääkirjoituksessa musiikkitoiminnan aloittamista. Tällä hän tarkoitti nuottien lainausta. Äänilevyjä Kannila piti liian haavoittuvana kirjastomateriaalina. (Kannila 1951, 193.) Seuraavasta Kirjastolehden

numerosta ilmenee, että Uuno Saarnion matkaseurue oli jo kesällä Saksan matkallaan päässyt tutustumaan tunnetun musiikkikirjastomiehen Alfons Ottin opastuksella müncheniläiseen kirjastoon (Ruuskanen 1951, 228). Pääkaupunkiimme saatiin näin musiikkikirjastovaikutteita yhtäaikaisesti sekä amerikkalaisesta että saksalaisesta perinteestä.

Asiakkaiden toivomukset siivittivät vähitellen toimiin kirjastojen sisällä. Kehitystyössä olivat päärooleissa usein musiikkialan ammattilaiset, koska kirjastojen henkilökunnan alan tuntemus oli vaillinaista. Kun intomielinen oli saatu syttymään, ei jäänyt odottelemaan aikansa eläneen kirjastolainsäädännön uudistamista tai muuta henkistä ja aineellista tukea. Nuottien valtionapu oli taattu, sen sijaan äänilevyt eivät vielä olleet valtionapuun oikeuttavaa aineistoa. Tästä huolimatta niidenkään hankinnoissa ei monissa kirjastoissa epäröity.

Musiikki tuli yleisiin kirjastoihin vienon kamarimusisoinnin, ei orkesteripauhun säestämänä. Siinäkin oli omat solistinsa. Uuno Saarnio oli jo muokannut maaperää Helsingissä, kun säveltäjä Seppo Nummi tuli töihin Käpylän sivukirjastoon. Hänen elämäkuvionsa keskeinen piirre oli ”intensiivinen ja määrätietoinen hakeutuminen ihmisiin, maailman kokeminen ihmisten kautta.” (Nummi 1982, 313–316.) Aktiivisuudellaan hän onnistui organisoimaan Helsingin kaupunginkirjastossa kirjastokonsertteja ja musiikkiesittelyjä. Näiden lomassa propagoidiin myös musiikkikirjastoaatetta. Esiintyjä- ja puhujakaarti oli Nummen kontaktien ansiosta laaja ja ylitti taiteiden rajat. Konkreettiseen kirjastotyöhön päästiin vuonna 1953, kun laadittiin musiikki-luokitus sekä yli tuhat teosta sisältävä nuottien valioluettelo. Sen mukaan hankittiin ensimmäinen kokoelma Käpylään ja seuraavana vuonna aloitettiin lainaus.

VALMISTELEVA VAIHE TAMPEREELLA

Mistä ja milloin ensivaikutteet musiikkikirjastotoiminnasta Tampereelle tulivat? Yksiselitteinen vastaaminen kysymykseen on hankalaa. Esitellessään avattua musiikkiosastoa lehdistölle vuonna 1958 kirjastonjohtaja Mikko Mäkelä totesi, että musiikkikirjaston perustamista olisi ”puuhattu heti sodan jälkeen” (Musiikkikirjasto 1958). Minkälaisia nämä toimet olivat, siitä ei ole löytynyt tietoa. Näyttää siltä, että musiikkikirjastoasiassa Helsingin ja Tampereen kesken oli hyvin vähän yhteyksiä ja ajatusten vaihtoa. Ehkä Tampereella haluttiin toimia omalla tavalla sivuille vilkuilematta. Moni asia olisi ollut helpompi toteuttaa, jos olisi otettu selvää, mitä Helsingissä oli jo tehty. Siellä Seppo Nummen kohortin henkisetkin resurssit olivat toista luokkaa kuin Tampereella. Myös paljon puhutulla Helsingin ja Tampereen välisellä kilpailutilanteella oli oma merkityksensä. Tampereella ei kenties haluttu nöyrytyä ottamaan oppia Helsingistä.

Tampereella oltiin kuitenkin jonkin verran perillä Helsingin pioneerien toiminnasta. Kirjastonjohtaja Mikko Mäkelä oli yhteyksissä pääkaupungin suuntaan jo virankin puolesta: virkakontakteja oli Helle Kannilaan ja kirjastotarkastajaan. Mäkelä on varmaan tuntenut Uno Saarnion, joka oli toiminut kirjastonjohtajana myös Tampereella ja joka kävi täällä johdattellessa filosofian kerhoa 1950-luvulla. Viestejä uuden toimintamuodon aloittamisesta on täytynyt kantautua tännekin, koska tietävästi kirjastonhoitaja Ester Paasio lähetettiin pääkaupunkiin opintomatkalle (Seppä 2008). Sen sijaan mitkään merkit eivät viittaa siihen, että Tampereella olisi tiedetty tai pikemminkin välitetty mitään vuonna 1955 Helsinkiin perustetusta Musiikkikirjastoseurasta. Helsingissä tuolloin opiskellut Usko Meriläinen oli sen jäsenluettelon ainoa tamperelainen. Seuran aktiivit kiersivät maata perustamassa paikallisia musiikkikirjastoseuroja, autonkuljettajanaan usein Fazerin johtaja Roger Lindberg. Seurat olivat yleensä lyhytikäisiä, mutta saattoivat alulle muutaman paikkakunnan musiikkikirjastotoiminnan. Yhdistyksistä merkittävimmäksi kasvoi Jyväskylän musiikkikirjastoseura, joka oli maineeseen nousseen Jyväskylän kulttuuripäivien alkuosuus. Tampereelle ei tietävästi perustettu musiikkikirjastoseuraa, eikä musiikkikirjastoseuralta pyydetty tukea.

Vuodelta 1956 peräisin olevasta lautakuntamerkinnästä ilmenee, että mahdollinen musiikkikirjasto oli tamperelaisten ajatuksissa ainakin vuonna 1953. Samasta yhteydestä selviää, miksi hanke viivästyi. ”Musiikkikirjastohan on ollut alulla jo kolme vuotta, mutta kirjastotalon tilakysymyksen takia se ei ole päässyt alkua pitemmälle”. (Kirjastolautakunnan pöytäkirja 5.9.1956; 154 §.) Vuonna 1953 lautakunta teki aloitteen kirjastotalon laajentamisesta. Sen mukaan oli tarkoitus pystyttää talon kosken puoleiselle sivulle lisärakennus, johon olisi tullut tilat myös musiikkiosastolle.

Hankkeeseen ei kuitenkaan saatu rahoitusta. (Kanerva & Peltonen 1961, 182; Musiikkiosasto 1958.)

Helsingin tapaan myös Tampereella aloitettiin toiminta musiikkiesittelyillä jo ennen musiikkiaineiston hankkimista. Syksyllä 1953 kirjaston nk. tieteellisessä lukusalissa tehtiin tutuksi Jean Sibeliuksen tuotantoa eri näkökulmista. Sosiaalipäällikkö Eero Eräpuun aiheena oli toinen sinfonia, kapellimestari Eero Kososella viides sinfonia ja musiikkiopiston johtaja, fil. kand. Eero Nallinmaa kertoi sinfonisista runoelmista. Myös säveltäjämestarin laulumusiikkia esiteltiin: laulajatar Toini Nikander (Antonietta Toini) kertoi yksinlauluista ja Eero Eräpuu mieskuorolauluista. Viulutaiteilija Aarno Salmelan esittelyn kohteena oli viulukonsertto. Kuutta esitystä oli kuulemassa yhteensä yli 240 kuulijaa eli 40 tilaisuutta kohti. Ilmeisestä yleisömenestyksestä huolimatta esitelmäsarjaa ei jatkettu, vaan se keskeytyi useaksi vuodeksi. (Kanerva & Peltonen 1961, 230; Seppä 2008.)

Musiikkitoiminnan käynnistämiseen ei saatu vauhtia, mutta pienin askelin edettiin. Koska vielä vuonna 1954 oltiin varmoja, että edellä mainittu lisärakennushanke toteutuu, ryhdyttiin etsimään keinoja nuottien hankkimiseksi (Musiikkikirjasto 1958). Saman vuoden syksyllä oli ennakoitavissa, että kirjansidontaan tarkoitetusta määrärahasta tulee jäämään miljoona markkaa käyttämättä. Kirjastolautakunta pyysi kaupunginhallitukselta lupaa käyttää siitä toinen puoli kouluille tarkoitettujen kirjasarjojen ja toinen puoli nuottien hankintaan. Musiikkihankintojen perustelu oli mielenkiintoinen: "... kirjastotarkastajat ovat huomauttaneet musiikkikirjallisuuden (nuottikirjallisuuden) puutteesta, kun tämä kirjaston työmuoto eräissä muissa vastaavissa kirjastoissa on toteutettu. Anotun määrärahasiirron ansiosta tämäkin työmuoto voitaisiin saada kirjastossamme kunnolla alkuun" (Kirjastolautakunnan kirje kaupunginhallitukselle 27.11.1954). Kaupunginhallitus myönsi luvan kaksi päivää myöhemmin ja nuottien hankinta aloitettiin.

Vuoden 1954 vuosikertomuksessa todetaan, että "nuottikirjaston alku" on kyllä kirjastossa olemassa, "mutta sen kehittäminen varsinaiseksi erilliskirjasto-osastoksi on suuri kustannuskysymys" (Tampereen kaupunginkirjaston vuosikertomus 1954, 7). Tämän tiedon perusteella on tulkittavissa, että kun määräraha oli myönnetty, oli ryhdytty nopeasti hankkimaan nuotteja. Tuo "nuottikirjaston alku" lienee tarkoittanut sitä yli 1400 nuotin erää, joka vuonna 1955 vietiin hankintakirjaan ja jonka sijoituspaikaksi merkittiin aikuisten lainausosasto (Yleisen lainausosaston suomenkielisten kirjojen hankintaluettelo 1954–55).

Koska kaupunginkirjastosta ei tässä vaiheessa löytynyt musiikin asiantuntemusta, tulevan musiikkikirjaston pesämunasta päättäminen luovutettiin musiikkiopiston opettajille (mm. Yrjö Oksala ja Eero Nallinmaa). He tulivatkin auliisti apuun, sillä musiikkiopistolaitos – kuten musiikkikasvatus yleensäkin – eli voimakasta kehitysvaihetta, ja mm. opintomateriaalin saatavuus oli keskustelun alaisena.

Henkistä valmiutta musiikkikirjastotoiminnan kehittämiseen alkoi Tampereella kuitenkin olla, mutta sopivat tilat puuttuivat. Asian edistämistä hankaloitti sekin,

että osa kirjaston henkilökunnasta vastusti hanketta. Vastustajia oli myös kirjaston johdossa. Hanketta viivästytti myös työvoiman puute. Hankittu nuottivalikoima oli toistaiseksi merkityksetön, sillä se lojui käsittelemättömänä varaston perukoilla. Vuosina 1956 ja 1957 kirjaston hankintakirjaan ei merkitty yhtään nuottia eli ei hankittu yhtään nuottia.

Vähitellen alkoi näyttää valoisammalta. Syksyllä 1956 kirjastolautakunnan pöytäkirjassa todetaan: ”Tammelan uuden sivukirjaston huoneistossa on mahdollisuus järjestää musiikkikirjastolle oma erikoinen ja tilava huoneensa, mikä antaa mahdollisuudet kehittää musiikkikirjastoa huomattavasti paremmaksi kuin mihin sillä kirjastotalossa olisi mahdollisuuksia. Helsingin kaupunginkirjasto, ja samoin Jyväskylä ovat saaneet jo kehitettyä musiikkikirjastonsa erittäin pitkälle ja monet muut kaupunginkirjastot ovat tässä suhteessa hyvällä alulla. Sen vuoksi olisi Tampereen kaupunginkirjaston nyt, kun Tammelan sivukirjaston uusi huoneisto antaa mahdollisuudet, kohotettava musiikkikirjastonsa tarkoitustaan vastaavalle tasolle” (Kirjastolautakunnan pöytäkirja 5.9.1956; 154 §.)

Pienenä, mutta ei vaatimattomana lähtölaukauksena voitaneen pitää ensimmäistä Tammelan sivukirjastossa järjestettyä musiikkiesitelmää 9.3.1958. Säveltäjä Tauno Pylkkänen esitteli äänilevynäyttein oopperan syntyä ja kehitystä Gluckiin saakka (Aamulehti 9.3.1958).

(Huom! Helsingin kaupunginkirjaston ensimmäinen varsinainen musiikkiosasto avattiin Töölön kirjaston uudessa toimitalossa vasta vuonna 1971 ja Jyväskylän kaupunginkirjaston musiikkiosasto aloitti toimintansa vuonna 1966.)

SUOMEN ENSIMMÄINEN MUSIIKKIOSASTO TAMMELAN SIVUKIRJASTOON

Pitkään ahtaissa tiloissa toiminut Tammelan sivukirjasto sai uudenuutukaisen tyyssijan kaupunginosan koulun lisärakennuksen valmistuessa. Kirjasto aloitti siinä toimintansa 16.9.1957. Runsaan vuoden kuluttua valmistuivat samaan yhteyteen tilat Suomen ensimmäiselle yleisten kirjastojen musiikkiosastolle. Toiminta päästiin aloittamaan lokakuussa 1958. Tarkkaa musiikkiosaston syntymäpäivää ei lähteistä ole löytynyt. Kirjastolautakunnan pöytäkirja (8.11.1958, 268 §) toteaa tapahtuneen tosiasian jälkikäteen – ja epäsuorasti. Paikallisten sanomalehtien edustajat olivat paikalla, kun musiikkiosastoa esiteltiin 29.10.1958. Kansan lehden mukaan musiikkiosasto on aloittanut toimintansa ”lokakuussa” (Musiikkiosasto 1958). Aamulehti kirjoittaa, että musiikkiosasto on ”äskettäin avattu”. Mutta ”suuri yleisö ei ole vielä musiikkikirjastoa huomannut”. (Levysoitin 1958). Hämeen Yhteistyö on täsmällisempi, se puhuu musiikkikirjastosta, ”joka on jo parin viikon ajan ollut avoinna” (Musiikkikirjasto 1958). Tämän tiedon mukaan on pääteltävissä, että musiikkiosasto Tammelan sivukirjastossa olisi aloittanut lokakuun 16. päivän tienoilla!

2.1. Alku joskus hankalaakin

Varsinaista omaa henkilökuntaa ei musiikkiosastolle tullut, vaan jokapäiväistä elämää pyöritettiin Tammelan sivukirjaston aikuisten lainausosaston ehdoin ja sen henkilökunnan voimin. Vastuuhenkilöksi oli nimetty jo vuoden 1957 puolella kirjastonhoitaja, innokas musiikinharrastaja Anja Seppä. Hän opiskeli pianonsoittoa ja täydensi musiikinteorian ja -historian tietojaan musiikkiopistossa.

Musiikkiosaston toiminnan alkamisen lähetessä tuli aika etsiä koulutusta. Anja Seppä tapasi keväällä 1958 Helsingissä musiikkikirjastopioneereihin kuuluneen kirjastonhoitajan, laulajatar Esteri Parviaisen, jolta kuuli musiikkikirjastokurssista. Jyväskylän kesäyliopisto oli järjestämässä sitä kesän musiikkikulttuuripäiviensä yhteyteen. Mikko Mäkelän kannustamana Anja Seppä anoi 20 000 markan apurahaa kirjastolautakunnalta osallistuakseen kurssille. Lautakunta puolsi anomusta: ”Kirjastonhoitaja Sepän osallistuminen ko. päiville olisi kaupunginkirjaston puolesta mitä toivottavinta ensi syksynä Tammelan sivukirjastossa aloitettavaa musiikkikirjastotoimintaa silmälläpitäen ...” Seppä osallistui myös seuraavana kesänä jatkokurssille. (Kir-

jastolautakunnan pöytäkirjat 16.5.1958, 118 §, liite 125; 20.5.1959, 158 §, liite 130; Seppä 2008.)

Anja Seppä aloitti valmistelevat työt jo ennen Jyväskylän kurssia. Ensimmäisenä tehtävänä oli purkaa hankittu aineisto laatikoista ja ryhtyä luokittelemaan ja luetteloimaan nuotteja. Hän sai avukseen lisätyövoimaa mm. nuottien lainauskuntoon saattamiseen. Uranuurtajan työssä Seppä koki monia hankaluuksia, joista pienimpiä eivät olleet vakiintumattomat luokitus- ja luettelointisäännöt. Helsingissä oli vuonna 1953 laadittu musiikkiluokitus, josta olisi ollut apua myös tamperelaisille.

Tammelan
sivukirjaston
musiikkiosasto
1960-luvun alussa.

KUVA: ERKKI KAUPPILA

Esteri Parviainen oli vuonna 1957 julkaissut Kirjastolehdessä luokitusta käsittelevän artikkelin, joten sitäkin olisi ollut mahdollista käyttää apuna. Tästä huolimatta Tammelan musiikkiosaston hoitaja sai käyttöönsä ylimalkaisen, saksalaislähteistä ammennetun luokitushahmotelman, jonka oli laatinut apulaiskirjastonjohtaja Aino Paksula. Tamperelaiset luokitus- ja luettelointijärjestelmät joutuivat kuitenkin remontoitavaksi, kun Anja Seppä palasi Jyväskylän kurssilta uusin opein. Seuraavan vuoden jatkokurssille osallistuessaan hän huomasi, että sääntöihin oli vuoden aikana tullut uusia muutoksia. Näin Tammelassa oli jälleen edessä musiikkiaineiston uudelleen käsittelyä. (Seppä 2008.) – Vasta Musiikkikirjasto-oppaan ilmestyminen vuonna 1964 vakiinnutti musiikin luokitus- ja luettelointityön seuraaviksi vuosiksi.

Tehtävänsä innolla paneutunut Anja Seppä hankki oppia myös ulkomailta. Hän teki vuonna 1962 opintomatkan Saksaan, Hampuriin ja Müncheniin osallistuen mm. Darmstadtin nykymusiikkikurssille. Vuonna 1965 hän sai vuoden virkavapaata perehtyä Pohjois-Amerikan kirjasto-oloihin. Hän tutustui mm. Chicagon ja Detroitin ympäristöjen sekä New Yorkin, Los Angelesin, San Franciscon, Clevelandin ja Cincinnatiin musiikkikirjastoihin, lisäksi Kanadan puolella mm. torontolaisiin kirjastoihin. (Kirjastolautakunnan pöytäkirjat 27.3.1965 132 § ; 12.5.1965, 184 §; Seppä 1966; Seppä 2008.) Musiikkiosasto muutti Tammelasta pääkirjastoon ennen Anja Sepän kaukomatkaa, eikä Seppä hakenut osaston uusia virkoja. Näin hänen hankkimansa laaja musiikkikirjastokoulutus jäi paljolti käyttämättä.

2.2. Palvelua kaiken muun ohessa

Kaupunginkirjaston 4-vuotistarkastajat totesivat kertomuksessaan vuonna 1958, että ”musiikkikirjasto on vielä pieni ja vaatimaton, mutta asianmukaisesti järjestetty ja aineiston valinta tarkoituksenmukainen” (Tampereen kaupunginkirjaston toimintakertomus v. 1958, 5). ”Pienellä ja vaatimattomalla, mutta asianmukaisesti järjestetyllä musiikkikirjastollamme” oli käytössään yksi huone, kooltaan 51 neliömetriä. Peräseinällä oli levysoitin ja kaksi kaiutinta, kahdella sivuseinällä olivat kirja- ja nuottihyllyt, keskilattialla pöytä ja kahdessa rivissä istuimet. Huone oli monikäyttöinen: siellä saattoi tutustua nuotteihin ja musiikkikirjallisuuteen ja järjestää yleisötilaisuuksia. Lisäksi se toimi äänilevyjen kuuntelutilana ja luokahuoneena.

Koska musiikkiosastoa hoidettiin aikuisten lainausosastolta, henkilökunta ei juuri ehtinyt työskennellä musiikkihuoneessa. Jos asiakas tarvitsi palvelua, hänen oli tultava pyytämään se lainausosastolta. Äänilevyjen soittoon kehittyi oma systeeminsä, jossa itsepalvelusta ei ollut tietoaakaan. Asiakkaat eivät saaneet koskea levyihin eivätkä levysoittimiin. Virkailija haki kuuntelijalle äänitteen ja laittoi sen soimaan. Jokaisen äänilevyn kanteen tai suojuspaperiin merkittiin kappaleen kesto-aika. Päivystäjän ollessa aikuisten osastolla hän seurasi kellosta, milloin levyä piti vaihtaa tai levystä kääntää puolta. Aina hän ei päässyt välittömästi paikalle ja silloin asiakkaan oli tultava muistuttamaan asiasta. (Järvelin 1998, 46; Seppä 2008.)

Alun perin oli tarkoitus hankkia levysoittimen yhteyteen kuulokkeita. Kirjastonjohtaja päätti kuitenkin hankkia kuulokkeiden sijaan kaiuttimet ajatellen lähinnä tulevia musiikkiesittelyjä. Koska musiikkia kuunneltiin yksinomaan kaiuttimien kautta, kaikkien osastolle tulevien oli kuunneltava kuunteluajan varanneen asiakkaan valitsemaa musiikkia. Äänieristyksen puuttuessa musiikki kuului hyvin myös muille osastoille. Virkailijoiden korviin tuli valituksia melusta kuitenkin suhteellisen vähän. (Seppä 2008.) Kuunteluolosuhteet paranivat jonkin verran, kun vuonna 1960 saatiin stereolevysoitin sekä kuulokkeet molempiin levysoittimiin.

Kirjaston kannalta kokemukset olivat ilahduttavia ja kannustavia. Asiakkaat ottivat uuden palvelumuodon innostuneina vastaan. Vaikka liikkeelle lähdettiin paljolti musiikkiopiston ehdoin, myös tavalliset kirjaston asiakkaat ja omin päin musiikkia harrastavat löysivät musiikkiosaston. Suosion kasvaessa oli hyvin varhain siirryttävä musiikin kuuntelussa ajanvaraukseen.

Miljööniintymiys synnytti keskustelevan ilmapiirin. Anja Seppä kertoo, että mielipiteiden vaihto oli vilkkaampaa musiikista kuin kirjallisuudesta. Palautetta tuli paljon. Valikoimaa kritisoi, mutta myönteisessä ja rakentavassa hengessä. (Seppä 2008.)

Hankintaluettelo

Levy nro	Hankinta aika	Poistoaika	Tekijä ja nimi	Alue	Levy nro	Levy aika	Osoite	Kustantaja
1			Palestrina: Missa Papae Marcelli	AP	13032		DGG	
2			Debussy: Prélude à l'après-midi - -	BLP	1058		HMV	
			Chabrier: España		"		"	
			Rimski-Korsakov: Capriccio espagnol		"		"	
3			Tšaikovski: Tähtikirsä-särkijä - sarja		S 06050 R		P	
4			Beethoven: Coriolanus-alkusoitto		S 06001 R		"	
			" : Egmont-alkusoitto		"		"	
5			Mozart: Requiem	LX	3030		Decca	
6			"	"	3031		"	
7			Debussy: Nocturnes, Nuages, Fêtes	BLP	1089		HMV	
			Ravel: Daphnis et Chloë: Sarja no 2	"	"		"	
8			Gluck: Ifigeneia Aulissa. Alkusoitto	LPE	17062		DGG	
			" : Orfeus ja Eurydike. Osia	"	"		"	
9			Mozart: Jousivartetto G. KV. 387	DLP	1003		HMV	
10			Mozart: Eine kleine Nachtmusik	LPE	17020		DGG	
			Strauss, R.: Ruusu-ritari. Valssisikemä	"	"		"	
			" : Schlagobers-Walze	"	"		"	
11			Haydn: Sellokonsertto D					
12			Tšaikovski: Joutsenlampi - s					
			Bizet: Arlesikar - sarja					
13			Hindemith: Mathis der Mo					

Musiikkiosaston
levy nro 1 Palestrinan
Missa Papae Marcelli
ja nro 100 Griegin
Viulusonaatteja
Mischa Elmanin
soittamana
(seur. sivu).

2.3. Aineistokokoelman alkuvaiheet

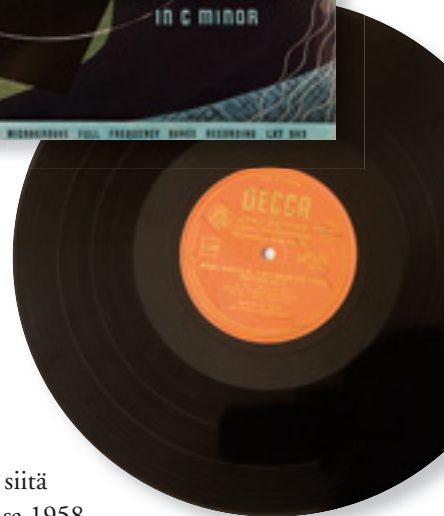
Musiikkiopiston intressi tuntui jo pitkään varastolaatikoissa lymynneessä nuottikoelmassa. Myös jatkossa nojaututtiin aineiston hankinnassa musiikkiopiston opettajien asiantuntemukseen. Vaikutusvaltaisimpia olivat lehtori Yrjö Oksala ja opiston johtaja Eero Nallinmaa. Ensin mainittu laati perusvalikoimia kirjojen, nuottien,

partituurien ja äänilevyjen hankkimiseksi. Pianomusiikin hankinnasta Anja Seppä keskusteli usein oman pianonsoiton opettajansa Rakel Levinin kanssa. Kapellimestari Seppo Kiiskiselästä saatiin koulu- ja orkesterimusiikin ja viulutaiteilija Aarno Salmelalta kamarimusiikin hankintavihjeitä.

Aina ei ollut helppo määritellä, milloin hankintavihjeet muuntuivat tiukoiksi ohjeiksi. Eero Nallinmaan valintaohje oli: ”...valikoimalla tulee olla samanlaiset kasvatukselliset tavoitteet kuin musiikkiopistolla, toisin sanoen musiikkikirjasto ei saa purkaa sitä, mitä musiikkiopisto rakentaa. Kevyen musiikin levittämisestä pitävät huolen radio, televisio ja musiikkikaupat, joten ne eivät kaipaa tässä musiikkikirjastojen apua.” Anja Sepän mielestä kokoelmaa rakennettiin liiaksi musiikkiopiston ehdoilla. Hankinnassa ei otettu riittävästi huomioon sitä, että kaikki musiikkiosaston asiakkaat eivät opiskelleet musiikkia ammattimielessä. Suuri osa asiakkaista harrasti jo tuolloin musiikkia oman intonsa iloksi. (Härkönen 1986, 2–3; Piispanen 1966, 21–22; Pulkkinen 1972, 58–59; Seppä 2008.)

Millainen oli musiikkikirjaston kokoelma? Anja Seppä kertoo siitä (1960, 293) artikkelissaan: ”Musiikkiosaston aloittaessa toimintansa 1958 oli nuotteja lainattavissa hiukan yli 1200 ja partituureja jonkin verran yli 150 nidosta. Suurimman ryhmän muodostivat pianonuotit (yli 400) ja yksinlaulut (yli 300). Seuraavina olivat konsertot ja kamarimusiikki. Jousisoittimille (kamarimusiikkiteoksia lukuun ottamatta) oli ainoastaan muutama nidos, eikä uruille, puhaltimille ja lyömäsoittimille ollut nuotteja ollenkaan. Myöskään kuoronuotteja ei ollut. Vaikka pianonuotteja olikin runsaansaisesti, puuttuivat meiltä kokonaan pianokoulut ja etydit. Samoin oli puutetta helpohkosta aloittelijoille ja harrastelijoille sopivasta materiaalista, mistä olikin kova kysyntä. ... Pianomusiikissa tärkeimmät edustajat ovat Mozart, Beethoven, Brahms, Liszt, Chopin. Heiltä on kirjastossa tärkeimmät sävellykset. Vanhempaa edustavat Bach, Händel, Rameau ja Scarlatti. Uudempaakin on jonkin verran: Ravel, Debussy, Hindemith, Šostakovits. ... Pianokonserttoja edustavat Beethoven, Mozart, Ravel, Bartok, Tšaikovski ym. Viulukonserttoja on seuraavilta säveltäjiltä: Beethoven, Mozart, Tšaikovski, Sibelius, Bach.”

Nuotti- ja äänilevykokoelmaa kehiteltiin edelleen ottaen huomioon voimakkaassa kehitysvaiheessa olleen musiikkikasvatuksen toiveet. Vuonna 1958 lähetettiin Fazerin musiikkiliikkeelle äänilevytilaus, joka melkein identtisesti myötäili aiemmin hankittua nuottikokoelmaa. Ensimmäiset kirjastolle hankitut äänilevyt merkittiin hankintakirjaan samana vuonna. Musiikkiopiston intressien mukainen aineiston-

valinta vietiin loppuun, kun vuonna 1960 hankittiin suuri osa Sibelius-Akatemian kurssivaatimuksissa olleista nuoteista, peruskursseista aina diplomikursseihin asti. Näin myös soitinkoulut ja helpompi materiaali saatiin kokoelmaan. (Seppä 1960, 293.) Aineistonvalinnan tiukka linja piti myös ”kevyen musiikin” suhteen, sillä monia Felix Mendelssohn-Bartholdyn, Pjotr Tšaikovskin, jopa Johannes Brahmsin teoksia jätettiin hankkimatta, koska niitä pidettiin liian viihteellisinä.

Musiikkikirjallisuuden kokoelman kehittämistä Anja Seppä (2008) luonnehtii osuvasti: ”Meillä lähdettiin latvasta!” Kokoelma koostui pääosin saksan- ja englanninkielisestä musiikkikirjallisuudesta, jonka kohderyhmänä olivat pitkälle ehtineet alan ammattiin tähtäävät musiikinopiskelijat ja musiikkitieteilijät. Kirjallisuuskokoelman rakentamiselle noinkin paljon tieteellisen kirjallisuuden varaan löytyy toinenkin syy. Tampereen musiikkiopiston piirissä puuhattiin näet 1960-luvun alusta alkaen omaleimaista musiikkiakatemiaa, joka panostaisi erityisesti musiikkipedagogiseen tutkimukseen ja kokeilutoimintaan. Se tarvitsi rinnalleen tieteellisen kirjaston. Tämän toteutumattoman akatemiahankkeen puuhamiehen Eero Nallinmaan mukaan musiikkiosaston kirjakokoelma olisi täyttänyt tieteellisen kirjaston mitat. (Koppinen 2001, 44–48; Piispanen 1966, 212.)

Oman erikoisen vinoutumansa musiikkikirjallisuuden kokoelmaan toi Yrjö Oksalan akustisen harmonin kehittämistyö, jonka vuoksi mm. akustiikan luokka paisui yli äyräiden. Anja Sepän mielestä kokoelmassa oli liian paljon vaikeaselkoista kirjallisuutta. Asiakkaat kaipaivat tavalliselle musiikinharrastajalle suunnattua kirjallisuutta, esimerkiksi säveltäjäelämäkertoja. Oksala ja Nallinmaa pitivät kuitenkin pintansa. Elämäkertoja ei hankittu, kuten ei myöskään esimerkiksi Kai Maasalon teosta ’Suuri sinfoniamusiikki Haydnista Sibeliukseen’ tai muuta tavalliselle harrastajalle suunnattua musiikkikirjallisuutta. (Seppä 2008.)

Viimeisenä toimintavuotenaan Tammelan sivukirjaston kokoelmassa oli 1 529 kirjaa, 4 019 nuottia ja 788 äänilevyä eli yhteensä 5 342 nimekettä. Lisäksi osastolle tuli 27 musiikkilehteä, joista 4 oli kotimaista. Vuonna 1964 musiikkiosastolta lainattiin 619 musiikkikirjaa ja 3 912 nuottia.

Musiikkiosaston kokoelma ja lainaus v. 1958–1964

Vuosi	Kirjat	Nuotit ja partituurit	LP-levyt	Lainaus yhteensä
v.1958	45	1 292	82	
v.1959	250	1 299	218	1 455
v.1960	508	2 221	288	1 378
v.1961	979	3 084	*380	2 285
v.1962	1 116	3 232	512	2 300
v.1963	1 269	3 285	626	2 614
v.1964	1 529	4 019	788	3 342

*=arvioitu määrä

2.4. Säveltuokioita

Kun Tammelan musiikkikirjaston toiminta pääsi vauhtiin, jatkui myös monta vuotta keskeytyksissä ollut musiikin esittelysarja. Ennen varsinaisen sarjan alkua saksalainen tohtori Eberhard Rebling esitelmöi musiikkiosastolla 29.10.1958 aiheenaan 'Saksan musiikki uusilla teillä'.

Samana päivänä järjestetyssä tiedotustilaisuudessa kirjastonjohtaja lupasi, että "... kirjastossa tullaan järjestämään säveltuokioita, jotka käsitteivät esim. 10 % selostusta ja 90 % musiikkia". (Musiikkikirjasto 1958.).

Tällaiset musiikin esittelytilaisuudet miellettiin tuohon aikaan nk. laajennettuun kirjastotyöhön kuuluviksi. Tilaisuuksissa kerrottiin musiikkiteoksista sekä luovan ja esittävän säveltaiteen hahmoista. Niiden avulla tutustutettiin asiakaskuntaa musiikin maailmaan. Pääpaino oli säveltäjien tuotannossa, itse säveltäjät jäivät vähäisemmälle huomiolle. Olennainen rooli oli äänilevynäytteillä. Esittelyihin toi uutta eloa vuodesta 1959 alkaen vuokrattu piano. Sekä esittelijöiden että yleisön joukossa oli innokkaita nykymusiikin ystäviä, joten tämäkään alue ei jäänyt pimentoon. Ajankohtaisuuteen pyrittiin muutenkin, kun tutustutettiin ennakolta Tampereella ensi-iltoihin tuleviin oopperoihin, baletteihin sekä kaupunginorkesterin ohjelmistoon. Esittelyn kohteina oli suurten säveltäjien sinfonioita ja kamarimusiikkia, oopperoita Carmenista Porgy and Bessiin, Franz Schubertin, Robert Schumannin ja Johannes Brahmsin yksinlau-

luja, modernia musiikkia Igor Stravinskystä Dmitri Šostakovitsiin sekä Alban Bergistä Karlheinz Stockhauseniin. Esittäviäkin säveltaiteilijoita ei unohdettu: tutuiksi tulivat David Oistrach, Jascha Heifetz, Dietrich Fischer-Dieskau, Marcel Dupré ja moni muu. Esittelijöinä olivat mm. kapellimestarit Ole Höckert, Seppo Kiiskinen, Eero Kosonen, Heikki Meriluoto, Helvi Mäkinen ja Jorma Panula, dipl. urkurit Yrjö Marjokorpi ja Heikki Sep-

Tampereen musiikkiopiston rehtori Eero Nallinmaa musiikkiluentoa pitämässä.

KUVA: ERKKI KAUPPILA

pälä, säveltäjä Usko Meriläinen, taiteilijat Aarno Salmela ja Antonietta Toini (Toini Nikander), tohtori Pentti Antila sekä toimitajat Eero Eräpuu ja Orvo Kärkönen. Varsin nimekstä kaartia siis. Tilaisuuksia järjestettiin vuodesta 1959 vuoteen 1962 saakka. (Seppä 2008; Sorri 1964, 2–5.)

Yhteistyössä Tampereen kaupunginorkesterin kanssa kaupunginkirjasto järjesti musiikkiesittelyjä koulujen oppilaille. Vastuun tästä kantoi kapellimestari Eero Kosonen, joka toimi muutenkin aktiivisesti tamperelaisen musiikkikirjastotoiminnan tukena. Esittelyt aloitettiin vuonna 1961. (Kirjastolautakunnan pöytäkirja 14.4.1962, 119 §.)

2.5. Yhteenvetoa

Musiikkiosaston alkutaival Tammelan sivukirjastossa oli erittäin lupaava. Se herätti huomiota muuallakin Suomessa (ks. esim. Heikinheimo 1962). Lyhyessä ajassa se kehittyi yhdeksi maamme merkittävimmistä musiikkikirjastoista sekä kokoelmiltaan, lainaukseltaan että palvelutasoltaan. Musiikin ammattilaiset löivät vahvan leimansa musiikkiosaston alkutaipaleelle, mikä näkyi ennen kaikkea aineiston valinnassa. Aloitteet kokoelman kehittämisestä monipuolisemmaksi tulivat kirjaston henkilökunnan taholta. Musiikkialan asiantuntijat suhtautuivat asiaan huomattavasti ennakkoluuloisemmin. Musiikkinlaisten sisäiset ja keskinäiset ennakkoluulot näyttävät olleen vahvimpia juuri musiikin ammattilaisten piirissä.

Keskinäisistä näkemyseroista huolimatta Tammelan sivukirjastossa aloitettiin musiikkiosaston ja musiikkiopiston välinen yhteistyö, jonka vaikutukset näkyvät yhä. Tällöin syntyi musiikin opiskelijoiden luottamus kirjaston musiikkipalveluihin. He ovat olleet merkittävä osa musiikkiosaston asiakaskunnasta, vaikka musiikkiopistolla on ollut vuosikymmenet myös oma kirjasto.

MUSIIKKIA TAMMERKOSKEN RANNALLA

3.1. Uudet puitteet

Alun perin oli selvää, että Tammelan sivukirjasto tulisi olemaan vain väliaikainen koti uudelle toimintamuodolle. Kirjastonhoitaja Anja Seppä totesi vuonna 1960 musiikkiosaston sijaitsevan ”kyllä hiukan syrjässä kaupungin varsinaisesta keskuksesta. Jos musiikkiosasto saisi tilat kaupungin keskustassa, tämä seikka epäilemättä tulisi lisäämään sen käyttöä entisestään” (Seppä 1960, 293). Osaston muutto oli ennen pitkää välttämätön toisestakin syystä. Tammelan sivukirjaston käytön vilkkaus oli ylittänyt toiveikkaimmatkin odotukset ja lisätilan tarve alkoi olla ilmeinen. Mutta mistä seuraava tyysija musiikkiosastolle? Uusien tilojen toivossa katsottiin taas kerran kohti muutostöiden kohteena olevaa pääkirjastoa.

Vuonna 1962 pääkirjastoa koskevat suunnitelmat olivat jo pitkällä. Samassa rakennuksessa toimineet kaupunginvaltuusto ja työväenopisto olivat lähdössä: valtuusto uudelle kaupungintalolle ja opisto Sampolaan. Musiikkiosasto saisi omat tilat työväenopistolta vapautuvasta neljännestä kerroksesta. Ensimmäinen versio kirjastotalon tilasuunnitelmasta oli kirjastolautakunnan käsittelyssä jo vuoden alussa (Tampereen kaupunginkirjasto vuosikertomus v. 1962; Kirjastolautakunnan pöytäkirja 18.1.1962, 33 §), mutta vasta syksyllä 1964 päästiin toden teolla aloittamaan muutos- ja kunnostustyöt. (Kirjastolautakunnan pöytäkirjat 28.9.1964, 300 §; 26.10.1964, 339 §.)

Tammelan sivukirjastosta siirretyn musiikkiosaston avajaiset pidettiin 16.1.1965. Toiminta alkoi kaksi päivää myöhemmin.

Musiikkiosaston toimintamahdollisuudet laajenivat pääkirjastoon tulon myötä. Tilat lisääntyivät 51:stä 237 neliömetriin. Neliöihin on laskettu kirjastonkäytön opetusluokka, jota voitiin käyttää myös musiikin kuunteluun. Opetusluokan viereinen ns. hissinedushuone pyhitettiin musiikkikirjallisuudelle ja -lehdille. Osaston teatterinpuoleiseen huoneeseen sijoitettiin nuottihyllyt. Samaan tilaan sijoitettiin musiikin kuuntelutila, jossa oli kuusi kuulokekuuntelupaikkaa. Ennen pitkää lisäpaikkoja tuli myös hissinedushuoneeseen.

Äänilevyjen varastotilat osaston sopukassa olivat niukat. Niissä ja työtiloissa riitti sovittelmista. Keskeisellä paikalla osaston kulkureittien risteyksessä oli asiakaspalvelutila, jossa oli aluksi kolme, myöhemmin viisi levysoitinta.

Vanhan pääkirjaston
musiikkiosaston
palvelutiski v. 1967.
Vas. os.hoit. Raija
Leppänen (myöh.
Haapsaari), oik.
kirjastoamanuenssi
Kirsti Laari, takana
äänentoistolaitteiden
äärellä satunnainen
toimistoapulainen
Pirjo Hakuni.

KUVA: JUHANI RIEKKOLA

Musiikkiosaston keskeisimmät toimintamuodot ja tehtävät näyttävät vakiintuneen ensimmäisinä seitsemänä toimintavuotena. Uudessa ympäristössä osaston ei ollut määrä kuitenkaan jäädä pelkästään musiikille pyhitetyksi paikaksi. Kylkiäiseksi tuli kielistudio, joka sai oman huoneensa. Käytävänomaiseen eteiseen sijoitettiin studion nauhavarasto. Näin osastolle alettiin sijoittaa ajan ajattelutavan mukaisesti ja kirjastonjohtaja Mikko Mäkelän voimakkaasti ajamana musiikkiaänilevyjen lisäksi myös muuta audiovisuaalista, erityisesti kielenopiskeluun liittyvää aineistoa. Musiikkiosastosta oli muodostumassa kahden reviiriään laajentamaan pyrkivän osapuolen, musiikin ja kielenopiskelun, taistelutanner. Koska Mäkelää ei musiikki sinällään kiinnostanut, kamppailusta muodostui ennen muuta torjuntataistelu musiikin ja musiikkiosaston alkuperäisen tarkoituksen puolesta.

Sekä musiikkiosaston siirto Tammelasta pääkirjastoon että toiminnan käynnistäminen uudessa ympäristössä hoidettiin virkaatekevien voimin. Pian musiikkiosasto sai ensimmäiset omat vakinaiset työntekijänsä, kirjastoamanuenssin ja toimistovirkailijan. Tehtäväkentän laajennus edellytti paitsi henkilökunnan lisäämistä, myös uudenlaista osaamista. Anja Sepältä perityn vastuun kantajaksi tuli kirjastonhoitaja Raija Leppänen (myöh. Haapsaari) ja toimistoapulaiseksi Kerttu Matson. Raija Leppänen oli käynyt Jyväskylän musiikkikirjastokurssin vuonna 1963. Hän on muistellut, että tärkein syy hänen valintaansa oli kuitenkin hänen kymmenvuotinen toimintansa Yleisradion freelancer-toimittajana. Hänen oletettiin uudessa tehtävässään hallitsevan myös audiovisuaaliset laitteet. (Haapsaari 2000, 4.) Kun musiikkiosastolle saatiin vuonna 1967 toinen amanuenssin ja vuonna 1968 toinen toimistoapulaisen virka, Tampereella toimi yli puolet Suomen vakinaisesta musiikkikirjastoväestä (Vrt. Leppänen 1970b, 286). Amanuenssin virkaa hoitamaan tuli Kirsti Laari ja toimistoapulaisen vakanssia Pirjo Hakuni. Tilanne parani entisestään, kun musiikkiosastolle perustettiin vuonna 1971 osastonhoitajan virka. Siihen valittiin Raija Leppänen, joka jo vuosia oli toiminut vastaavan amanuenssin nimikkeellä. Tällä työntekijäkunnalla musiikkiosaston oli tultava toimeen lähes kaikki jäljellä olevat vanhan kirjastotalon vuodet.

3.2. Kahden herran palvelijana

a. Musiikin asialla

”Musiikkikirjastojen tehtävänä on olemassa olevan musiikkielämän tukeminen ja yleisön aktivoiminen elävän musiikin ymmärtämiseen ja harrastamiseen. Nykyaikaisen kirjaston piiriin kuuluukin musiikkiosasto, jossa kuka tahansa voi maksutta saada äänentoistolaitteiden avulla kuultavakseen haluamaansa musiikkia tai voi lainata tarvitsemansa nuotit ja partituurit.” Näin muotoiltiin ensimmäisen kerran musiikkiosaston tehtävä vuonna 1966. (Musiikkikirjasto 1966, 1.)

Musiikkiosastolle tarkoitettut tilat laajenivat, mutta musiikille omistetun toiminnan sisällöt eivät varsinaisesti muuttuneet. Musiikkikirjallisuuden, nuottien ja partituurien lainaus jatkui kuten aiemmin Tammelan sivukirjastossa, samoin musiikin kuuntelu kirjastossa.

Siirtyminen Tampereen keskustaani paransi musiikkipalvelujen tavoitettavuutta. Toiminta vilkastui ja asiakaskunnan rakenne monipuolistui. Osasto sai uusia asiakkaita ja jopa uusia asiakasryhmiä: mm. nuoriso löysi musiikkiosaston ja myös lasten musiikkiin alettiin kiinnittää aikaisempaa enemmän huomiota. Pääkirjastoon löysivät helposti tiensä myös musiikin opiskelijat, jotka olivat tärkeä asiakasryhmä jo Tammelan aikana. Tärkeintä kuitenkin oli, että tavallinen tamperelainen musiikin harrastaja tuli tuntemaan musiikkiosaston palvelut omakseen. Tätä korostetaan edellä siteeratussa tehtävänmäärittelyssäkin. Nämä muutokset eivät kuitenkaan johtuneet pelkästään tavoitettavuussyistä, vaan niitä voitiin pitää merkinä musiikkikirjastoajatuksen läpimurrosta Suomessa. Musiikkikirjastot olivat tulossa yleiseen tietoisuuteen.

Musiikin kuuntelijoita vanhan pääkirjaston musiikkiosastolla 1970-luvulla.

Musiikin kuuntelu kirjastossa vilkastui ruuhkaksi asti. Siihen saatiin helpotusta vasta, kun lainsäädännöllisten esteitten poistuttua päästiin vuonna 1975 aloittamaan äänilevyjen lainaus. Lasten musiikinkuuntelu ja -lainaus siirrettiin lasten ja nuorten osastolle vuonna 1978. Tämä ei vähentänyt ruuhkia, mutta se helpotti kirjaston nuorimman asiakaskunnan pääsyä oman musiikkinsa äärelle. Käytön vilkastuminen edellytti myös aukioloaikojen lisäämistä. Vuosina 1972–1980 musiikkiosasto oli avoinna myös sunnuntaisin.

Musiikin lisäksi osastolla saatettiin kuunnella muitakin äänitteitä, mm. kirjallisia äänilevyjä ja linnunlaulua. Kirjallisten äänilevyjen kokoelmaa luotaessa tarkasteltiin paitsi kaunokirjallista, myös kielellistä puolta: hankittiin alkuperäiskielisiä äänitteitä, joita voitiin käyttää kieltenopiskeluun.

b. Neljännen kerroksen arkea

Paljon Tammelan ajoille ominaisesta intiimiydestä säilyi pääkirjastoon tultaessa. Kiitos tästä kuului erityisesti ulospäin suuntautuneelle henkilökunnalle. Kontaktit asiakkaisiin syntyivät luontevasti ja inspiroivat molempia. Osasto toimi musiikin agorana: ”Saattoipa käydä niinkin, että kaupunginorkesterin tai teatterin kapellimestari ja harras kuulija osuivat kirjastoon samanaikaisesti. He pääsivät näin kasvokkain keskustelemaan jostakin musiikillisesta ongelmasta.” (Hakuni 2008.) Jo aiemmin on kerrottu kapellimestari Eero Kososesta, joka on saattanut olla osallisena edellä mainitussakin tuokiokuvassa. Tulevan kapellimestarin Petri Sakarin kehitystä päästiin seuraamaan läheltä pienestä pitäen. Hänen kommenttinsa olivat varhaiskypsä, eivätkä kysymyksetkään aina olleet helppoja.

Vuosina 1974–1987 Tampereen kaupunginorkesterin kapellimestarina toiminut Paavo Rautio valmistautui monesti kaupunginorkesterin konsertteihin käymällä kuuntelemassa ohjelmistoon kuuluvien teosten levytyksiä. Jos hän liikkui musiikkiosastolla hiljaisen vaatimattomasti, niin rehevänauruisen veljen, säveltäjä Matti Raution, saapuminen ei jäänyt keneltäkään huomaamatta.

Kolmas usein musiikkiosastolla käynyt kapellimestari oli Juhani Raiskinen, joka räiskyvänä ja vilkaseleisenä muistutti ulkoiseltakin olemukseltaan Raution veljeksistä viimeksi mainittua. Oopperalaulajatar Antonietta Toini (Toini Nikander) astui musiikkiosastolle kuin La Scalan näyttämölle ikään. Kirjastonhoitaja pääsi osallistumaan muusiseen elämään tiiviimmiin kuin koskaan myöhemmin. Harjoittaessaan nuorten teatterissa Robert Kiljanderin Sanny Kortmanin koulua teatteriohjaaja Vili Auvinen tuli kysymään, minkälainen musiikki näytelmään sopisi. Kirjastonhoitaja Kirsti Laari oli ehdottanut Wolfgang Amadeus Mozartin ’Ah! vous dirai-je, Maman’ (Koska meitä käsketään) -muunnelmia, minkä ohjaaja sitten hyväksyikin. Koreografi Marjo Kuusela puolestaan saattoi kysyä tulossa olevaan balettiinsa musiikkia. Amanuenssin arjesta teki juhlaa, kun Yleisradion kirjasto luotti tamperelaisen musiikkiosaston apuun. Koska luottamusta ei petetty, tietopalvelupyynnöt jatkuivat 2000-luvulle asti. Tästä

arvostuksesta kuuluu kiitos myös pitkällä tähtäimellä rakennetulle musiikkikirjallisuuden kokoelmalle.

Tietopalvelua kutsuttiin silloin vielä neuvonnaksi, samasta asiasta kuitenkin oli kyse. Kiperiä kysymyksiä sateli, mutta kysyjä ei aina ollut asiakas. Koska asiakaskunta tuli varsin tutuksi, sen asiantuntemuskin tunnettiin. Asiakkaiden puoleen voitiin kääntyä kiperimmissä kysymyksissä. Muuten apuvälineissä oli vielä kehittämisen varaa, ja se oli omiaan korostamaan kirjastonhoitajan muistin merkitystä. Vaikka musiikkiosaston historia oli vielä lyhyt, luokitus- ja luettelointitavat olivat ehtineet jo vaihdella. Sama sävellys saatettiin luetteloida sen seitsemällä eri tavalla, ja sama kirja saattoi olla useammassa eri luokassa. Kun oli kuurnittava Antonio Vivaldin lukemattomista konsertoista asiakkaan tarkoittama, alkoi kirjastonhoitajan mielessä himertää oivalluksen kajo mahdollisesta teosluettelosta tai jostakin sen kaltaisesta. Kun lauluja oli etsitty kyllin usein pelkkien sisällysluetteloiden avulla, syntyi ahaa-elämys erityisen laulukortiston laatimisesta. Idea osoittautui erittäin kauaskantoiseksi, kuten myöhemmin tullaan huomaamaan. Erityisesti tapa luetteloida nuotteja vähemmän analyttisesti synnytti apukorttipussukoita. (Haapsaari 2000, 9; Hakuni 2008.)

c. Kielistudio, mankkiboksi, käenpoika

Tampereen kaupunginkirjaston kielistudio oli saksalaista juurta. Suomeen, kuten muuallekin Saksan ulkopuolelle, oli perustettu Goethe-instituutin haaraosastoja, jotka pyrkivät toiminnallaan edistämään saksalaisen kulttuurin tuntemusta ja erityisesti saksan kielen harrastusta. Goethe-instituutti järjesti ahkerasti erilaisia luentotilaisuuksia myös kaupunginkirjastossa. Instituutti lupasi vuonna 1964 järjestää kaupunginkirjaston käyttöön kielilaboratorion, jonka luvattiin soveltu-
van myös musiikin kuunteluun. Ilmeisesti musiikin mainitseminen tässä yhteydessä

”Kielilaboratorion toi Goethe meille –
johdatukseksi kai aaveen teille,
pian nimen uuden sai se mankkiboksi,
nyt mainitaan se varsin studioksi:”
(Vuori 1973, 3.)

Kielistudio vuonna
1970.

KUVA: JUHANI RIEKKOLA

oli tarkoitettu lisähoukuttimeksi, jolla hanketta 'myytiin' kirjastolle. Kielistudiota ei koskaan käytetty musiikin kuunteluun. Goethe-instituutti omisti laitteet, jotka kirjasto piti käyttökunnossa. Kirjasto hankki opetusnauhat ja palkkasi henkilökunnan.

Aluksi 10-paikkainen kielten kuuntelutila laajennettiin 20-paikkaiseksi vuonna 1966, ja sitä alettiin kutsua kielistudioksi. Reviiri laajeni, kun se sai viisi lisäpaikkaa nauhureille. Ne sijoitettiin varsinaisen musiikkiosaston puolelle. (Kirjastolautakunnan pöytäkirjat 11.5.1964, 156 §; 13.6.1966 207 §, liite 150: Sopimus; 28.9.1964, 300 §; 15.9.1965, 319 § ; 10.1.1966, 23 §.)

Tekniikka oli uusinta uutta, sillä maassamme toimi tuolloin vain neljä kielistudiota. Kielistudion kaksikymmentä opiskelijoiden käyttöön tarkoitettua nauhuria oli sijoitettu opetuspöytiin ja opettajalla oli käytössään erityinen ohjauspöytä, jonka avulla hän seurasi opiskelijain edistymistä. Studiota ei ollut tarkoitus käyttää yksinomaan oppitunteihin, vaan myös itsenäiseen opiskeluun. Opiskelussa käytettiin valmiiksi tauotettuja tai musiikkiosastolla tauotettuja ääninauhoja. Ne tauotettiin, koska äännetömiin kohtiin saattoi opiskelija äänittää omaa puhettaan ja näin kontrolloida ääntämistään. (Tampereen 1970, 1.)

Kielistudio osoitti heti tarpeellisuutensa, koska Tampereen kieli-instituutti, Tampereen yliopisto ja Goethe-instituutti käyttivät sitä niin vilkkaasti, että tavallisen tamperelaisen mahdollisuudet käyttää studiota olivat aika vähäiset. Kun yliopisto kieli-instituutteineen sai omia tilojaan kuntoon, pääsi kielistudiokin toteuttamaan alkuperäistä, tavallisen tamperelaisen kieltenopiskelua tukevaa tehtäväänsä. (Peltonen 1966, 2.)

Vähitellen kielistudiosta tuli kiviriippa. Sen hoitamiseen tarvittu työmäärä kasvoi kasvamistaan, ja pääasia, musiikkikirjastotoiminta kärsi. Nauhoja kopioitiin alussa musiikkiosaston oman henkilökunnan voimin, myöhemmin työ siirtyi vahtimestarien tehtäväksi. 1970-luvulla puuhattiin pääkirjastoon kolmatta vahtimestarin tointa. Tämän nk. teknisen vahtimestarin velvollisuuksiin olisivat kuuluneet mm. kielistudion nauhoitustyöt. Talon muut työt veivät hänen päivänsä niin, että hänen osuutensa nauhoitusapuna jäi aikomukseksi.

Vuonna 1969 kielistudion vaatima työmäärä kasvoi edelleen, kun aloitettiin Yleisradion kieliradion ohjelmien nauhoitus ja nauhojen lainaaminen kouluille. Rastista pyrittiin helpottamaan siirtämällä lasten osastolle yksi levysoitin ja seitsemän kuuntelupöytää muutamane alkeisopetusnauhoineen. Mikko Mäkelä suunnitteli myös koulutelevision kieliohjelmien kuvanauhoitusta. Musiikkikirjastotyön onneksi Yleisradio ei asiasta innostunut ja hanke raukesi.

Tampereen kaupunginkirjaston audiovisuaalisen toiminnan myöhemmistä vaiheista ja suunnitelmista lisää luvussa 3.4. b.

3.3. Irti musiikkiopiston talutusnuorasta

a. 'Ammattilaisilta ammattidiletanteille'

Myös uusissa tiloissa alan ammattilaisten vaikutus musiikkiosaston aineiston valintaan oli voimakasta, usein liiankin voimakasta. Näin ei voinut jatkaa loputtomiin. Sovittelujen avulla vastuu siirtyi vähitellen kirjastolle. Muutos ei sujunut ongelmitta. Musiikkiopiston edustajat olivat taipuvaisia näkemään ammattiin tähtäävän koulutuksen ja musiikkikirjaston intressit samansuuntaisina. Kirjaston ja musiikkiosaston kanta oli, että yleisen kirjaston musiikkiosasto palvelee myös musiikin opiskelijoita, mutta primääriasiakkaita ovat 'tavalliset' musiikinharrastajat, joista suurin osa ei ole edes pyrkinyt musiikkiopistoon. Tämä tulisi ottaa huomioon myös aineistonvalinnassa. Jo Tammelassa toimittaessa erityisesti kokoelman painopisteet sekä musiikkiosaston käyttö musiikkiopiston oppitunteihin olivat herättäneet asiakkaiden piirissä epätoivoisuutta siitä, oliko musiikkiosasto kaupunginkirjaston vai musiikkiopiston osasto. Tämä ongelma pongahti myöhemmin esiin hieman toisenlaisessa muodossa, kun kaupunkiin alettiin suunnitella musiikkiopistolle uutta taloa. (Ks. luku 3.4. a.)

Myös aineiston hankintaan liittyviä asioita hoidettiin tavalla, joka ärsytti tietynlaiseen autonomiaan tottuneita kirjastoihmisiä. Eräät musiikkiopiston opettajat saattoivat asioida vastavalitun amanuenssi Raija Leppäsen tietämättä suoraan musiikkikauppiaiden kanssa ja tilailla kirjastoon nuotteja ja kirjallisuutta. Musiikkikirjallisuuden osalta käytäntö oli muodostunut jopa sellaiseksi, että näytelähetykset menivät suoraan lehtori Yrjö Oksalan kotiin. Tämän käytännön muuttaminen vaati oman työnsä.

Kyse ei ollut pelkästään siitä, kuka kirjastossa päätti aineiston valinnasta ja hankinnasta, vaan myös valinnan ja hankinnan periaatteista alati muuttuvan musiikkikulttuurin keskellä. Enää ei ollut järkevää aineistonvalinnassa ja hankinnassa nojautua musiikkiopiston intresseihin. Kirjastoalan ammattilaisten pyrkimys monipuolistaa kokoelmaa ei sujunut ilman ristiriitoja. Raija Haapsaari (2000, 6), joka musiikkiosaston amanuenssina joutui keskelle 'taistelun tuoksinaa', on kuvannut tilannetta seuraavasti: "Kun musiikkiosasto vuonna 1965 muutti pääkirjastoon, aineistonvalinta siirtyi vähitellen kirjaston henkilökunnalle. Sana ammattidiletantti kuvaa hyvin niitä tunteita, joita musiikkiaineistoa valittaessa on." Hän huomasi myös, että kokoelmaa rakentavalta kirjastonhoitajalta edellytettävä objektiivisuus ei aina ollut itsestäänselvyys: "Musiikin asiantuntijoiden intohimot valintatilanteissa olivat paljon voimakkaammat kuin ammattidiletanttien."

Intohimot olivat pelissä myös silloin, kun taistolaisopiskelijat kävivät kontrolloimassa, että jokainen 'agit-prop' -levy hankittiin. Musiikkiosastolaiset kokivat tämän joskus jopa pelottavana painostuksena. 'Kaiken' hankkiminenhan tarkoittaa sitä, että laatukriteeri joudutaan silloin tällöin sivuuttamaan. Painostus oli kuitenkin kova, ja vaarana oli tiukan lehtikirjoittelun kohteeksi joutuminen. Tästä syystä musiikkiosastolla on edelleen varsin kattava kokoelma 'taistelulevyjä'. Todettakoon lisäksi, että monet niistä hankittiin myöhemmin myös lainattavien levyjen kokoelmaan.

(Haapsaari 2000, 7; Hakuni 2008.) – Koska erityisesti taistolaiset pitivät kirjaston tehtävää tärkeänä ja uskoivat kirjaston vaikutusmahdollisuuksiin, he veivät kirja- ja aikakauslehtivalinnan kysymyksiä kirjastolautakuntaan asti. Äänilevyjen osalta paikan päällä tapahtuva kontrolli kaikesta päätellen riitti heille.

b. Kokoelmapoliittinen linja hahmottuu

Pääkirjastoon siirtyminen ei juuri muuttanut musiikkiosaston perustoimintoja. Uudet asiakasryhmät ja toiminnan fokuksen suuntaaminen tavalliseen musiikin harrastajaan edellyttivät kuitenkin aineiston valinnan ja hankinnan kohdalla uudelleenarviointia.

Tammelan aikana Sibeliuksen Akatemian ja Tampereen konservatorion kurssivaatimukset muodostivat nuottikokoelman ja jossain määrin myös kirjallisuus- ja äänilevykokoelman perustan. Ajatus monipuolisesta kokoelmasta edellytti luonnollisesti vanhan linjan muokkausta. Ensimmäisenä pääkirjaston vuotena kirjattiin tavoitteeksi mahdollisimman täydellisen kotimaisista nuoteista ja musiikkikirjallisuudesta koostuvan kokoelman muodostaminen. Tämä edellytti myös aikaisemmin julkaistujen nuottien hankkimista. Niitä ehdittiin saada, ennen kuin ne esim. muiden musiikkikirjastojen lisääntyneen kysynnän vuoksi myytiin loppuun. Tammelan tapaan jatkettiin pienoispertituurien hankintaa: pyrittiin hyvään peruskokoelmaan, jota kartutettiin rinnan äänilevyostojen kanssa niin, että levyä vastaava partituuri olisi kirjastossa. Suomalaista musiikkikirjallisuutta ei tuolloin kovin paljon julkaistu, joten täydellisyyteen pyrkiminen onnistui melko hyvin. Toinen puoli asiassa oli kuitenkin se, että suomalainen musiikkikirjallisuus oli vielä kapea-alaista, joten kokoelma tarvitsi täydennykseen vieraskielistä kirjallisuutta, joka muodostikin valtaosan kokoelmasta. (Musiikkikirjasto 1966, 1–2.)

Sekä nuottien että musiikkikirjallisuuden hankinnassa pyrittiin muuttamaan politiikkaa tavallisen musiikin harrastajan toiveiden suuntaan. Uutta oli myös asiakkaiden mielipiteiden kuuntelu aineistovalintoja tehtäessä. Niinpä kirjastoon ostettiin – viimeinkin – kansantajuisia aineistoa, säveltäjäelämäkertoja sekä kevyemmälläkin otteella tehtyä musiikkikirjallisuutta. Musiikkikirjallisuuden hankinta ja valinta saatiin nopeasti omiin käsiin. Musiikin ammattilaisten apu kävi tarpeettomaksi, kun musiikkiosaston oma ammattitaito karttui. Apuna käytettiin lähinnä alan aikakauslehtiä (mm. *Notes*, *Rilm abstracts*, *Down Beat*). (Haapsaari 2008) Kirjastollinen näkökulma laventui, kun alettiin hankkia bibliografioita ja teosluetteluita. Monipuolistuvaan aikakauslehtivalikoimaan tuli uusia nimekkeitä. Asiantuntija-apua aineistonvalintaan on myöhemmin tarvittu lähinnä vain jazz- ja pop/rockmusiikin alueilla.

Nuottien ja musiikkikirjallisuuden hankintaperusteet poikkesivat jonkin verran äänilevyjen hankintaperusteista. Pyrkimys täydelliseen kotimaisten äänilevyjen kokoelmaan oli jo tuolloin utopistinen, mutta kotimaisen musiikin tukeminen koettiin tärkeäksi. Aikaisemmasta pedagogisävyteisestä ja yksinomaan teokseen keskittyvästä hankintalinjasta poikettiin, kun teoksen erilaiset tulkinnat tulivat valintaperusteiksi.

Suomalaisuus- ja tulkintaperusteet toteutuivat, kun esimerkiksi ”kaikki Sibelius otettiin.” (Haapsaari 2008.) Myös kevyen musiikin kohdalla eroavuudet hankintaperusteissa näkyivät. Kaikki kevyen musiikin nuottiuutuudet hankittiin, ja aikaisemmin julkaistujen nuottien kokoelmaa täydennettiin. Pop- ja jazzmusiikin nuotteja oli ruvettu hankkimaan aikaisemmin kuin niiden levytyksiä. Ajan ajattelutavan mukaan soittoharrastuksen tukeminen katsottiin äänilevyjen kuuntelua tärkeämmäksi: edellinen oli aktiivista ja jälkimmäinen passiivista musiikin harrastamista.

Suhtautuminen kevyempään musiikkiin tuli 1960-luvun loppupuolella erityisen ajankohtaiseksi Tampereella ja muissakin suomalaisissa musiikkikirjastoissa. Musiikkikulttuurin muutos näkyi ennen kaikkea populaarimusiikin maailmassa, ja nuoriso alkoi olla yhä varteenotettavampi asiakasryhmä musiikkiosastoilla. Hankinta-asenteisiin vaikuttivat ja keskustelua virittivät jonkin verran myös musiikkisosiologioiden suomalaisten musiikinharrastusta ja musiikkimieltymyksiä koskevat uudet tutkimustulokset (esim. Toiviainen 1970). Tästä huolimatta ei Tampereella eikä muuallakaan Suomessa edetty aineistonvalinnan periaatteiden pohdinnassa ja toteuttamisessa hypäyksittäin, vaan rauhallisesti vaihe vaiheelta. Vuonna 1964 ilmestyneen, jo julkaistaessa vanhentuneen Musiikkikirjasto-oppaan valintaohjeiden prosenttijakaumille ei juurikaan pantu painoa. Ongelma oli pikemminkin se, että kirjaston johto ei hyväksynyt pop-musiikin hankkimista, ja vielä vuonna 1970 piti neuvotella jopa kappalemääristä. (Leppänen 1970a, 3.)

Musiikkiopistolaisten tiukasta linjasta luovuttaessa valikoiman monipuolistaminen aloitettiin unohtamalla Pjotr Tšaikovskin ja Felix Mendelssohn-Bartholdyn ynnä muiden ’viihteellisyys’. Skaalaa laajennettiin myös eri maiden kansanmusiikin levytyksiin. Parhaiten saatavissa oli amerikkalainen kansanmusiikki (esittäjinä Joan Baez, Burl Ives, Pete Seeger ym.) sekä negrospirituaalit (näitähän jo Seppo Nummikin suositteli), ja ne olivat seuraavat merkkipaalat. Sitten edettiin chansonin, fadon yms. suuntaan. Tärkeänä siltana olivat jo aiemmin toimineet kansanmusiikista vaikutteita ammentaneet säveltäjät (esim. Ariel Ramirez: Missa Criolla). Vuosi 1969 oli sikäli merkittävä, että silloin tulivat musiikkiosastolle ensimmäiset pop-levyt (Hair ja Beatlesien Abbey Road ym.).

Näkemyserot musiikkiosaston ja musiikkiopiston kesken eivät tuoneet säröjä yhteistyöhön. Pitkähkön yhteistyön synnyttämä luottamus säilyi. Asiantuntija-apua kaivattiin molemmin puolin. ”Vuorovaikutus musiikin ammattilaisten musiikkiopiston

opettajien, kaupunginorkesterin muusikoiden, yliopiston opettajien ja kuorojen ym. ja henkilökunnan välillä oli päivittäinen eikä kukaan kieltänyt apuaan.” (Haapsaari 2000, 6.)

3.4. Musiikkikirjasto tamperelaisessa kirjastosuunnittelussa

Tampereen kaupunginkirjastossa virisi kirjastonjohtaja Mikko Mäkelän ansiosta 1950-luvulta 1970-luvun alkuun kestänyt vilkas kehittämisen ja suunnittelun kausi. Läheskään kaikki suunnitelmat eivät tietenkään toteutuneet. Suunnittelu ei myöskään kohdistunut pelkästään Tammerkosken rannalla sijainneen kirjastotalon kehittämiseen, vaan rinnalla eteni muita hankkeita. Mm. jo 1960-luvun alkupuolella lähtivät liikkeelle uuden kirjastotalon suunnitelmat, joissa myös musiikkiosastolla oli sijansa.

Tampereen kaupunginkirjastossa oli jo 1950-luvun vuosista lähtien kehitetty toimintaa, jota myöhemmin kutsuttiin audiovisuaaliseksi toiminnaksi. Kirjastossa oli katseltavana mikrofilmejä ja opetusfilmejä, kuvakokoelmia lainattiin kouluille jne. 1960-luvulla Mikko Mäkelä innostui toden teolla yleisten kirjastojen audiovisuaalisesta toiminnasta. Hän kävi monta av-aiheista kurssia ja seminaaria sekä toimi mm. vuonna 1972 ilmestyneen Kirjastojen audiovisuaalisen toiminnan oppaan toimituskunnassa ja kirjoitti siihen pari artikkelia. Mäkelän mielenkiinto tuota aluetta kohtaan ohjaili sitä suunnittelun lohkoa, johon musiikkiosastokin kuului. Audiovisuaalinen toiminta ja sen laajentaminen kiinnosti häntä paljon enemmän kuin musiikkiosaston alkuperäinen missio, musiikki.

a. Kenen musiikkikirjasto? – episodi vuodelta 1968

Vuonna 1968 sattui kuitenkin episodi, jossa jouduttiin pitämään yleisen kirjaston musiikkitoiminnan puolia. Osastonhoitaja Raija Haapsaari (2008, 8) on muistellut: ”Musiikkiosastojen ’toimenkuva’ ei aina ole ollut itsestään selvä. Muistan 1970-luvun alkupuolella käyneeni esim. Kaustisella Suomen Kansanmusiikkiyhdistyksen seminaarissa kertomassa, että yleisten kirjastojen musiikkiosastojen henkilökunnalla tuskin on resursseja ruveta keräämään/äänittämään kansanmusiikkia ’kentällä’, niin kuin he sanoivat. Hankalaa oli myös torjua ajatukset, että musiikkiosastojen oikea paikka on oikeastaan paikallinen musiikkioppilaitos.”

Seuraava episodi osoittaa, että viimeksi mainittuun hankaluuteen törmättiin myös Tampereella. Vilkkaan kirjastosuunnittelun keskelle tuli vuonna 1968 aloite talon ulkopuolelta. Tampereen Musiikkiopiston Säätiön hallitus oli hyväksynyt Pyykinintorin laitaan rakennettavan musiikkiopistotalon luonnospiirustukset. Niihin sisältyi suunnitelma, jonka mukaan kaupunginkirjasto saisi halutessaan tilat musiikkiosastolleen uudisrakennuksen yhteydestä. Suunnitelmasta pyydettiin nyt kirjastolautakunnalta lausuntoa seuraavin evästyksin: ”Luonnospiirustuksissa on otettu huomioon opiston

tarvitsemien tilojen lisäksi myös Tampereen kaupunginkirjaston musiikkiosaston tarvitsemat erilliset tilat kirjaston laatiman huonetilaohjelman mukaisesti. Täten välttyään kahdenkertaisilta materiaalihankinnoilta ja kahdenkertaiselta henkilökunnan palkkaukselta. Jos musiikkiosasto siirretään opistotaloon helpottuu kirjastotalon tilanahtaus tuntuvasti.”

Kyseinen tapahtuma oli musiikkikirjaston tehtävänasettelun kannalta merkillepantava. Se osoitti, että vaikka musiikkiosaston rooli kirjaston sisällä ja työntekijöiden kesken oli selkiytynyt, se saattoi olla ulkopuolisille epäselvä. Tapaus voitaneen myös tulkita musiikkiopiston yritykseksi vallata uudelleen menetettyä reviiriään kaupunginkirjaston musiikkiosaston piirissä.

Kirjastolautakunta otti ehdotukseen tärkeimmiltä osin kielteisen kannan. Ensiksikin ehdotettuja tiloja pidettiin liian pieninä. Musiikkiosastolla oli kyllä pääkirjaston yhteydessä riittämättömät tilat, koska sen kehitys on ollut ”valtaisa”, mutta siirto opistotalon yhteyteen ei tähän ongelmaan toisi ratkaisua. ”Esitetyt tilat, yhteensä n. 400 m² ovat nykyisen käytön kannalta katsoen liian pienet jo ilman kielistudiotakin.” Kirjastolautakunta ehdottikin, ”että musiikkiopistotalossa kaupunginkirjastolle varatut tilat käytettäisiin sinne perustettavan kaupunginkirjaston musiikkiosaston sivuosaston tarpeisiin ehdolla, että näitten tilojen sisäisestä järjestelystä sovitaan vielä erikseen.”

Lausunnon perusteluissa todetaan pari yleisen musiikkikirjaston kehittämisen ja tehtävän määrittelyn kannalta merkittävää seikkaa.

”Kaikilla, myös yleisillä laitoksilla, jos ne sijoitetaan jonkin muun laitoksen yhteyteen, on voimakas taipumus niin ao. laitoksen keskuudessa kuin myös yleisessä mielipiteessä jäädä yksinomaan tämän laitoksen palvelupisteeksi. Tämän vuoksi on pelättävissä, että kaupunginkirjaston musiikkiosasto muuttuisi vain musiikkiopiston musiikkiosastoksi, mikä olisi valitettavaa toiminnan ja kehittämisen kannalta. ... ” Esimerkiksi ... Tampereen yliopiston kirjasto, jota kai hyvin harva tavallinen tamperelainen käyttää, vaikka se teoriassa on kaikkien käytettävissä ja siellä on mitä nämä voisivat käyttää ... Ja ennen muuta musiikkiosasto pyrkii kosketukseen tavalisen tamperelaisen kanssa, ja siihen sillä on pääkirjastossa parhaat edellytykset, sillä käyhän täällä vuosittain 25 000 henkilöä lainaamassa kirjoja (yli 16 % kaupungin asukkaista) ... Musiikkiosaston eräänä päätarkoituksista on saada mahdollisimman suuri osa kaupungin asukkaista aktiivisesti musiikin piiriin, mihin tähtää jo useita vuosia jatkunut yhteistyö kaupunginorkesterin kanssa.” Myös musiikkiosaston nykyinen sijainti on sellainen, ”jota parempaa ei Tampereella ole.” (Kirjastolautakunnan pöytäkirja 8.4.1968, 68 §, liite 120.)

Musiikkiopiston talo valmistui vuonna 1974. Sen suojiin tuli musiikkiopiston (nyk. konservatorion) oma kirjasto (Koppinen 2001, 41; 120).

Kuriositeettina tai lisäesimerkkinä siitä, minkälaisena musiikkiosastoa saatettiin katsella maallikon näkökulmasta, kerrottakoon vielä toinen välinäytös. Tampereen Taiteilijaseuran ja kirjastolautakunnan välille syntyi erimielisyyttä kirjaston taide-

näyttelysalin käytöstä. Kirjaston taholta toivottiin salia uuden maakuntakirjaston käyttöön, mutta seura ei halunnut luopua siitä. Kiistan tuoksinassa taiteilijaseura esitti ratkaisuksi mm., ”että musiikkiosasto siirrettäisiin Virastotalon näyttelytiloihin, jolloin nykyiset musiikkiosaston tilat siirtyisivät maakuntakirjaston käyttöön”. Lautakunnan pöytäkirjassa todetaan lakonisesti: ”Tämä esitys kariutui itsestään omaan luonnottomuuteensa.” (Kirjastolautakunnan pöytäkirja 22.12.1971 , 164 §.)

b. Musiikkiosastosta puuhataan oppimateriaalikeskusta

Musiikkiosasto toimi kielistudion raskauttamana voimavarojensa rajoilla. Tästä huolimatta kirjastonjohtaja Mäkelä ajoi sille lisää tehtävää ilman, että resurssien lisäämisestä oli takeita. Hänen ajatuksenaan oli tehdä musiikkiosastosta koko kaupungin av-keskus. (Ks. myös Halme 1973, 284–285; Mäkelä 1972, 5–8.)

Mäkelän aloitteiden tuloksena kaupunginhallitus asetti vuonna 1970 erityisen av-toimikunnan, jolle tuli tehtäväksi ”kirjaston yhteydessä toimivan AV-keskuksen suunnittelu.” Toimikunnan ei tullut siis miettiä keskukselle vaihtoehtoisia sijoituspaikkoja, vaan kirjastoa sen tulevana kotina pidettiin itsestäänselvyytenä. Tämä kuvaa Mäkelän kiinnostusta asiaan. Häntä ei häirinnyt se, että näihin aikoihin aiheesta keskusteltiin muuallakin Suomessa, ja asiaan alettiin suhtautua yhä kriittisemmin: arveltiin mm., että tuleva peruskoulu-uudistus mullistaa opetusvälineistön täysin ja että siihen eivät kirjaston voimavarat tule riittämään. Myös Suomen Kirjastoseuran av-toimikunta halusi ottaa mietinnässä aikalisän (esim. Hirn 1971, 41).

Tampereen av-toimikunnan mietintö valmistui helmikuussa 1972 ja tuli kirjastolautakunnan käsittelyyn maaliskuussa. Odotusten mukaisesti kirjastoa esitettiin keskuksen paikaksi. Prosessi ei kuitenkaan edennyt läpihuutojuttuna. Ilmeni, että voimassaoleva lainsäädäntö ei sallinut kirjastolle kovinkaan laajoja av-toimintoja. Toimikunnan puheenjohtaja Erkki Airisto oli ennen lautakunnan käsittelyä toimittanut kaupunginhallitukselle kirjelmän, jossa ehdotettiin hankkeen lainopillisen perustan selvittämistä. Mietinnöstä pyydettiin myös musiikkiosastolta lausuntoa, jonka laati osastonhoitaja Raija Leppänen. Perusteellisessa, hanketta vastustavassa lausunnossaan hän totesi, että suunnitelma on luvattuihin henkilö- ja tilaresursseihin nähden aivan liian suurisuuntainen. Sen sijaan hän ehdotti keskusta sijoitettavaksi kirjaston ulkopuolelle, koska se näin tulisi paremmin palvelemaan koululaitosta, jonka tarpeet hankkeessa lopulta ovat etusijalla. (Kirjastolautakunnan pöytäkirjat 13.3.1972 § 66, liite 1 [Kaupunginkirjaston audiovisuaalisen opetuksen palvelun kehittämistä tutkineen toimikunnan mietintö, Musiikkiosaston lausunto].)

Toimikunta jatkoi työtään. Vähitellen av-keskuksen suunnittelussa alkoivat korostua koululaitoksen tarpeet enemmän kuin tavallisen tamperelaisen tarpeet. Jossain vaiheessa myös termi muuttui: av-keskuksen tilalle tuli oppimateriaalikeskus (om-keskus). Kirjaston roolia hankkeessa voimakkaasti korostanut Mikko Mäkelä jäi eläkkeelle vuonna 1973. Hänen tilalleen kirjaston edustajaksi tuli aluksi kirjastolautakunnan jäsen Hilka Halme ja lopulta osastonhoitaja Raija Leppänen. Näin

saatiin toimikuntaan mukaan hankkeeseen kriittisesti suhtautuva henkilökunnan näkemysten puolesta puhuja. Helmikuussa 1974 kirjaston osastonhoitajat katsoivat tarpeelliseksi lähettää kirjastolautakunnalle kirjelmän, jossa todetaan: ”Mikäli tietoomme tullut, suunnitteilla oleva om-keskus on ajateltu lähinnä koulujen tarpeita varten ja tullee liittymään niin läheisesti koulujen toimintaan, ettei se mielestämme kuuluisi kirjaston työn piiriin, kirjaston henkilökunnalla ei käsityksemme mukaan ole mahdollisuuksia hoitaa suunniteltua koulujen om-palvelua. Kirjaston käyttö ja sen tarjoamien palvelujen monipuolisuus ylittävät jo nyt henkilökunnan määrään nähden kaikki normit.” Osastonhoitajat tulevat sovittavasti vastaan ehdottamalla, ”että om-keskuksesta muodostettaisiin kaksi keskenään kiinteässä yhteistyössä toimivaa osastoa käsittävä laitos. Toinen osasto olisi kouluja varten ja toinen palvelisi kirjaston tarpeita. Huoneisto, koneet ym. laitteet sekä laitteita käyttävä henkilökunta voisivat olla yhteisiä.” (Kirjastolautakunnan pöytäkirjat 20.12.1973, 245 §; 13.3.1974 65 §, liite 135; Haapsaari 2008; Peltonen 1974, 2–4.) Seuraavassa kokouksessaan lautakunta toteaa, että uuteen taloon voitaisiin sijoittaa molemmat osastot (Kirjastolautakunnan pöytäkirja 20.3.1974, 79 §).

Koko konsepti alkoi kuitenkin kokea muutoksia. Päämääräksi tuli Tampereen kaupungin oppimateriaalikeskus. Vuonna 1975 perustettiin koululaitoksen hallinnoima oppimateriaalikeskus, joka sijoitettiin Frenckellin tehdaskiinteistöön. Musiikkiosasto säästyi myllerrykseltä, mutta kielistudio pysyi kielistudiona. Osasto toimi Tampereen kaupunginkirjaston av-toiminnan keskuksena niin kauan kuin vanha kirjastotalo oli käytössä, vaikka ei joutunutkaan ottamaan kontolleen oppimateriaalikeskuksen tehtäviä. Radiosta nauhoitetut kieliradio-ohjelmat siirrettiin oppimateriaalikeskukseen. Vapailta markkinoilta hankittuja kielikursseja tauotettiin musiikkiosastolla vanhaan tapaan, joskin tämä lopetettiin vähän aikaisemmin kuin kielistudion toiminta vanhassa kirjastotalossa loppui.

3.5. Musiikkia tutuksi

a. Kaiuttimet Kirjastonpuistossa

Jo ennen kuin musiikkiosasto muutti Tammelasta, aloitettiin viihdyttävä musiikin propagaoimiskeino, puistokonsertit. Ensimmäisenä ajatuksen esitti kaupungin kansliasihteeri Leena Lehtimäki (myöh. Lindfors) joskus 1960-luvun alussa. Hän oli ilmeisesti löytänyt ulkomailta esikuvan. (Hakuni 1988, 8.) Idea toteutettiin siten, että asennettiin Kirjastonpuiston puihin kaiuttimia, joista kesäisinä päivinä lounasaikaan tulvi musiikkia. Kirjastolautakunta keskusteli aiheesta kokouksessaan toukokuussa 1963 ja muotoili puistokonserteille tarkoituksenkin. Sen mukaan niiden tuli ”järjestää matkailijoille ja oman kaupungin asukkaille mahdollisuus hyvän musiikin kuunteeluun”. Ohjelmiston suunnittelun saivat aluksi tehtäväkseen dir. mus. Emil Kivikoski, musiikin lehtori Yrjö Oksala ja kapellimestari Eero Kosonen. Toteutus vaati uutta tekniikkaa: tarvittiin levysoitin, vahvistin ja 4–6 sirkofonikautinta. Koska määräraha

saatiin välittömästi, asiassa edettiin nopeasti. Konsertteja voitiin suunnitella jo tulevalle kesälle. (Kirjastolautakunnan pöytäkirja 30.5.1963 160 §.) Aloitusta jouduttiin siirtämään, koska hankittu vahvistin osoittautui teholtaan liian heikoksi. Kesällä 1964 saatiin vahvempi laite ja päästiin aloittamaan konsertit. Tekniikan hankintaan ei saatu valtionapua, ja muutama vuosi myöhemmin Valtionaputoimisto pyysi kirjastolautakunnalta vastausta tiukkaan kysymykseen: ”Mitenkä puistokonsertteja varten hankittu vahvistinlaite liittyy kirjastotoimintaan?” (Kirjastolautakunnan pöytäkirja 10.1.1966, §5.) Mitä lautakunta vastasi, ei ole tiedossa.

Puistokonsertteja järjestettiin ensimmäisenä kesänä kolme ja seuraavina kesinä viisi kertaa viikossa. Ohjelmat laati Yrjö Oksala, ja ääninauhojen soittamisesta vastasi musiikkiosasto. Koko kesän ohjelma oli valmiina, kun konsertit aloitettiin.

Lautakunta oli ajan hengen mukaisesti muotoillut konserteille juhlalliset tavoitteet. Aluksi musiikki olikin vakavaa, sinfonioita ja konserttoja. Pian ohjelmistoa alettiin rakentaa kevyemmällä otteella, kuten konserttien otsi-

kotkin osoittavat: ’Tanssiinkutsu’, ’Kun kävelin kesäillalla...’, ’Lemmekäs lounastunti’, ’Oopperan maailmasta’, ’Hoppotajuinen konsertti’, ’Mikis Theodorakisista Enrico Toselliin’, ’Keskipäivä Mozartin seurassa’, ’Pidätkö Brahmsista’, ’Trappin perheestä Äkäpussiin’.

Samoja nauhoja toistettiin vuosi toisensa jälkeen. Useiden toistojen jälkeen niiden taso alkoi olla huono. Niinpä konsertit tulivat tiensä päähän. Nauhojen soittajienkin motivaatio lopahti parin sateisen kesän myötä. Puistokonsertit soivat viimeisen kerran kesällä 1969.

b. Musiikkiesittelyjä

Jo Tammelan aikana aloitettujen musiikkiesittelyjen rinnalle etsittiin uusia muotoja. Kaupunginorkesterin kapellimestari Eero Kosonen, joka osallistui jo esittelysarjan järjestelyihin, otti hoitaakseen kaupunginorkesterin ohjelmistoesittelyt koululaisille ja opiskelijoille. Hän kertoi esitettävistä teoksista ja sinfoniaorkesterin soittamista. Oppilaat saivat esittelyyn osallistuttuaan vapaaliput konserttiin. Kososen miellyttävästi ja asiantuntevasti juontamia tilaisuuksia järjestettiin vuosina 1962–1968 sekä Tammelan sivukirjastossa että pääkirjastossa. Kaupunginorkesterin kapellimestarin opissa ehti käydä yli 8000 nuorta. Eero Kosonen johdatteli myös vuonna 1967 musiikkiosastolla ’Klassisen musiikin kerhoa’.

Meri Louhos esittelee Suzuki-musiikin-opetusmenetelmää vanhan kirjastotalon luentosalissa vuonna 1982.

KUVA: MAIJA KANERVA

Kaupunginorkesterin konserttien esittelyjä jatkettiin Eero Kososen jälkeenkin orkesterin intendentin toimesta. Esittelyt lopetettiin vuonna 1983 kuulijoiden vähyden vuoksi.

Myös aiemmin mainittu saksalaisen kulttuurin edistäjä Goethe-instituutti järjesti kirjastossa konsertteja ja musiikkiaiheisia luentotilaisuuksia. Kirjasto järjesti niin ikään monenlaisia musiikkiluentoja: Meri Louhos kävi kertomassa Suzuki-menetelmästä sekä Hannu Taanila esittelemässä bravuuriaan, Martti Lutherin ajatuksia musiikista. Myös mm. kreikkalaisesta musiikista järjestettiin useampiosainen luentosarja.

3.6. Äänilevyjen lainaus

Äänilevyjen lainaus musiikkikirjaston mahdollisena toimintamuotona on ollut Suomessa keskustelun aiheena yhtä kauan kuin musiikkikirjastot (ensimmäisinä esim. Appelgren 1953, 38; Carpelan 1955). Siitä kertoivat monet kirjastomatkaillijat Kirjastolehdessäkin (Lausti 1958, 6; Piispanen 1965, 110). Anja Sepän (2008) esitellessä Amerikassa äänilevyihin liittyviä ongelmiaan hänelle sanottiin: ”Miksette pistä niitä lainaan?” Myös pääkirjaston musiikkiosastolla pidettiin ajatusta vireillä. Palvelujen laajenemisen lisäksi lainauksella katsottiin olevan muitakin hyviä puolia: ”Herkuttelemme ajatuksella, että popmusiikkiongelman poistuisi levylainauksen myötä”. (Leppänen 1970a, 4.) Monista vihjeistä ja hyväntahtoisista ehdotuksista huolimatta musiikkitoiminnan paradoksi, äänilevyjen lainaamattomuus, jatkui maassamme vielä monta vuotta. Syy siihen oli selkeä: lainsäädäntö ei sitä vielä sallinut. Mutta paljon ei tehty lain muuttamiseksi.

Lainsäädännön esteisiin oli Tampereella törmätty jo silloin, kun kirjastolle suunniteltiin entistä laajempaa roolia audiovisuaalisen aineiston tarjoajana. Silloinkin puhuttiin

lain uudistamisesta. Mikko Mäkelä ilmoitti vuonna 1972 kirjastolautakunnalle, että hän pyrkii saamaan asetukseen muutoksen Kirjastoasiainneuvottelukunnan ja Suomen kirjastoseuran avulla. (Kirjastolautakunnan pöytäkirja 13.3.1972, 66 §.) Mäkelän asetuksen muuttamiseen tähtäävistä toimista ei ole tietoa. Mutta kirjastoasetusta muutettiin vuonna 1972 niin, että kirjastojen äänilevyjen lainaus tuli mahdolliseksi ”kunnan harkinnan mukaan”. Harkintaa todella käytettiin, ja kirjastot lämpenivät hitaasti äänilevyjen lainaamiselle. Vain Lahden kaupunginkirjasto ryhtyi välittömästi eli toukokuussa 1973 lainaamaan levyjä (Hiidenheimo 1999).

Koska äänilevyjen lainauksen yleinen aloittamisvauhti oli hidas, Tampereella ehdittiin mukaan ensimmäisten joukossa. Asia oli loppuvuodesta 1972 esillä kirjastolautakunnassa. Kokouksessa päätettiin kuitenkin esittää kaupunginhallitukselle, että ”kaupunginkirjasto ei Kirjastoasetuksen myöntämästä mahdollisuudesta huolimatta ryhdy lainaamaan musiikkilevyjä, mutta sen sijaan musiikkinauhoja heti, kun niitten käyttö yleistyy ja ne saavuttavat äänen toistossa tyydyttävän tason.” Kielteisessä kannassa vedottiin pohjoismaisiin kokemuksiin. Niiden mukaan asiakkaitten levysoittimet olivat siinä kunnossa, että ne pilaavat kirjastojen levyt nopeasti. Tämän vuoksi ne kestävät korkeintaan 4–6 lainauskertaa. (Kirjastolautakunnan pöytäkirja 29.12.1972, 236 §). Päätöksessä näkyi ilmiselvästi kirjastonjohtaja Mikko Mäkelän vaikutus.

Puolitoista vuotta myöhemmin – kesäkuussa 1974 – lautakunta päätti, että lainaus aloitetaan seuraavan vuoden alussa. Uuden toimintamuodon aloittamispäätös syntyi nyt melko mutkattomasti. Nyt voitiin vedota aikaisempaa myönteisempiin kokemuksiin, joiden mukaan äänilevy kesti jopa yli 60 lainauskertaa. Myös paineet asiakaskunnan taholta olivat kasvaneet. Musiikkiosastolle tuli yhä useammin aloitteita lainauksen aloittamiseksi, koska lukuisilla tamperelaisella oli kotonaan laadukkaat äänentoistolaitteet. Lisäksi koulujen opettajat ja oppilaat tarvitsivat opetuksessa ja opinnoissa äänilevyjä. Kolmanneksi musiikin kuuntelusta oli tullut niin ruuhkaista, että lainauksen toivottiin helpottavan tilannetta. Toiminta aloitettiin kokeilun luonteisena, ja ensimmäisenä vuonna kerättiin kokemuksia lainauksen jatkamista ajatellen. (Kirjastolautakunnan pöytäkirja 11.6.1974, 134 §; Kirjasto 1976.) Kenties myös kirjastonjohtajan vaihtumisella oli vaikutusta. Ehkä musiikkia aktiivisesti harrastavalla uudella johtajalla Elna Elonheimolla ei ollut syytä asettua vastustamaan päätöstä.

Ennen lainauksen aloittamista musiikkiosastolaisia kävi opintomatkalla Lahdessa (Voipaala & Hakuni 1974, 8).

Lainattavien äänilevyjen valikoima oli tarkoitus kasvattaa neljässä vuodessa 2000 levyyn kokoelmaksi. Tavoite saavutettiin jo runsaassa kahdessa vuodessa. Lainattavia kasetteja oli aluksi satakunta, sisällöltään pääasiassa kevyttä musiikkia. Kasettikoelma ei ole koskaan ylittänyt 4 000 kappaleen rajaa. Valinnan apuna käytettiin aluksi mm. Maija Suhosen vuonna 1974 julkaisemaa Äänilevyluetteloa. (Voipaala 1975, 3.) Ruuhkaista kuuntelua helpotettiin hankkimalla lainattavien kokoelmaan suosituimpia popmusiikin levyjä (Haapsaari 2008).

Lainaus alkoi vilkkaasti. Lainattavien levyjen avohyllyt ammottivat tyhjyyttään, ja varauskortteja kertyi nopeasti ”vaaksan vahvuinen pakka” (Voipaala 1975, 3). Ääni-

KÄSITTELE ÄÄNILEVYJÄ VAROVASTI. NIIHIN TULEE ERITTÄIN HELPOSTI NAARMUJA, JA NE VAHINGOITTUVAT KUUMUUDESSA. – KERRO VIRKAILIJALLE LEVYN KUNNOSTA ENNEN JA JÄLKEEN LAINAUKSEN. LEVY TARKASTETAAN PALAUTETTAESSA, JOLLOIN ON KORVATTAVA MAHDOLLISET VAHINGOT.

Myöhästymismaksuista ja vahingonkorvauksista annetut säädökset koskevat myös lainattavia levyjä.

MUISTA:

1. Tartu levyyn vain reunasta ja etiketin kohdalta. Sormenjäljet ja tahrat vahingoittavat pintaa.
2. Pyyhi pöly levyharjalla. Perusteellisempaan puhdistukseen saa käyttää vain tislattua vettä (ei antistaattisia nesteitä).
3. Uusi timanttineula vähintään 2000 soittotunnin ja safiirineula 100 soittotunnin jälkeen.
4. Naarmujen välttämiseksi vältä neulan laskemista keskelle levyä.
5. Älä anna levyä lasten käsiin.

levyjen lainaus sivuutti suosiossa parissa vuodessa kirjastossa tapahtuvan kuuntelun. Siitä tuli nopeasti musiikkiosaston perustoiminto.

Monet aikoinaan tosiasiaina esitetyt käsitykset paljastuivat vähitellen pelkiksi ennakkoluuloiksi (Musiikin 1981, 140–141). Äänilevyt kestivät yllättävän hyvin lainausta. Hair-levy, levylainauksen mannekiini, kesti 100 lainauskertaa. Äänilevyjen lainaus osoittautui tilajärjestelmielessäkin oivalliseksi uudistukseksi. Lainattavien levyjen tilaksi riitti tavallinen levyhylly, kun taas kirjastossa tapahtuva kuuntelu vaati kuuntelupaikkoineen ja koko ajan hyllyssä pysyvine levyineen enemmän tilaa.

Vuonna 1983 aloitettiin äänitteiden lainaus myös Kaukajärven sivukirjastossa. Kirjastolautakunta totesi: ”Viimeaikainen musiikkitoiminnan kehitys näyttää johtaneen siihen, että lainaus on noussut kirjastossa tapahtuvaa kuuntelua suositummaksi avpalvelumuodoksi. Lainauksen aloittamista puoltaa myös se, että musiikkitoiminnan laajentaminen pääkirjaston nykyisissä tiloissa ei ole mahdollista.” (Kirjastolautakunnan pöytäkirja 26.1.1983, 38 §.)

3.7. Kirjastonpuiston musiikkiosasto: yhteenvetoa

a. Kokoelmat

Kun musiikkiosasto aloitti toimintansa pääkirjastossa vuonna 1965, Tammelan sivukirjastosta siirtyvässä kokoelmassa oli 1 529 musiikkikirjaa, 4 019 nuottia ja 788 äänilevyä, aineistoa yhteensä siis 5 342.

Vuoden 1975 lopulle tultaessa kirja- ja nuottimäärät olivat kolminkertaistuneet sekä äänilevykokoelma miltei kymmenkertaistunut. Kokoelmassa oli 5 947 kirjaa, 15 806 nuottia sekä 7 790 äänilevyä, eli yhteensä 29 601.

Seuraavan kymmenen vuoden aikana jyrkkä kasvu tasaantui. Vuonna 1985 kokoelmasta löytyi 6 680 kirjaa, 22 768 nuottia ja 20 121 äänilevyä, yhteensä 49 648 nidettä.

Musiikkiosaston kokoelma ja lainaus v. 1965–1985

Vuosi	Kirjat	Nuotit ja partituurit	LP-levyt	LAINAUS yhteensä
v.1965	2 043	4 959	1 075	5 003
v.1966	3 139	6 532	1 500	10 458
v.1967	3 618	7 584	2 264	13 706
v.1968	4 097	8 515	2 673	16 236
v.1969	4 380	9 480	3 023	19 682
v.1970	4 703	10 145	3 635	24 686
v.1971	4 691	11 193	4 353	28 470
v.1972	5 088	12 027	4 970	36 866
v.1973	5 330	13 020	5 600	46 182
v.1974	5 700	14 341	6 450	54 944
v.1975	5 947	15 806	7 790	58 040
v.1976	6 063	16 818	8 915	65 842
v.1977	6 108	17 936	9 918	80 202
v.1978	5 828	18 320	11 795	86 706
v.1979	5 987	19 273	13 119	88 095
v.1980	5 497	19 622	14 340	90 383
v.1981	5 049	20 392	15 195	92 064
v.1982	5 390	20 951	15 929	88 935
v.1983	5 774	21 492	16 512	90 481
v.1984	5 955	21 845	17 611	89 599
v.1985	6 680	22 768	*20 121	101 748

*=tilastossa mukana myös cd-levyt

b. Laina

Jo vuoden 1965 lainausluvuissa näkyy pääkirjastoon siirtymisen vaikutus. Laskemassa ollut musiikkikirjojen lainaus kääntyi selvään nousuun. Kokonaislainaus kasvoi hyppäyksenomaisesti, se ylitti 6 000 lainan rajan. Toisena vuotena (1966) luvut kaksinkertaistuivat 10 458 lainaan. Kun tiukkaa kirjallisuuden ja nuottien valintalinjaa lavennettiin, lainausmäärien kasvu jatkui. Seuraavana kymmenvuotiskautena lainaus kuusinkertaistui. Alkaneen äänilevyjen lainauksen vaikutuksesta vuonna 1976 lainatun musiikkimateriaalin määrä oli 65 842 lainaa. Sama noste vaikutti myös seuraavina vuosina. Vuonna 1977 lainaus ylitti 80 000:n rajan. Jäljellä olevina pääkirjastovuosina 1978–1984 lainausmäärä vaihteli 80 000:n ja 100 000:n välillä.

c. Musiikin kuuntelu kirjastossa

Kirjastossa tapahtuva musiikin kuuntelu oli vuoteen 1974 asti musiikkiosaston merkittävimpiä toimintamuotoja. Sen suosio kasvoi jyrkästi heti pääkirjastoon muuton myötä. Yhtä jyrkästi kuuntelun suosio laski, kun äänilevyjen lainaus alkoi.

d. Horisontti selkeytyy

Pääkirjasto (nykyisin Vanha kirjastotalo) toimi musiikkiosaston majapaikkana runsaat kaksi vuosikymmentä, vuosina 1965–1986. Kauden alkuvuodet merkitsivät toiminnan vakiinnuttamisen aikaa. Palvelun tasoa ja autonomiaa ei saavutettu ilman kamppailua. Siinä etsittiin loppujen lopuksi vastausta kysymykseen, minkälaisia ovat yleisen kirjaston musiikkiosaston tehtävät. Toisaalta oli kysyttävä, kuinka pitkälle on myötäiltävä musiikkialan ammattiin kouluttavan laitoksen vaatimuksia ja mikä on tavallisen musiikin harrastajan asema musiikkiosaston asiakkaana. Toisen haasteen tehtävän määrittelylle antoi vahvana esiintynyt av-ideologia, joka oli omiaan hämärtämään ja heikentämään musiikkiosaston alkuperäistä tehtävää. Oman mausteensa keskustelulle ja toimille toi musiikkiosaston työntekijöiden vähitellen vahvistuva vakaumus työskennellä nimenomaan musiikin puolesta. Tämän tahdon ansiosta saavutettiin torjuntavoitto. Musiikkiosastoa ei kokonaan vallannut audiovisuaalisuuden idea, jonka mukaan dokumentin paikan kirjastossa määräisi dokumentin tallennemuoto, ei sen sisältö. Musiikkiosaston muokkaaminen av-osastoksi ei onnistunut. Kielistudio pysyi musiikkiosastolla koko vanhan kirjastotalon ajan, mutta ei kyennyt laajentamaan reviiriään.

Monipuolinen asiakaskunta tiesi myös monipuolisia vaatimuksia. Tietopalvelua ja sen apukeinoja ryhdyttiin miettimään. Tehtäväkentän laajetessa vakinaisten työntekijöiden saaminen musiikkiosastolle tuli välttämättömäksi. Mikäli musiikkiosastoa olisi Tammelan tapaan hoidettu sivutoimisesti, mahdollisuudet tuskin olisivat riittäneet musiikkipalvelujen puolustamiseen. Muutoksessa oli myös ammatti-identiteettiin liittyvä puolensa. Musiikkiosastoa hoitavasta kirjastonhoitajasta oli kehittymässä musiikkikirjastonhoitaja, diletantista ammattilainen, jonka työn päämäärä oli musiikin

asian puolesta toimiminen. Vakainainen henkilökunta toi mahdollisuuden kehittää nimenomaan musiikkiin liittyvää ammattitaitoa. Yhä moninaisemmaksi kehittyvä asiakaskunta edellytti monipuolisempaa ja tasokkaampaa asiakaspalvelua. Vaikka ei puhuttukaan modernisti tietopalvelusta, sitä oli jo ryhdytty kehittämään. Ajatuksissa oli vielä hahmottumaton idea yleisen kirjaston musiikkiosaston tietopalvelun yleisestä luonteesta. Musiikin ammattilaisille tai musiikkia opiskeleville suunnattu tietopalvelu ei riitä, vaan tarvitaan kaikki mahdolliset näkökulmat kattava yleinen musiikin tietopalvelu.

Tampereen kaupunginkirjaston musiikkiosastosta alkoi kehittyä myös merkittävä työpaikkakoulutuksen resurssi aikana, jolloin musiikkikirjastokoulutus oli minimaalista. Tämä ei rajoittunut yksinomaan musiikkiosaston sisälle, vaan kehkeytymässä oli musiikkiosastolaisten vahva rooli valtakunnallisessa musiikkikirjastokoulutuksessa. Esimerkiksi Raija Leppänen kaapattiin kouluttajaksi jo vuoden sisällä viran vastaanotosta, ja osaston henkilökuntaa on käytetty kouluttajina monesti myöhemminkin.

Jo Anja Seppä oli oivaltanut, että musiikkikirjastoissa toimivien on hyvä etsiä yhteistyöhön sekä kotimaassa että yli valtakunnan rajojen. Raija Leppäsen aikana luotiin kontaktit kirjastoalan kotimaisiin yhteistyöelimiin. Hänen päämääränään olivat myös tiiviit yhteydet pohjoismaisiin ja myöhemmin kansainvälisen musiikkikirjastoliiton IAML:n (International Association of Music Libraries) puitteissa myös muun maailman kollegoihin.

Löytyykö
kuunneltavaa?

KUVA: MAIJA KANERVA

UUTTA TALOA KOHTI

Jo ennen kuin Tammerkosken rannalla sijainneen pääkirjaston uusia, viivästyneitä tilajärjestelyjä oli saatu kuntoon, alettiin suunnitella uutta. Aloitteen tekijä ei ole tiedossa, mutta kirjastonjohtaja Mikko Mäkelä sai vuodenvaihteessa 1963–1964 apulaiskaupunginjohtaja Pentti Haloselta tehtäväkseen laatia ehdotus kokonaan uuden kirjastotalon tilatarpeista. Tämä oli merkki siitä, että tiedostettiin kirjastotalon tilojen riittämättömyys tulevaisuuden vaatimusten täyttäjänä ja kaipausta avarampiin tiloihin oli virinnyt. Näkemys oli kieltämättä laajakatseinen tilanteessa, jossa eivät vielä edes silloisen kirjastotalon kaikki tilat olleet kirjaston käytössä. Mäkelä toi suunnitelman ensimmäisen version jo seuraavaan kirjastolautakunnan kokoukseen 27.1.1964. Huomionarvoista on, että jo tuolloin uuden kirjaston paikaksi ehdotettiin Pirkankadun ja Hämeenpuiston kulmakorttelia, johon nykyinen pääkirjasto rakennettiin 1980-luvulla. Suunnitelmasta huolimatta näyttää lautakunnassa vielä olleen vahvimmin vallalla käsitys, että kaikesta huolimatta paras vaihtoehto olisi vanhan pääkirjaston muuntelu ja siihen mahdollisesti liittyvä lisärakennus.

Kun musiikkiosasto oli toiminut pääkirjastossa muutaman vuoden ja muutenkin kaikki tilaresurssit olivat käytössä, päädyttiin ajatukseen, että kirjastotalon tilakysymystä ei ratkaista kirjastotalon laajennuksella eikä lisärakennuksella. Vakuututtiin, että tarvitaan uusi talo. Tämän kannan kirjastonjohtaja Mäkelä toi voimakkaasti esiin laajemmillekin piireille Aamulehdessä vuonna 1968 (Uusi 1968).

Ensimmäinen perusteellinen tilasuunnitelma tuli lautakuntaan helmikuussa 1964. Tätä seurasi 1970-luvulle asti lukuisa joukko uusia suunnitelmia.

Kun alussa musiikkiosastolle suotiin 180 neliötä, siis vähemmän kuin silloiset neliömäärät, vuoden 1973 suunnitelmissa oltiin jo pitkälti yli tuhannen neliön tiloissa, jossa oli jopa 20 levysoitinta ja 20 nauhuria. Tosin sitä ei enää sanottu musiikkiosastoksi, vaan sitä oli ryhdytty nimittämään av-osastoksi ja lopulta monikko-muotoisesti av-osastoiksi. Tuolloin oli vireillä suunnitelma kaupungin av-keskuksen sijoittamisesta kirjaston tiloihin. Suunnitelmista on vaikea erikseen päätellä, kuinka suuri osa neliöistä olisi varsinaisesti musiikkiosaston ja kuinka suuri osa muun av-toiminnan käytössä. Oletettavasti musiikin käytössä olisi tuhannen neliön tiloista ollut 600–800 m². (Mm. Kirjastolautakunnan pöytäkirjat 1964 27.1.1964, 35 §, liitteet 25–26; 22.2.1964, 58 §, liite 43; 21.3.1964, 94 §, liite 69; 13.6.1966 201 §, liite 148; Kaupunginkirjaston uuden pääkirjaston huonetilaohjelma; 8.6.1972, 124 §, liite 242; 22.6.1972, 138 §; 24.1.1974, 27 §.)

Vuonna 1976 kaupunginvaltuusto hyväksyi huonetilaohjelman, jonka mukaan musiikkiosaston tilat tulisivat olemaan 420 m²:n laajuiset. Neliömäärät olivat siis aikaisempien suunnitelmien luvuista laskeneet melkoisesti.

Huonetilaohjelmaan liitettiin toiminnallinen suunnitelma, joka oli sisällöltään seuraavanlainen:

Musiikkiosasto (420 m²)

Kirja- ja nuottihallin (200 m²) yhteyteen levyvaraston lisäksi lähivarasto, jossa säilytetään mm. aikakauslehtien vanhat numerot ym. Soittuhuoneessa (20 m²) on mahdollisuus harjoitella pianonsoittoa sekä kokeilla nuotteja. Musiikin **ryhmä**kuuntelu tapahtuu kokous- ja kerhotiloissa.

Työtilat (40 m²). Kaksi 20 m²:n huonetta. Henkilökunta v. 1985 10 henkeä: 1 osastonhoitaja, 4 amanuenssia, 4 toimistovirkailijaa ja 1 järjestelyapulainen. (Martikainen 1989, 21.)

Tästä lähdettiin liikkeelle. Huonetilaohjelma koki vielä monia muutoksia. Neliömäärät elivät, eikä ryhmäkuuntelua tullut kokous- eikä kerhotiloihin.

Vuonna 1978 oli kirjastotalon arkkitehtikilpailu, jonka voitti arkkitehtien Raili ja Reima Pietilän ehdotus 'Soidinkuvat'. Seuraavana vuonna kaupunginhallitus päätti ehdotuksen toteuttamisesta. Aluksi oletuksena oli, että rakentamaan päästäisiin vuosina 1979–1981. Näin nopeassa aikataulussa prosessi ei kuitenkaan toteutunut. Kun opetusministeriö vuonna 1982 myönsi rakennusluvan, musiikkiosaston pinta-ala oli 416 m².

Uutta kirjastotaloa rakennettiin kaupungin omana työnä, ja siksi oli mahdollista jatkaa suunnittelua myös rakennusaikana. Suunnittelun tässä vaiheessa mukaan tuli uusi osastonhoitaja Pirjo Hakuni, jonka aloitteesta suunnitelmat menivät osittain uusiksi. Suunnittelusta kirjastossa vastaava Tuula Martikainen otti ajatukset ennakokuluulottomasti toteutettaviksi. Tässä näkyi Tuula Martikaisen kaukonäköisyys ja musiikkikirjastotyön lähtökohtien ymmärtäminen, mikä myöhemmin hänen kirjastotoimenjohtajakaudellaankin takasi musiikkiosastolle vakaan kehittymisen.

Martikaisen (1989, 34) mukaan ”musiikkiosasto uudisti koko osastoajattelunsa vuonna 1984, jolloin kirjastoa jo rakennettiin.” Tämä tarkoitti sitä, että suunnitelmissa vielä olleet kömpelörakenteiset äänilevyjen liukuhyllyt poistettiin papereista ja samalla tehtiin tärkeä ideologinen ratkaisu: kaikki äänitteet vapautettiin asiakkaiden silmälaitteiksi luopumalla suljetusta hyllyjärjestelmästä. Lisäksi lainaus-palautus-

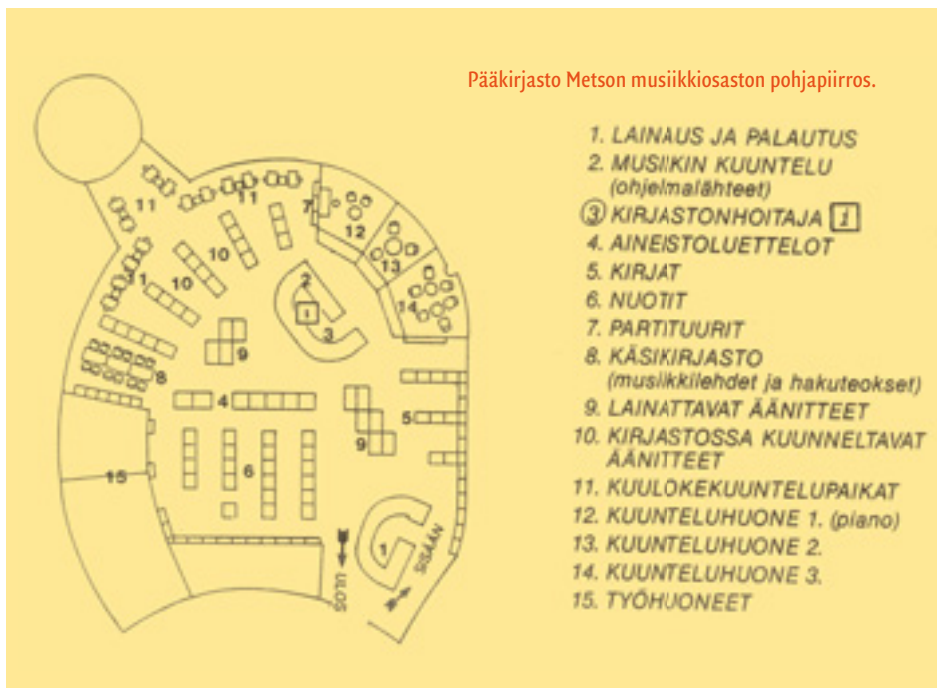
tiskiin tuli itsepalvelukuuntelu musiikkikauppojen malliin. Itsepalvelun sovelluksia ehdotettiin laajemminkin, mutta ne eivät saavuttaneet suunnittelujohdon kannatusta. (Hakuni 2008.)

Monissa muissakin uuden musiikkiosaston yksityiskohdissa näkyi henkilökunnan käden jälki. Aineistovaunut, jotka ovat toimineet hyvin formaattimyllerryksestä toiseen ja toimivat yhä, on arkkitehti muokannut suoraan musiikkiosastolaisten tekemien piirustusten mukaan. Henkilökunta löi puumerkkinsä myös hyllyjen suunnitteluun. Suunnitelmat erilaisine hyllysyvyksineen ja väljakosysteemeineen olivat henkilökunnan käsialaa. Uusi idea oli myös äänitteiden systemaattisten kortistojen sijoittaminen aineistohyllyihin. Äänitteiden haku helpottui, kun asianomaisen luokan kortisto oli lähellä aineistoa.

Tampereelle oli perustettu koulujen oppimateriaalikeskus ja paine kirjaston av-toiminnan ylimitoitettuun kehittämiseen väheni. Musiikkiosastosta oli tulossa yksinomaan musiikkia tarjoava yksikkö. Muiden alojen audiovisuaalinen aineisto siirrettäisiin uusissa tiloissa vastaavansiältöisen kirjallisuuden yhteyteen. Uuden

Näkymä
pääkirjasto
Metson musiikki-
osastolta 1988.

KUVA: MAIJA KANERVA

talon käsikirjastoon tuli myös kielten kuuntelupaikkoja, mutta nekin lopetettiin tarpeettomana muutamien vuosien kuluttua. Enää ei ollut tarvetta kirjaston studioon, koska kouluilla ja vapaan kansansivistystyön laitoksilla oli jo omat studiossa ja yhä useammalla asiakkaalla omat äänentoistolaitteensa.

Kirjastotalon peruskivi muurattiin 30.9.1983 ja harjannostajaisia vietettiin 19.4.1985. Uusi talo luovutettiin kirjastolle 7.3.1986. Musiikkiosasto sai uuden kotinsa talon parvikerroksesta. Muutto pääkirjasto Metsoon alkoi 12.3.1986. Vanha pääkirjasto suljettiin maaliskuun lopulla. Uuden talon avaaminen kuitenkin viivästyi sähkölakon vuoksi. Se avattiin yleisölle 21.8.1986.

Musiikkiosaston
alkuperäinen
koivuparkettilattia
kului nopeasti
loppuun ja tilalle
vaihdettiin kivilaatta
vuonna 1992.
Vas. kirjastovirk.
Marja-Leena Toivonen
ja Marjo Yli-Rajala
ja oik. vahtimestarit
Ari Solopuro, Jari
Söder, Jukka Vuori
ja Seppo Harjula
muuttotalkoissa.

KUVA: LEA PULLIAINEN

**MUSIIKKIOSASTON OVET SULKEUTUVAT 23.11.
LATTIAREMONTIN AJAKSI**

**TAVATAAN TAAS
TAMMIKUUSSA –
KIVILATTIALLA**

MUSIIKKIKIRJASTO PÄÄKIRJASTO METSON SUOJASSA

Muuton myötä koitti Tampereen kaupunginkirjaston musiikkiosastolle aivan uusi aika. Vasta valmistunut talo vaikuttaa yleensä aina piristävästi kirjastotoimintaan. Osastonjohtaja Pirjo Hakuni (2008) arvelee, että Tampereen uuden pääkirjaston lumo on kestänyt 2000-luvulle asti.

”Vau mikä kirjasto! Millon tää on rakennettu? (Pikkutyttö musiikkiosaston ovella 2008)

”Tarjonta monipuolista! Huokea vaihtoehto! Itse rakennus jo kiehtoo! (Asiakaspalaute 2005)

5.1. Kokoelmat

a. Aineistomuotojen moninaisuutta

Alkuaikoina sekä yleisissä musiikkikirjastoissa että musiikkikulttuurin piirissä muutkin tultiin toimeen perinteisillä dokumenttimuodoilla: musiikkikirjallisuus, nuotit ja partituurit sekä äänilevyt (ennen muuta LP-levyt). 1970-luvulla tulivat c-kasetit, mutta niiden merkitys musiikkikirjastoaineistona jäi lopulta yllättävän vähäiseksi. Tampereen kaupunginkirjastoon hankittiin ensimmäiset cd-levyt vuonna 1985, tuolloin niitä kutsuttiin laserlevyiksi. Ne ottivat nopeasti paikkansa LP-levyjen rinnalla. Muutamassa vuodessa uusi tallenneformaatti kiri vinyylin ohi. Lainattavia LP-levyjä oli tarjolla 1990-luvulle asti, vaikka kokoelmaa ei enää kartutettu. Viimeisinä poistettiin blues- ja jazz-vinyylit vuonna 2001. Useiden ääniteformaattien rinnakkaiselo vaati omat pohdintansa: mitä hankittaisiin kasettina, mitä LP-levyllä, mitä cd-levyllä tai miten eri tallennetyyppien kysyntä tulisi muuttumaan. Kasettivalikoima muotoutui aikanaan suppean saatavuuden ehdoilla, kun taas cd- ja LP-levykokoelmia kartutettiin alkuvuosina rinnakkain, toinen toistaan täydentävinä kokoelmina. Yksi aikakausi päättyy, kun viimeiset c-kasetit poistetaan vuoden 2008 aikana (Mäkinen 2008.) Sen sijaan vanha, osin ainutlaatuisiakin äänityksiä sisältävä ei-lainattavien LP-levyjen kokoelma säilyy toistaiseksi, ainakin niin kauan kuin musiikkiaineistojen valtakunnallinen varastointi on ratkaisematta.

Kuvatallenteet tulivat kirjastoihin videoiden myötä. Musiikkivideoiden lisäksi musiikkiosasto joutui tekemisiin muidenkin videoiden kanssa jo vanhassa pääkirjastossa. Yleisten kirjastojen videokokeilu vuosina 1985–1987 tuli av-osastoajattelun mukaisesti musiikkiosaston tehtäväksi. Pääkirjasto Metsossa videotallenteet sijoitettiin osastoille sisällön mukaan, ja musiikkiosastolle tulivat näin ollen ainoastaan musiik-

Aineistumuotojen
moninaisuutta
vuonna 1992.

KUVA: LEA PULLIAINEN

kivideot. Ne eivät missään vaiheessa saavuttaneet musiikkiosaston käyttäjien suurta suosiota. Ehkä asiakkaat arvostivat enemmän äänitteiden parempaa äänentoistoa. Myös tekijänoikeudelliset syyt rajoittivat kokoelman muodostamista. Myöskään 1990-luvulla tulleet musiikki-CD-ROM-levyt eivät saavuttaneet suosiota sen paremmin kaupallisilla markkinoilla kuin kirjastossakaan. Ensimmäiset DVD-levyt hankittiin kirjastoon 2000-luvun alkupuolella. Kokoelma on suhteellisen pieni, joten asiakkaiden suhtautumista on vielä vaikea arvioida. (Hakuni 2008.)

Merkittävää tarjonnan lisäystä on merkinnyt digitaalisen Naxos Music Library -kuuntelupalvelun saaminen asiakkaiden ulottuville syyskuussa 2007. Naxos-palvelu on ensimmäinen musiikkia verkon kautta välittävä palvelu, jonka Tampereen kaupunginkirjasto on hankkinut. Musiikki on streaming-muodossa eli sitä voi ainoastaan kuunnella, mutta ei kopioida. Valikoimassa on pääasiassa taidemusiikkia, jonkin verran myös jazzia ja etnomusiikkia. Naxosta voi käyttää PIKI-verkkokirjaston kirjastokortilla internetin kautta.

Naxoksen käyttötilastot 9/2007 – 8/2008

kuukausi/ vuosi	käyttöaika (t:min:s)	käyttö- kerrat	kuukausi/ vuosi	käyttöaika (t:min:s)	käyttö- kerrat
			01/2008	268:09:36	353
			02/2008	366:29:38	446
			03/2008	479:57:53	584
			04/2008	492:48:59	581
			05/2008	275:49:50	350
			06/2008	198:04:17	244
			07/2008	195:43:38	246
			08/2008	414:15:50	510
09/2007	409:00:09	525	09/2008		
10/2007	378:43:34	463	10/2008		
11/2007	263:10:47	344	11/2008		
12/2007	246:01:04	290	12/2008		

Uusien ääniteformaattien tulo kirjastoon ei aina ole saanut Tampereen kaupungin päätöksentekijöiden taholta varauksetonta hyväksyntää. 1980-luvulla kirjasto joutui talousarvioneuvotteluissa toistamiseen perustelemaan, miksi aineistomäärärahoja tarvitaan esim. videokasettien ja cd-levyjen hankkimiseen. (Hakuni 2008.)

Musiikkikirjallisuuden ja nuottien kokoelma on Tammelan vuosista nykypäivään paitsi määrällisesti moninkertaistunut myös sisällöllisesti monipuolistunut. Myös uusia formaatteja kuten soittimien työpiirustuksia on tullut perinteisten monografioiden ja nuottikirjojen rinnalle. Nuottikokoelmassa on yleistynyt aineisto, jossa nuottivihon liitteenä on äänite. 1980-luvulla liitteenä oli LP-levy tai kasetti, 1990-luvulta lähtien useimmiten cd-levy ja nyttemmin myös DVD-raitoja sisältäviä levyjä.

Musiikkiosaston kokoelma muodosti vuonna 2007 kahdeksasosan pääkirjaston kokoelmasta. Musiikkiosaston lisäksi pääkirjastoon on hankittu musiikkia lasten ja nuorten osastolle sekä Pirkanmaa-kokoelmaan. Metson-vuosina on noudatettu vuonna 1978 aloitettua käytäntöä, jonka mukaan lasten ja varhaisnuorten musiikin valinta ja hankinta on lasten ja nuorten osaston tehtävänä. Kun Tampereen kaupunginkirjastosta tuli vuonna 1972 Pirkanmaan maakuntakirjasto, alettiin luoda erityistä Pirkanmaa-kokoelmaa, johon ryhdyttiin hankkimaan myös maakuntaan liittyvää musiikkia.

b. Kokoelmatyöstä

Musiikkiosaston ensimmäinen hankintaohjelma aineiston valintaperiaatteineen valmistui vuonna 1992. Sen syntyyn vaikutti osaltaan kaupunginkirjastossa työn alla ollut ”Hyvään palveluun” -projekti. Sen kohteena olivat asiakasryhmät sekä toiminta- ja palveluajatuksat, jotka ovat hankintaohjelman peruskiviä. Perusrakenteeltaan hankintaohjelma on pysynyt samankaltaisena, mutta se on ajantasaistettu vuosittain.

Toiminta-ajatuksen mukaan ”musiikkiosasto tarjoaa mahdollisuuden saada tietoa musiikista, opiskella uusia taitoja, kokea elämyksiä ja virkistyä musiikin avulla”. Vuonna 1997 laaditussa musiikkiosaston palveluajatuksessa sanotaan: ”Aineiston valinnassa otamme huomioon musiikin harrastajien ja opiskelijoiden, musiikkia ammatissaan tarvitsevien sekä musiikista satunnaisesti kiinnostuneiden toivomukset ja tarpeet. Asiakkaat etsivät tietoa maailman musiikeista, haluavat parantaa ja ylläpitää soitto- ja laulutaitojaan sekä kuunnella musiikkia. ... Hyödynnämme kokoelmatyössä kirjastonkäyttäjien asiantuntemusta ja kiinnitämme erityistä huomiota omaehtoisen musisoinnin tarpeisiin.” Sitaatin ensimmäinen lause on kirjattuna myös vuoden 2008 palveluajatukseseen, ja siinä esitetyt käyttäjäryhmät ovat tärkeysjärjestyksessä. (Alanen 1990, 23–24; Hakuni 2006, 13.)

Musiikkiosaston kokoelmaa on kartutettu ja rakennettu pitkällä tähtäimellä pyrkimällä pitkiin linjoihin ja universaaliin kokoelmaan. Tätä pyrkimystä ei musiikkiosastolla ole rajoittanut aineistomääräraha, vaan riittämättömät toimintatilat. Aineiston hankintaan käytettävissä olevat määrärahat nousivat pääkirjasto Metsoon tulon jälkeen reilusti lamavuosiin asti. Niiden jälkeen nousu on ollut loivempaa.

Vuonna 1998 rahaa oli käytettävissä 394 000 markkaa (n. 63 000 €), ensimmäisenä eurovuonna (2002) 80 900 € ja vuonna 2008 91 000 €. Musiikkikirjojen osuus on ollut n. 10 %, nuottien n. 24 %, ääni- ja kuvataallenteiden n. 60 % sekä lehtien n. 6 % hankinnasta.

Kirjallisuuden, nuottien ja äänitteiden kokoelmia on pidetty yhtä tärkeinä. Myös lehtikokoelma on laaja. Koti- ja ulkomaisia eri musiikinlajien lehtiä on vuosikautia tilattu 80–90 nimekkeen verran. Musiikkiosaston kokoelmaa on kehitetty kokonaisuutena – ei kapeasti syvälle, vaan laveasti syvälle. Tärkeimpänä periaatteena on kautta aikain ollut pyrkimys monipuoliseen ja laadukkaaseen kokoelmaan, josta asiakas löytää musiikkia laajemmin ja syvällisemmin kuin mistään muualta. Suomalainen musiikki on luonnollisesti erityisasemassa. Valinnassa on huolehdittu, että hankinta kohdistuu materiaalityyppien koko kirjoon. Kutakin nimekettä on yleensä hankittu yksin kappalein, vain kysytyimpiä on hankittu useampia kappaleita. Toisaalta kirjastonhoitajat ovat osanneet ennakoida aineiston kysyntää, toisaalta esim. varausten määrästä on voitu tehdä johtopäätöksiä lisäkappaleiden hankkimiseksi. Nykyään kappalemääriä arvioidaan koko kaupunginkirjaston tasolla. Tavoitteena on ollut panostaa monipuolisuuden nimissä mahdollisimman moneen yksittäiseen nimekkeeseen. Silloin tällöin on hankinnassa kiinnitetty erityistä huomiota yksittäisiin musiikin alueisiin. Viimeksi vuonna 2007 täydennettiin erityisesti kansanmusiikin äänitekokoelmaa.

Musiikkilehtien
valikoima on runsas,
vaikka osa lehdistä
on jo muuttanut
kokonaan verkkoon.

KUVA: JYRKI NISONEN

Kotimaisen taidemusiikin äänitteet on pyritty hankkimaan mahdollisimman kattavasti. Taidemusiikin osalta tavoitteena on ollut kokoelma, jonka avulla voi tutustua länsimaisen musiikin historian olennaisimpaan osaan. Taidemusiikin valinnassa on

” Kirjasto tarjoaa monipuoliset valikoimat ja palvelut musiikin suhteen. Se mahdollistaa musiikkiin monipuolisen tutustumisen, joka saattaisi muuten olla mahdotonta. Myös nuottien ja muun oheismateriaalin helppo saatavuus on hyvä asia. (Asiakaspalaute 2004)

” Olen käyttänyt aktiivisesti jo usean vuoden ajan Metson musiikkiosastoa. Levy- ja nuottikokoelmanne tarjoaa hienon mahdollisuuden tutustua mielenkiintoiseen musiikkiin. Erityisen onnellinen olen siitä. Että näin olen saanut kuunnella Suomessa muuten harvoin esitettävää musiikkia. Erityiskiitos nettisivuillanne olevasta hankintaehdotuslomakkeesta. (Asiakaspalaute 2007)

pidetty tärkeänä, että eri tyylikausien ja soittimien keskeinen ohjelmisto löytyy kokoelmasta ja että keskeisimmistä sävellyksistä on kokoelmassa erilaisia tulkintoja.

Kokoelmatyössä on kiinnitetty erityistä huomiota populaarimusiikin historialliseen ja musiikilliseen kehitykseen. Kaupallinen tarjonta on kautta aikain painottunut angloamerikkalaiseen tuotantoon, joten yleiskuvaa on pyritty rikastuttamaan hankkimalla myös muiden maiden ja maanosien popmusiikkia. Hankintapäätöstä tehtäessä on arvioitu yksittäisen äänitteen merkitystä suhteessa artistin muuhun tuotantoon sekä saman musiikkigenren muihin julkaisuihin.

Nuottikokoelmaa henkilökunta on luonnehtinut lemppapsekseen. Kotimaista musiikkikirjallisuutta ja nuotteja on hankittu kattavasti, ja vieraskielisen kirjallisuuden määrä on edelleen huomattavan suuri, koska musiikkikirjallisuutta suomennetaan vähän. Nuoteissa pääpaino on vaikeusasteeltaan helpolla ja keskivaikealla musiikilla. Pyrkimyksenä on ollut hankkia eri soittimien ja musiikinlajien keskeistä ohjelmistoa ja soitinkouluja. Vaatimustasoltaan vaikeaa aineistoa on hankittu rajoitetusti, kuten myös nuotteja suurehkoille kokoonpanoille. Suurimuotoista vokaalimusiikkia ja solistisia orkesteriteoksia on hankittu pianopartituureina sekä kamari- ja orkesterimusiikkia pienoispertituureina. 1990-luvulta lähtien erityisesti populaarimusiikin osuus nuottihankinnoissa on laajentuneen julkaisutarjonnan ansiosta suuri.

Musiikkiosaston nuottikokoelma onkin erityisen laadukas. Se on laajin maamme yleisten kirjastojen kokoelmista. Korkeakoulukirjastoista vain Helsingin yliopiston kirjastolla ja Sibelius-Akatemian kirjastolla on laajemmat nuottikokoelmat kuin Tampereen kaupunginkirjastolla.

Toimivaan kokoelmaan pyrittäessä on pidetty tärkeinä myös kokoelmatyön muita osa-alueita kuten varastointia, osastojen välisiä siirtoja ja poistoja. Kirjastonhoitaja

” Kirjastosta voi lainata ennakkoluulottomasti ennestään tuntematonta musiikkia ilman pelkoa taloudellisesta tappiosta. Tällä tavoin tekee hämmästyttäviä löytöjä. (Asiakaspalaute v. 2005)

” Helpoin tapa saada uutta/ vaihtoehtoista musiikkia haltuun. Sivistynyt, verorahoilla ylläpidetty kirjastosysteemi mahdollistaa erilaisten musiikkilajien kokeilun, joka on mielestäni elintärkeää koulutusta. (Asiakaspalaute 2005)

paneutuu yhtä intensiivisesti uutuushankintaan kuin olemassa olevan kokoelman seulontaan. Päämääränä on säilyttää valikoiman tuoreus, elävyys ja vaihtuvuus. Kiinnostuksen painopisteet vaihtelevat, ja uusiin aaltoihin on reagoitava nopeasti. Kokoelmatyön menetelmiä on kehitetty jatkuvasti. Vuonna 2007 päätettiin, että äänitekokoelma seulotaan kauttaaltaan vähintään kerran vuodessa, nuottikokoelma viiden ja kirjakokoelma kolmen vuoden aikajaksossa. Myös aineiston esittely ja sen löytyvyyden edistäminen on tärkeä osa kokoelmatyötä. Asiakkaille on järjestetty runsaasti näyttelyitä ja laadittu erilaisia valikoimaluetteloita. Hyllyjen ääressä aineistoa etsivän avuksi on kehitetty erilaisia selventäviä apumerkintöjä, jotta mm. tabulatuurit, karaoke, gregoriaaninen musiikki, flamenco yms. löytyisivät.

5.2. Musiikkiosaston käyttö

a. Asiakaskunta

Tampere on kokoonsa nähden vilkas musiikkikaupunki. Musiikinharrastajien kirjo kaupungissa on suuri. Monelle musiikin alueelle riittää harrastajansa ja tämä näkyy musiikkiosastonkin asiakaskunnassa. Tammelan ja ensimmäisten pääkirjastovuosien aikana voitiin määritellä asiakaskunnan koostumus ja odotukset melko tarkkaan. Asiakaskunta oli vanhalla talolla vielä suhteellisen tuttua, tunnelma oli kodikas, kun sen sijaan Metsossa väen määrä on jo sitä luokkaa, että ihan samaa suhdetta ei oikein voi syntyä. Toisaalta tietty ”kanta-asiakkaiden” joukko on pääkirjasto Metsonkin vuosina ollut havaittavissa. Se on aina luonut kodikkuutta ja uskoa palvelun merkitykseen ja vaikuttavuuteen. On ollut myös palkitsevaa seurata monen nuoren asiakkaan kehitystä opiskeluvuosista kypsään taiteilijuuteen. Osalle näistä muualle muuttaneista musiikkiosastosta on tullut rakas ystävä, jota käydään tervehtimässä vielä vuosien päästä, jos matka osuu Tampereelle. (Hakuni 2008.)

Musiikkiosaston asiakaskunnan muodostavat kirjallisuuden, nuottien ja äänitteiden lainaajat, musiikkihuoneiden käyttäjät, musiikin kuuntelijat ja tietopalvelusta neuvoa ja aineistoa kysyvät asiakkaat. Asiakaskunnan joukossa on ammattimuusikkoja, musiikin opettajia, eri kehitysvaiheissa olevia musiikin opiskelijoita ja harrastajamuusikkoja. Enemmistö musiikkiosaston käyttäjistä on kuitenkin omissa oloissaan tai läheisten kanssa kuunteluun syventyviä tai konserteissa käyviä tavallisia suomalaisia musiikin kuluttajia.

Asiakaskunnan muokkautumisessa on ollut merkitystä myös sillä perinteellä, jonka musiikkiosasto on kyennyt luomaan. Kun musiikkiopistolla oli keskeinen rooli musiikkiosaston kehittämistyössä, myös musiikkiopiston opiskelijat kiinnittyivät vahvasti musiikkiosaston asiakkaisiksi. Koska konservatorion kirjasto lainaa ainoastaan oman laitoksen opiskelijoille ja opettajille, musiikkiosaston asiakkaisiksi hakeutuvat myös yksityisten opettajien oppilaat sekä opiskelijat Pirkanmaan musiikkiopistosta, jolla ei ole omaa musiikkikirjastoa. Taannoiset vahvat kontaktit kaupunginorkesteriin eivät voi olla vaikuttamatta vielä nykyäänkin.

Tuoreen kyselytutkimuksen mukaan nuottien lainaajista yli puolet on itseksensä tai pienryhmissä soittamista harrastavia, noin kolmannes on musiikin alan ammattilaisia tai sellaisiksi tähtääviä ja satunnaisesti musiikkia käyttäviä on noin viisi prosenttia (Hakuni 2006, 13).

Äänitteiden lainajakunnan koostumusta on sen heterogeenisyyden vuoksi vaikeampi hahmottaa. Tulevaisuudessa tämä lienee entistä hankalampaa, sillä asiakaskunnan moninaistuminen jatkuu yhä. Äänitteiden lainaajat muodostavat musiikkiosaston suurimman asiakasryhmän. He taitavat useimmiten erittäin hyvin musiikin erilaiset hankintakanavat, joista kirjasto on heille yksi tärkeimmistä. He saattavat tulla musiikkiosastolle tutustuakseen tiettyyn säveltäjään, tiettyyn artistiin tai ennalta tuntemattomaan musiikkiin mm. ennen kuin tekevät ostopäätöksen, sillä musiikkiosaston kokoelmaa pidetään muita musiikin tarjoajia monipuolisempana. Lainaaminen ja ostaminen ovat heille enimmäkseen rinnakkaisia, eivät toisensa poissulkevia ratkaisuja. Musiikkiosaston kokoelma suo mahdollisuuden tutustua myös ennalta tuntemattomaan musiikkiin. (Hakuni 2005.) Saattaa olla niinkin, että musiikkiosaston asiakas korostaa palveluiden maksuttomuutta enemmän kuin kirjakirjaston asiakas.

Asiakaskunnan moninaistuessa asiakkaiksi tulee myös ihmisiä, jotka eivät ole varsinaisia musiikin harrastajia, mutta tarvitsevat sitä tietyissä tilanteissa. Koska musiikki liittyy monin tavoin inhimilliseen elämään, ei musiikkia harrastamatonkaan voi pysyä siitä erossa. Elämän taival kehdestä hautaan koostuu tärkeistä tapahtumista, joihin liittyvän musiikin etsintään tarvitaan kirjastoihmissen neuvoa tai suositusta. On paljon harrastuksia, joissa musiikilla on osansa. Myös radiossa, elokuvissa, mainoksissa yms. kuultu musiikki askarruttaa niin, että sitä tullaan kysymään kirjastosta.

” Kiitos loistavista pianohuoneista! Olen vasta pari kertaa käynyt, mutta aivan innoissani! Ihanaa kun on tällainen mahdollisuus päästä soittamaan kun ei ole omaa pianoa. Suuri kiitos! (Asiakaspalaute 2006)

” IHANAA kun on niin paljon nuotteja. Kyllä kelpaa treenailla viulunsoittoa. Varsinkin kun voi soittaa paikan päällä. KIITOS, KIITOS soittomahdollisuudesta. (Asiakaspalaute 2006)

b. Lainausta

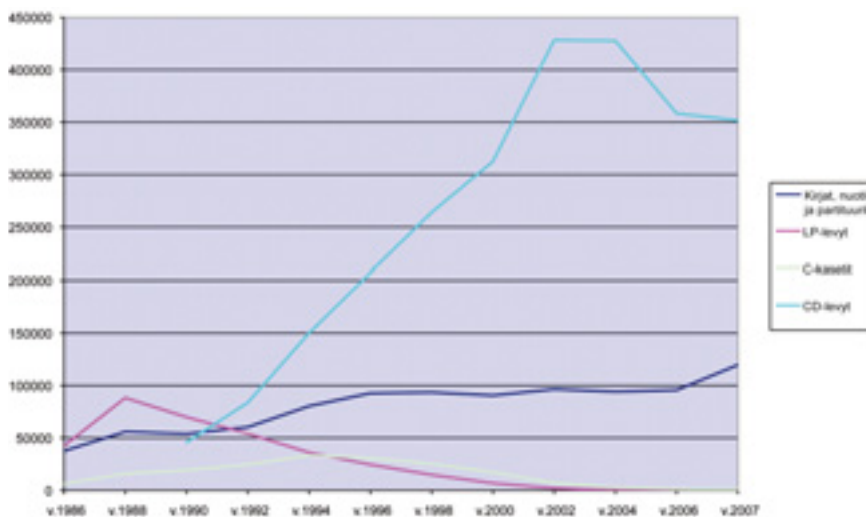
Nuottien ja musiikkikirjojen lainaus ylitti 6 000 lainan rajan Tammelan kauden viimeisenä vuotena 1965. Pääkirjastoon siirtymisen myötä lainaus kaksinkertaistui jo ensimmäisenä vuotena. Seuraavana kymmenvuotiskautena se kuusinkertaistui ja oli vuonna 1975 65 842 lainaa. Äänilevylainaus virvoitti toimintaa edelleen: vuonna 1977 lainaus ylitti 80 000:n rajan. Jäljellä olevina pääkirjaston vuosina lainausten määrä tasoittui pysytellen 80 000:n ja 100 000:n välillä. Musiikkiosaston lainojen osuus koko pääkirjaston lainoista vaihteli tuolloin noin 8 ja 9 %:n välillä.

Uuteen pääkirjastoon siirtyminen nosti musiikkiosaston lainauksen aivan uudelle tasolle. Kun ensimmäisenä kokonaisuutena pääkirjasto Metson vuotena (1987) lainaus

oli yli 140 000, kymmenen vuotta myöhemmin se oli noussut jo yli 300 000:n. Tämä tarkoittaa keskimääräisesti lähes 20 000 lainan vuosittaista nousua. Lainauksen huippuvuodet koettiin 2002–2004, jolloin kokonaislainaus oli 535 000 – 545 000. Silloin kokeiltiin pop/rock-levyjen kohdalla lyhyempää laina-aikaa, kahta viikkoa. Cd-levyjen osuus kaikista lainoista on viimeisimmän 10 vuoden ajan ollut n. 75 %. 1970-luvun alun ja 1980-luvun loppupuoliskon välillä ei nuottien ja kirjojen lainausta tilastoitu erikseen.

Erillisiä nuottien ja partituurien sekä musiikkikirjojen lainaustilastoja on saatavissa vuodesta 1988 lähtien. Tuolloin lainattiin 9 450 kirjaa ja 46 449 nuottia ja partituuria. Kymmenen vuotta myöhemmin 1998 lukemat olivat 21 164 ja 72 309, eli yhteensä 93 473 lainaa sekä vuonna 2007 22 742 ja 96 968, yhteensä 119 710 lainaa. Pääkirjasto Metson vuosina musiikkikirjojen ja nuottien lainausmäärät ovat siis kaksinkertaistuneet. Musiikkikirjojen ja nuottien osuus lainauksesta on ollut Tampereen kaupunginkirjaston musiikkiosaston historiassa huomattava ja valtakunnallisestikin merkittävä. Viimeisen kymmenen vuoden aikana se on yleensä ollut n. 70 000 lainaa, kunnes nousi vuonna 2007 95 273:en.

Musiikkiosaston lainaus v. 1986–2007

Kun Metsoon muuton jälkeisinä vuosina musiikkiosaston lainaus muodosti noin kymmenesosan koko pääkirjaston lainauksesta, on osuus 2000-luvulla ollut jo yli viidesosan. Musiikkiosaston kokoelma on määrällisesti pitkään pysynyt tasaisena, ainakaan kovin radikaalia lisääntymistä ei ole tapahtunut. Oikeastaan vain cd-levyjen kokoelma on selkeästi kasvanut. Lainausluvut ovat silti melkein koko ajan nousseet, ja lainojen kierto on Metson osastoista nopeinta. Kun vielä muistetaan aineistomäärärahojen vähäinen kasvu, jonka ostoarvosta hintojen jatkuva nousu on

syönyt osansa, voidaan todeta, että musiikkiosaston pitkän linjan kokoelmatyössä on onnistuttu hyvin.

Maahamme ei ole luotu yhtenäistä tilastointijärjestelmää, joka luotettavasti kertoisi yleisten kirjastojen musiikkitoiminnan määrällisestä kehityksestä. Niinpä edellä esiteltyjä kasvulukuja voidaan vain 1980-luvun lopun ja 1990-luvun alun osalta verrata yleiseen suomalaiseen kehitykseen, mikä on liian lyhyt ajanjakso johtopäätösten tekemiseen. Tilastojen kokoaminen on ollut mahdollista vain suomalaisten musiikkikirjastoihmisten omaehtoisen työn avulla. Pitkäjännitteiseen tietojen keruuseen ei ole ollut voimavaroja.

Musiikkiosastolla on taivallettu manuaalisesta Detroit-lainaussysteemisovellutuksesta kameralainauksen kautta ensin eräajoihin perustuvaan atk-järjestelmään, sen jälkeen merkkipohjaisen Pallas-järjestelmän lainaukseen ja sitten vihdoinkin ensimmäisen graafisen LIL-lainausjärjestelmän kautta PallasPro-lainausjärjestelmään. Kaikki nämä ovat tuoneet omat koukkunsa musiikkiaineistolle. Myös lainauksen suuret tapahtumamäärät ovat muodostaneet omanlaisensa haasteen. Niistä ei olisi selvitty ilman lainausautomaatteja, joita tällä hetkellä on kaksi. Tampereen kaupunginkirjaston ensimmäinen lainausautomaatti hankittiin vuonna 1996 juuri musiikkiosastolle. Automaattien kautta kulkee nykyään n. 80 % musiikkiosaston lainoista, mikä on koko kirjaston ylivoimaisesti suurin luku! Tämä on helpottanut palautusta: lainausautomaattien vapauttama aika voidaan käyttää lainasta palautuvan aineiston tarkistukseen, joka on aikaa vievää ja erityistä tarkkuutta vaativaa työtä.

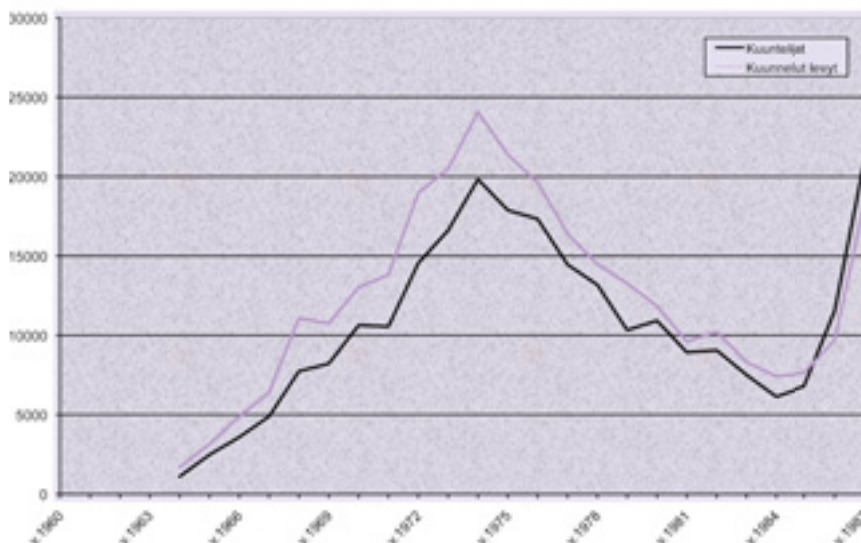
c. Musiikin kuuntelu kirjastossa

Kirjastossa tapahtuva musiikin kuuntelu oli vuoteen 1974 asti musiikkiosaston merkittävimpiä toimintamuotoja. Sen suosio alkoi nousta jyrkästi vuonna 1965 heti pääkirjastoon muuton myötä. Yhtä jyrkästi se laski, kun äänilevyjen lainaus alkoi.

Uuden kirjastotalon suunnitteluvaiheessa vuoden 1981 talousarviossa ennustettiin: ”Vaikka kirjastossa tapahtuva levyjen kuuntelu onkin ollut vähenemässä, on muistettava, että uudessa pääkirjastossa tämä suuntaus tulee muuttumaan, joten äänilevyjen referenssikokoelman kehittäminen on yhä tarpeellista” (Kirjastolautakunnan pöytäkirja 11.6.1980, 183 §). Ennustus piti osittain paikkansa, sillä uuden pääkirjaston vetovoima nosti kirjastossa tapahtuvan äänitteiden kuuntelun uudelleen nousuun. Noususuhdannetta kesti vain muutaman vuoden ja toimintamuoto hiipui, kun uuden talon lumo alkoi tasoittua. Ilmiön taustalta on tunnistettavissa yleisemminkin suomalaiseen musiikkikirjastokenttään vaikuttaneita syitä. Yhä useampi suomalainen on hankkinut kotiinsa kirjastoa paremmat kuunteluolosuhteet, joissa voi soittaa ostettuja tai kirjastosta lainattuja äänitteitä. Myös eräät muut kirjaston ulkopuoliset tekijät, kuten paikallisradiokanavien tulo, konserttielämän moninaistuminen ja tietotekniikan kehittyminen, ovat saattaneet vähentää kirjastokuuntelun tarvetta. (Poroila 1997, 20.)

Musiikin kuuntelu ja kuunnellut levyt v. 1960–1987

Tarkka tilastointi aloitettiin v. 1964

Vuonna 1992 siirryttiin itsepalveluun, eikä kuuntelukertoja enää tilastoida. Kokonaan kuuntelu ei ole loppunut, edelleen on tarvetta musiikin kuunteluun kirjastossa. Erillisiä kuuntelukokoelmia ei enää pidetä yllä, lainattavien kokoelmasta voi valita kuunneltavaa siinä määrin kuin sopivaa löytyy. Asiakkaat käyttävät palvelua muun muassa pikaiseen tai perusteelliseen tarkistuskuunteluun. Äänitettä kuunnelllessa mietitään, kannattaako sitä lainata tai ostaa. Kirjastokuuntelu on myös oiva apu tietopalvelussa, sillä tiedonhaun tarkennus ja etsityn teoksen tai dokumentin tunnistaminen on usein mahdollista vain äänitettä kuuntelemalla.

Musiikkiosastolle tehtiin alun perin kolme pientä huonetta, joissa oli mahdollisuus kuunnella musiikkia kaiuttimien välityksellä tai soittaa pianoa tai asiakkaan omia instrumentteja. Nykyisin yksi huoneista on otettu henkilökunnan työtilaksi, mutta jäljellä olevat kaksi musiikkihuonetta ovat ahkerassa musisointikäytössä. Myös pienet lauluyhtyeet ovat löytäneet tilat.

”Minulla on pelkkää hyvää sanottavaa musiikkiosastosta. Henkilökunta on asiantuntevaa, ystävällistä ja innostunutta. Käyn täällä sekä musiikin kuluttajana että ammatin puolesta tiedon haussa ja aina löytyy apu. Osaston omista oppaista ja valikoimaluetteloista on myös paljon hyötyä. (Asiakaspalaute 2002)

d. Käytön kasvun tekijöitä

Musiikkikirjastojen käytön kasvua on usein pidetty cd-levyjen lainauksen ansiona (esim. Mäkelä 1996, 33). Cd-levyt ja muut optiset tallenteet ovat tarkoituksenmukaisia tallennemuotoja, jotka soveltuvat erinomaisesti musiikin välitykseen.

Kieltämättä ne ovat kirjastojen vahvoja formaatteja. Cd-levysoittimen omistaa yhä useampi suomalainen. Ne eivät kuitenkaan voi olla ainoa kasvun syy. Musiikki on yksi maailman tärkeimmistä asioista, ja sen yleinen suosio on lisääntynyt. Vastaavasti myös kaikenlaisen taustatiedon kysyntä on lisääntynyt. Tässä nousuaallossa musiikkikirjasto on lisännyt tunnettuuttaan ja Tampereella Metson vetovoima on vielä tehostanut tätä kehityssuuntaa. Pirjo Hakunin (2008) mielestä yksi keskeisin suotuisan kehityksen syy ja takaaja löytyy talouden puolelta: musiikkiosastolle on suotu hyvät määrärahat, joiden käyttö puolestaan on edellyttänyt ammattitaitoa.

Yksi merkittävimmistä tai kenties merkittävin musiikkiosaston suosion syy on vuosien varrella tehty vankka ja monipohjainen perustyö. Kokoelmatyötä on tehty pitkällä aikavälillä asiantuntevasti ja johdonmukaisesti suunnitellen. Myös kirjastoaineiston sisällön avaamisessa on onnistuttu. Henkilökunnalla on pitkä työkokemus. Osastonjohtaja Pirjo Hakuni on ollut musiikkikirjastotyössä mukana jo 40 vuotta. Vuonna 2004 eläkkeelle siirtynyt kirjastovirkailija Kaarina Airaksinen ehti olla musiikkiosastolla 35 vuotta. Kirjastonhoitaja Lea Pulliainen oli musiikkiaineiston luetteloijana yli 20 vuotta. Kirjastonhoitajilla Timo Alasella ja Lea Tastulalla sekä kirjastovirkailijoilla Outi Matikaisella ja Marja-Leena Toivosella on jo 20 vuoden kokemus.

Vuonna 1982 musiikkiosasto oli saanut kolmannen kirjastovirkailijansa, ja pääkirjasto Metsoon muuton myötä osasto sai yhden kirjastovirkailijan lisää. Vuonna 1993 saatiin viides virkailija. Myöhemmin tuli vielä osatyöaikaisen kirjastovirkailijan toimi.

Viime vuosikymmeninä yleisissä kirjastoissa on säädelty toimihenkilörakennetta lisäämällä kirjastovirkailijoiden osuutta suhteessa kirjastonhoitajiin. Tätä ovat edellyttäneet suuret lainaus- ja muut tapahtumamäärät. Musiikkiosastolla tultiin kuitenkin tilanteeseen, jossa asiaa piti pohtia toisestakin näkökulmasta. Paitsi että tietopalvelu oli muodostunut musiikkiosastolla yhä vaativammaksi ja aikaa vievämmäksi kirjastotyön lohkoksi, myös kokoelmatyö ja monet kehittämisprojektit vaativat entistä enemmän osaston kirjastonhoitajien työpanosta. Siksi pitkäaikaisen kirjastovirkailija Kaarina Airaksisen jäätyä eläkkeelle toimi muutettiin kirjastonhoitajan toimeksi vuonna 2004.

Henkilökunnan ammattitaito, määrätietoinen työn suunnittelu ja tehtävien organisointi ovat luoneet osaston korkean palvelutason. Viime vuosikymmenen

Musiikkihuoneet
ovat ahkerassa
käytössä.

KUVA: PIIRJO HAKUNI

aikana on osaston tavoitesuunnitelmissa korostunut henkilökunnan ammattitaidon kehittäminen. Kun virallisempaa koulutusta ei ole saatavissa, on edetty itseopiskelun ja työpaikkakoulutuksen keinoin. Musiikkiosastosta on kehitetty oppiva yhteisö. Musiikkiosaston henkilöresursseja on hyödynnetty myös kirjaston sisäisessä koulutuksessa järjestämällä kirjaston muulle henkilökunnalle musiikillisen tiedonhaun kursseja. Asiantuntemusta on jaettu myös Tampereen ulkopuolelle.

Lääninhallitusten ryhtyessä kehittämään aluekoulutusjärjestelmää pyydetiin maakuntakirjaston musiikkiosastolta tukea. Osastonjohtaja Pirjo Hakuni oli vuosina 1987–1991 yhdessä kahdentoista muun aluekouluttajan kanssa kehittämässä suomalaisten yleisten kirjastojen musiikkitoimintaa. Matkasaarnaajan roolissaan he ovat auttaneet varsinkin musiikkikirjastojen tilasuunnittelun ongelmissa. (Hakuni 1988a; Hakuni 1990; Ota 1987, 476). Osaston perinteiden mukaisesti Pirjo Hakuni on merkittäväällä tavalla osallistunut myös valtakunnalliseen kehittämistyöhön. Hän on ollut aktiivisesti mukana mm. Suomen musiikkikirjastoyhdistyksen toiminnassa vuodesta 1992 lähtien.

- » Haluaisimme jotakin sopivaa soitettavaa klarinetille häätilaisuuteen.
- » Karjala-aiheisia lauluja muistotilaisuuteen.
- » Kaikki mahdolliset tulkinat Lisztin Mefisto-valssista nro 1.
- » Kuulin radiosta Rahmaninovin Preludin g-molli, oliskohan tämmönen numero 23 sen opusnumero. Haluaisin siitä mahdollisimman uuden cd-levyn.
- » Sibeliuksen Kelloävelmä cd-levyllä.
- » Kummisetä-elokuvasta sen kauniin melodian nuotti.
- » Mää tarvitsisin nuotteja, Kulkurin valssi ja Sillanpään marssilaulu. Saisi olla samassa nuotissa. Saa siinä muitakin kappaleita olla.
- » Tsaikovskin Hyvästijätön stemma. Lastenlauluja 20- ja 30-luvuilta.

Musiikkiosaston
henkilökunta v. 2008.
Vas. kirjastonhoitajat
Juhani Koivisto
ja Lea Tastula,
kirjastovirkailijat
Marja-Leena Toivonen
ja Outi Matikainen,
os.joht. Pirjo Hakuni,
kirjastoavustaja
Kerttu Kauhanen,
kirjastovirkailijat
Liisa Tervo-Koskinen,
Ann-Mari Ylä-Kauttu
ja Marjaana Hietala.
Kuvasta puuttuu kirj.
hoit. Timo Alanen.

KUVA: JYRKI NISONEN

TIETOPALVELUN ETAPPEJA

Rajusti kasvava musiikkiosaston käyttö toi muassaan haasteita asiakaspalvelulle. Jo vanhan pääkirjaston aikaan musiikkiosastolla alkoi tietopalvelutyössä ilmetä ongelmia neuvonnan apuvälineiden puutteellisuuden vuoksi. Asiakkaan esittämään kysymykseen oli monesti olemassa ratkaisu, mutta sitä ei aina löytynyt. Usein vastaus piti etsiä kirjastonhoitajan muistin sopukoista. Suoranaista turhautumista aiheutti tietoisuus siitä, että Tampereen laadukkaat musiikkikirjallisuus- ja nuottikokoelmat tuntuivat toimivan vajaakäytöllä, kun niiden anti ei vaurais- ten tiedonhakekeinojen vuoksi aina tavoittanut tiedontarvitsijaa.

Jo aiemmin oli luotu perusta, jolle vastainen tietopalvelutyö rakennettiin. Musiikkikirjastotyötä kehitettäessä syntyi samalla perustaa suomalaisen musiikkikirjastonhoitajan ammatti-identiteetille, joka sitten 1980-luvulla selkiytyi. Samalla keskustelu musiikin tietopalvelusta laajeni ja syveni. Tiedonhaku ja siinä tarvittava ammattitaito miellettiin entistä keskeisemmäksi osaksi musiikkikirjastonhoitajan ammattikuvaa.

Olisiko tämä sopiva?
Kirjastonhoitaja
Lea Tastula
asiakkaiden
kanssa aineistoa
etsimässä.

KUVA: ARI JÄRVELÄ

6.1. Tietopalvelu ja Kirjastokonsertto 1985

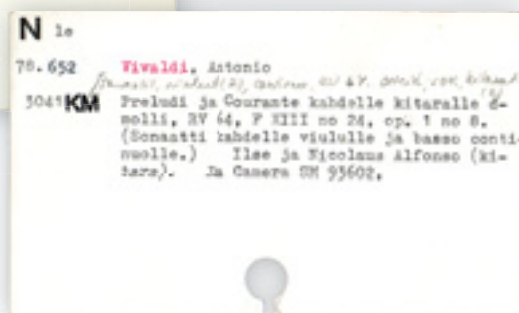
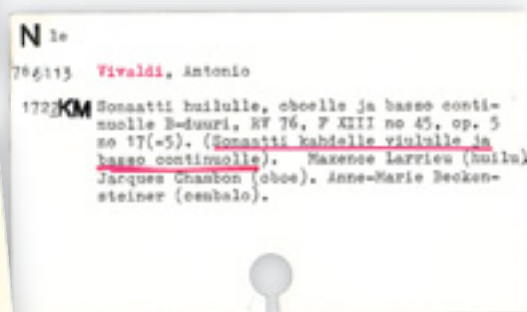
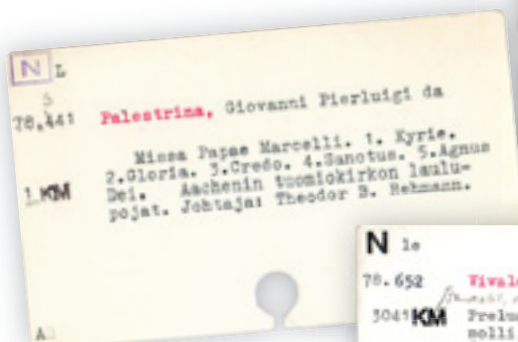
Uudenlaisessa, tietopalvelua koskevassa keskustelussa voidaan merkkipaaluna pitää musiikkikirjastoväen voimin luotua, vuonna 1985 julkaistua 'Kirjastokonserttoa', jota voisi luonnehtia myös pamfletiksi. Siihen sisältyi tietopalvelua, luettelointia ja luokitusta sekä niiden kytköksiä käsitteleviä puheenvuoroja. Heikki Poroila (1985, 43) kysyi, miten "usein mekaaniseksi leimaamiseksi latistunutta luokitus- ja luettelointityötä voitaisiin kehittää tarkoituksenmukaiseksi ja laadukkaaksi tietopalveluksi" sekä "miten voitamme musiikin tietopalveluiden alkeellisuuden".

Tampereen kaupunginkirjaston musiikkiosaston historian kannalta on mielenkiintoista, että kirjoittajien joukossa oli myös osastonhoitaja Pirjo Hakuni, joka otsikoi yhdessä Ritva Riepposen kanssa kirjoittamansa artikkelin: 'Pimittäkö kirjasto musiikkitietoa?' (Hakuni & Riepponen 1985). Puheenvuoro oli kirjoitettu vanhan pääkirjaston aikana, ja sen pontimena oli juuri edellä esitetty Tampereen tilanne. Artikkelin oli sikäli merkittävä, että siinä puututaan ensimmäistä kertaa täsmällisesti eräisiin musiikin tiedonhaun keskeisiin ongelmiin. Artikkelissa on ohjelmanjulistuksen tuntua. Siinä on nähtävissä viitteitä ohjelmasta, joka alkoi toteutua Tampereen uudessa pääkirjastossa.

Puheenvuoron keskeinen sanoma voitaneen tiivistää seuraavasti:

- musiikkidokumenttien erilainen luonne edellyttää kirjallisuudesta poikkeavia luettelointi- ja järjestämistapoja; useimmat musiikkidokumentit ovat kokoelmia, joiden jokainen yksittäinen teos voi olla tiedonhaun kohteena
- kyllin tarkkoja hakemistoja ja indeksejä ei ole olemassa, jolloin kokoelman hallinta jää puutteelliseksi, ja monesti aineiston selailu saattaa jäädä ainoaksi tiedonhaun metodiksi: monipuolisen käytön edellytys on ammattitaidolla ylläpidetyt luettelot
- keskitettyjä luettelointipalveluja on hyödynnettävä tehokkaasti
- musiikin tietopalvelu on muodostumassa yhä vaativammaksi kirjastotyöksi (Hakuni & Riepponen 1985, 15–18.)

Tiedonhaussa oli tuossa vaiheessa Tampereella-kin tyytyminen nuottikokoelmien ja laulukirjojen selaamiseen, ellei apua löytynyt erilliskortistoina toimivista, vielä puutteellisista sävelmähakemistoista. Työvoiman saaminen uusien tiedonhaun apukeinojen

kehittämiseen ei ollut itsestäänselvyys. Tilanteen korjaamiseen ei riittänyt pelkästään uusien kehittäminen, vaan oli huolehdittava myös vanhojen apuvälineiden täsmentämisestä ja täydentämisestä. Lisäksi koko ajan oli kehitettävä luettelointia ja kortiston järjestelyperiaatteita.

Haasteeksi nousi, miten perustella muulle kirjastoväelle tarkan luetteloinnin tarpeellisuus. Kirjaston johdolle piti yhä edelleen käydä vakuuttamassa äänitteistä tehtävien, sisältöjä avaavien lisäkirjauskorttien tärkeyttä. ”Pahvikorttien määrä nähtiin vain suurena työmääränä, vaikka huomattavasti enemmän teetti työtä se, että asiakaspalvelutilanteissa selailtiin kokoelmia kerrasta toiseen. Kortin teko on kertasuoritus, asiakaspalvelussa selailu toistui kerta toisensa jälkeen. ... Yritin aina sanoa, että sama pitäisi tehdä myös nuottien osalta, koska ei ole mitään paikkaa mistä tarkistaa tietoja siinä tapauksessa, että nuotit ovat lainassa.” (Hakuni 2008.)

Nuottien tilanne oli ongelmallinen myös siksi, että niiden kansallinen bibliografiatyö oli laiminlyöty. Äänitteistä oli saatavissa sentään Urpo Haapasen Suomalaisten äänilevyjen luetteloita, tosin nekään eivät olleet aivan ajan tasalla.

6.2. Uudet luettelointistandardit

1970-luvulla lähti liikkeelle kansainvälisiin kuvailustandardeihin (ISBD, International Standard of Bibliographic Description) perustuva uuden luettelointisäännösten suunnittelu. Yleisosa (ISBD(M)) saatiin suomeksi pikaisesti, jo vuonna 1974. (Aulo 1984a, 7.) Muuten uudistusprosessi musiikin osalta eteni ”vikuroiden” (Mäkelä 1985, 33). ISBD(NBM) eli av-aineiston kuvailu suomennettiin vuonna 1980 ja ISBD(PM) eli nuottiaineiston kuvailuohjeet vuonna 1984. Hakuelementtiasiaassa päädyttiin tukeutumaan anglo-amerikkalaisen luettelointisäännösten uusimpaan laitokseen (Anglo-American Cataloguing Rules, AACR2). Yleisvaltakunnallisen luetteloinnin suunnittelusta vastaavien piirissä oli ilmeisesti pitkään luultu, että musiikki- ja av-aineistot eivät edellytä kovinkaan merkittäviä erikoistoimia. Niinpä opetusministeriön uusia hakuelementtisääntöjä laativaan työryhmään ei valittu lainkaan musiikki- tai av-aineistoon erikoistunutta kirjastonhoitajaa. Kun erhe havaittiin, hakutietojen laatimisen kokonaisvastuu siirrettiin erityiselle Suomen kirjastoseuran musiikkiaineiston luettelointiryhmälle (Pirjo Hakuni, Sinikka Kangas, Kyösti Mäkelä ja Marja-Leena Rantanen). (Aulo 1984b, 11; Mäkelä 1985, 33–34.) Tämän jälkeen luetteloinnin ja luokituksen kehittämisen vetovastuu on delegoitu täysin musiikkiaineiston eksperteille niin paikallisella kuin valtakunnallisellakin tasolla.

Uusi luettelointisäännöstö otettiin Tampereella välittömästi käyttöön, ja musiikin luettelointi tuli musiikkiosaston tehtäväksi jo varhaisessa vaiheessa. Metsoon muuton yhteydessä yksi musiikkiosaston kirjastonhoitajan virka siirtyi luettelointiosastolle, eli musiikin luettelointi organisoitiin tehtäväksi keskitetyksi muun kirjastoaineiston tavoin.

Uudistusprosessi merkitsi maineen palautusta arvostuksen alamaissa olleelle luetteloinnille. Entistä enemmän alettiin korostaa luetteloinnin merkitystä kokoelman sisällön avaajana sekä tietopalvelun tukipilarina. Musiikkikirjastolaiset yrittivät pitää muita vahvemmin tarkan luetteloinnin lippua korkealla, koska kyse oli perusasiasta, kirjaston käyttäjän tarpeesta löytää etsimänsä teos kokoelmasta. Vastaan nousivat usein muiden kuin musiikkikirjastonhoitajien asenteet. ”Musiikkiosasto vaatii liikaa!” oli usein kuultu slogan.

Samanaikaisesti atk teki tuloaan ja kirjastoissa pohdittiin järjestelmiltä vaadittavia ominaisuuksia. Suomen yleisten kirjastojen ensimmäiset atk-järjestelmät palvelivat kuitenkin vain lainausta eivätkä auttaneet tiedonhaussa. Vasta integroidun kokonaisjärjestelmän käyttöönotto vuonna 1994 toi valoisampia näkymiä.

Yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmään (YKL) liittyvä musiikin luokituksen uudistus valmistui vuonna 1991, (Poroila 1992). Oli luonnollista, että Tampereen kaupunginkirjaston musiikkiosasto maan suurimpana näytti esimerkkiä ja ryhtyi välittömästi käyttämään sitä.

6.3. Musiikin tiedonhaun välineistöä uuteen uskoon

a. Luettelointi tietopalvelun tukena

Uutta luettelointisäännöstöä ei voitu aivan ongelmitta soveltaa musiikin osalta, koska luodut standardit painottuivat monografialuettelointiin. Sen periaatteet soveltuvat huonosti musiikkia sisältävien dokumenttien luettelointiin. Musiikin yleisin julkaisumuoto ei suinkaan ole monografia, jossa yksi dokumentti sisältää yhden teoksen, vaan dokumentti, joka sisältää monta teosta. (Esim. Poroila 1994, 20; Tastula 2008, 4.) Tästä aiheutuvat ongelmat teoksen tunnistamisessa, löytymisessä yms. ovat kautta aikojen tuoneet haasteita musiikkikirjastonhoitajien osaamiselle sekä käytännön tietopalvelutyössä että tietopalvelun apukeinojen luomistyössä. Ongelmia on yritetty ratkoa kullekin ajalle ominaisin keinoin. 1980-luvulla vanha korttiluettelointi oli musiikkiaineistojen osalta tulossa tiensä päähän. Nuotteja olisi voitu kuvailla tarkemmin erilaisten lisäkirjausten tai huomautusalueelle sijoitettujen sisältötietojen avulla, mutta se olisi tiennyt musiikkiosastojen kortistojen paisumista entisestään. Uusi tietotekniikka tuli siis suoranaiseksi pelastajaksi. Atk-pohjaiset luettelointijärjestelmät ovat ratkaisseet monia ongelmia.

Musiikin tiedonhaku oli kärsinyt varsinkin luetteloinnin vanhasta paradoksista, jonka mukaan äänitteet ovat monin verroin tarkemmin luetteloituja kuin nuotit. Tällaisten tilanteiden korjaamiseksi oli jo Metsoon siirryttäessä käytössä monia omin voimin laadittuja apuvälineitä, varsinkin erilaisia lisäkortistoja, joita käytettiin ’normaalin’ luetteloinnin tuottamien kortistojen rinnalla (esim. Lauluhakemisto). Lisäksi uuden talon alkuvuosina oli käytössä hakemistoja, jotka koostettiin nuottien sisällysluetteloista. Nämä oman ideoinnin kautta syntyneet keinot auttoivat varsinkin viihdemusiikin, mutta myös muun laulumusiikin teosten hauissa. Lea Tastulan

(1988, 82–103) tutkimus osoittaa, että apuvälineiden puutteellisuus haittasi yhä erityisesti kokoelmien osina olevien teosten löytymistä. Erityisesti tämänkaltaisten ongelmien ratkaisuksi saatiin 1990-luvun puolivälissä nk. osakohdeluettelointi. Osakohdeluetteloinnin edeltäjä – tai sitä muistuttava tapa luetteloida – oli vanhassa korttiluetteloinnin järjestelmässä nk. analyttinen kortti. Sitä käytettiin musiikin luetteloinnissa satunnaisesti ja harvoin johdonmukaisesti. Osakohdeluetteloinnissa kokoelmiin sisältyviä teoksia käsitellään itsenäisinä dokumentteina (Bange 2007; Poroila 1994, 20.)

Maamme musiikkikirjastoille suunnatut uudet luettelointistandardit suorastaan pakottivat kehittämään luettelointia. Suomen musiikkikirjastoyhdistys kantoi monet korret kekoon tuottamalla ammattikirjallisuutta. Merkittävimpiä luetteloinnin ja tietopalvelun apukeinoja ovat olleet pääasiassa Heikki Poroilan laatimat yhtenäistettyjen nimekkeiden luettelot. Niitä on kertynyt kahdenkymmenen vuoden aikana kymmenien säveltäjien tuotannosta, ja huomattava osa näistä luetteloista on käytössä myös verkon kautta.

Tampereella on vuodesta 1996 lähtien uutuusaineisto luetteloitu kauttaaltaan täydellisin sisältötiedoin. Näin tallennemuodosta riippumatta jokainen yksittäinen teos on haettavissa tietokannasta nimellään ja suurin osa kotimaisten nuottikokoelmien kappaleista myös alkusanojensa mukaan.

b. Lauluhakemistosta kertosaikiisiin

Varmaan tunnetuin Tampereen kaupunginkirjaston musiikkiosastolla tuotetuista lisäluetteloista oli nk. Lauluhakemisto. Sen tehtävänä on ollut helpottaa kokoelmien osina julkaistujen yksittäisten laulujen nuottien löytämistä. Lauluhakemiston vaiheet heijastelevat hyvin Tampereen kaupunginkirjaston musiikkiosaston luetteloinnin ja tietopalvelun kehitystä sekä erityisesti tiedonhaun apukeinojen kehittämisen vaiheita. Lauluhakemisto oli pitkäaikaisen työn tulos. Aineiston laajetessa ja karttuessa huomattiin sen valtakunnallinenkin merkitys.

Kun Lauluhakemiston ensimmäinen versio ilmestyi kirjan muodossa vuonna 1989, julkaisemista oli edeltänyt kahdenkymmenen vuoden ja monien kymmenien kirjasto-työntekijöiden kortistointityö. Kirjan esipuheessa kerrotaan hakemiston alkuvaiheista: ”Tätä kortistoa on täydentänyt itse kukin silloin kun on katsonut nuottivihon sen arvoiseksi. Ainoana kriteerinä on ollut kotimaisuus, joten joukossa on taidemusiikkia, viihdettä ja poppia sievästi keskenään.” (Hakuni 1989, 4.) Lauluhakemistosta julkaistiin täydennysosa vuonna 1991 ja kokonaan uusi laitos vuonna 1994.

Pian uuden painoksen ilmestymisen jälkeen sen aineistoa ryhdyttiin siirtämään kirjaston tietokantaan, jossa se on entistä vaivattomammin ja entistä laajemman käyttäjäpiirin tavoitettavissa. Työ jatkuu, ja tällä hetkellä valtaosa suomenkielisten kappaleiden alkusanoista on tallennettu tietokantaan. Vuonna 2007 aloitettiin myös kertosaikoiden alkusanojen tallentaminen.

Kirjastonhoitaja

Jarkko Rikkilä

visaiseen

tiedonhakuun

syntyneenä.

KUVA: JYRKI NISONEN

c. Asiasanoja ja erikoisluetteloita

Viime vuosina on luetteloinnin kehittämistä alettu perustella muillakin kuin tiedonhaullisilla syillä. Kokoelmien omatoimista asiakaskäyttöä halutaan lisätä ja näin avata musiikkikirjaston mittava kulttuuripääoma asiakkaiden käyttöön. Muun muassa tällaisiin perusteisiin vedoten aloitettiin 1990-luvulla takautuva täydennysluettelointi. Tampereen kaupunginkirjaston kokoelmissa oli kaiken kaikkiaan parisensataa tuhatta nimekettä luetteloituna puutteellisin tiedoin, joten täydennysluetteloinnin tarvetta oli. Tavoitteeksi määriteltiin tuon aineiston kuvailu ja asiasanoittaminen täydellisin tiedoin aineistotietokantaan.

Täydennysluettelointi aloitettiin Tampereen kaupunginkirjastossa opetusministeriöltä saadun tuen turvin vuonna 1997, ja sitä jatkettiin vuoteen 2003 (Bange 2007). Musiikkiosastolla työ kohdistettiin nuotteihin. Lähes koko vanha nuottikokoelma luettelointiin uudelleen täydellisin sisältötiedoin. Tuen loputtua takautuvaa luettelointia on jatkettu osaston omin voimin nuottien, äänilevyjen ja musiikkikirjallisuuden parissa.

Luokitus, tuo vanha hyväksi osoittautunut kirjastotyön metodi, on yhä tarpeellinen, mutta sen merkitys vähentyy, kun asiasanoitusta kehitetään ja toteutetaan. Musiikissa on tiedon alueita, mieltämistapoja tms., joita ei aina tiedonhaussa osakohdeluettelonnilla, luokituksilla tai asiasanoilla tavoita. (Ks. esim. Poroila 1996, 28-29.) Tällaisiltakin alueilta kirjaston asiakkaat kuitenkin etsivät vastauksia.

Musiikkiosastolla on vuosien varrella laadittu lukuisia aiheenmukaisia aineistonäyttelyjä, joihin liittyvä luettelo on ollut myös mukaan otettavissa tai verkossa tutustuttavissa. Näiden sisällöstä seuraavat otsikot puhukoot puolestaan: Aamutunnelmia: aamuun liittyvää soittomusiikkia, Eläinten karnevaali: eläinaiheista musiikkia, Kuu kalpea: kuu ja kuutamo musiikissa, Levy lautaselle: ruoka- ja juoma-aiheista musiikkia,

Puiden alle metsän siimekseen: metsään ja puihin liittyvää musiikkia, Pääsiäisajan musiikkia, Taidemusiikkia elokuvissa ja Vesimusiikkia. Tämänkaltaisilla luetteloilla on myös laajempaa merkitystä, ja niiden innoittamana ryhdyttiin miettimään tietokannan tekemistä taidemusiikin aiheista. Musiikkia aiheesta -projektille on saatu opetusministeriöltä rahoitusta vuonna 2007 sekä jatkorahoitusta vuonna 2008. Hakemisto tulee ennen pitkää internetiin tiedonhakijoiden käyttöön. Se sisältää lähinnä instrumentaalien taidemusiikin viitteitä, jotka ovat haettavissa vapaasti valittujen aiheitermien ja arkisten käsitteiden avulla.

Paljon on siis tehty. Monimuotoiset tiedonhaut ovat haasteellisia kirjastoihmistenkin ammattitaidolle, mutta erityisesti tämä on ollut asiakkaiden ongelma. Tiedonhakujärjestelmät on tehty ennen muuta ammattilaisille. Maallikolle kansainväliseen aineistoon, yhtenäistettyihin nimekkeisiin tai asiasanoihin perehtyminen ei aina ole yksinkertaista. Haun tulisi olla niin selkeä ja opastava, että amatöörikin selviytyisi siitä. Tällä hetkellä ei kuitenkaan ole näin, mikä johtuu paljolti nykyisten kirjastojärjestelmien ominaisuuksista. Vuonna 2001 laadittujen PIKI-verkkokirjaston musiikin tiedonhaun ohjeiden yhtenä tavoitteena on asiakkaan omaehtoisen tiedonhaun tukeminen.

Musiikkiosaston ja sen tiedonhaun historiaan kuuluvat olennaisesti jo 1960-luvulla Yleisradioon alkaneet yhteydet, jotka ovat sujuneet keskinäisen yhteistyön ja avunannon merkeissä. Kun Yleisradio 1990-luvun puolivälissä tarjosi kirjastojen henkilökunnan käyttöön äänitearkistonsa STAIRS-hakujärjestelmällä toimivaa maksullista tietokantaa, Tampereella oltiin heti valmiita – yhtenä harvojen joukossa – tarttumaan tilaisuuteen. Vuonna 2001 järjestelmä vaihtui ns. BRS-Fonoksi, jota käytettiin internetin kautta. BRS-Fonoa oli helpompi käyttää kuin edeltäjänsä, mutta edelleen Fono-tietokanta oli joidenkin kirjastojen mielestä vaikeakäyttöinen ja kallis. Tampereella ei ajateltu näin. Fono osoittautui loistavaksi avuksi tiedonhaussa. Siitä saattoi tarkistaa mitä moninaisimpia asioita ja jatkaa hakua omasta tai muista tietokannoista. Hakumahdollisuudet olivat laajemmat kuin kirjastojen tietokannoissa, haun voi kohdentaa tarkasti ja hakea voi monilla hakuehdoilla (mm. säveltäjät, sanoittajat, sovittajat, esittäjät, aiheet, erikieliset ja vaihto-

Musiikki liittyy myös urheiluun. Pekingin olympialaisten inspiroima aineistonäyttely vuonna 2008.

KUVA: MIKKO SALONEN

Häämusiikki kuuluu kestopuosikkeihin.

KUVA: MIKKO SALONEN

ehdoiset nimimuodot). Fonon aineisto on luetteloitu musiikin ja äänitteiden ehdoilla ja tehty Ylen omia tarpeita varten. BRS-Fonon tilalle tuli vuonna 2007 maksuton ja vapaasti verkon kautta käytettävissä oleva Fono.fi, mutta sen hakumahdollisuudet eivät ole BRS-Fonon veroiset.

6.4. Musiikin tiedonhaun muuttumisesta

Musiikkiosaston tietopalvelua on perusteellisemmin tutkittu kahdesti (Tastula 1988; Mäntynen 2007). Tutkimusten vertailukelpoisuutta sekä mahdollisuuksia historialliseen tarkasteluun vähentää niiden erilainen tutkimusasetelma ja ajallinen etäisyys. Niitä vertailtaessa voi todeta, että apuvälineiden käyttö on selkeästi muuttunut.

Lea Tastulan tutkimus (1988) sijoittuu ajallisesti lähelle edellä esitellyn Kirjastokonserton syntyä ja heijastelee juuri 1980-luvun puolivälin jälkeistä ensimmäisten pääkirjasto Metson-vuosien tilannetta. Tällöin uusia luettelointistandardeja jo sovellettiin, mutta elettiin yhä erilaisten kortistojen varassa. Esimerkiksi Lauluhakemisto oli vielä alkuperäisessä muodossaan.

Tutkimuksen mukaan onnistuneissa tiedonhauissa käytettiin eniten kortistoa. Toiseksi eniten jouduttiin silmäilemään erilaisia lähdeteoksia. Tähän päädyttiin varsinkin silloin, kun asiakas kysyi aineistoa tietystä aiheesta ja muutenkin, kun käyttökelpoisia apuvälineitä ei ollut olemassa. Kolmanneksi eniten kirjastonhoitajan oli kaiveltava muistinsa lokeroita. Seuraaviksi sijoittuivat hakuteokset sekä musiikkiosaston laatimat erikoisapuvälineet: sisällysluettelohakemistot, lauluhakemisto, valikoimaluettelot ja erityisluettelot. (Tastula 1988, 64–65.) Tulokset osoittivat, että kirjastonhoitaja ei voi ”hallita musiikkikirjaston kokoelmaa pelkän kortiston avulla, vaan hänen on osattava käyttää monipuolisesti hyväkseen olemassa olevia muita tiedonhaun apuvälineitä tai kehitettävä itse uusia apuvälineitä” (Tastula 1988, 95).

Elina Mäntynen tarkasteli kirjastonhoitajien apuvälineiden käyttöä kaksikymmentä vuotta myöhemmin (2007). Atk-pohjaiseen järjestelmään oli siirrytty aika päiviä sitten, osakohde- ja täydennysluettelointia oli tehty jo vuosia ja PIKI-verkkokirjasto oli aloittanut vuonna 2002. Mäntynen mukaan apuvälineitä käytettiin paljon. Käytettyjen apuvälineiden keskiarvoksi yhtä hakuprosessia kohti saatiin 3,3. Yleisimmin käytettiin yhtä, kahta, kolmea tai neljää apuvälinettä / prosessi. Tätä suuremmat käyttömäärät olivat harvinaisia. (Mäntynen 2007, 67–68.) Kirjaston oma tietokanta oli selkeästi käytetyin apuväline, erityisesti silloin, kun haettiin tiettyä teosta tai dokumenttia tai kysymys sisälsi nimekkeen. Hyllyjä käytettiin apuvälineenä erityisesti, kun haettiin aineistoa tietystä aiheesta. Seuraaviksi käyttökertatilastossa sijoittuivat Fono ja Google. Elektronisia apuvälineitä käytettiin siis enemmän kuin painettuja, joita ne eivät ole kuitenkaan täysin korvanneet. (Mäntynen 2007, 86.) Uudet mahdollisuudet ovat tuoneet moninaisuutta ja vaihtoehtoja tiedonhakuun, mutta atk-järjestelmien toisistaan poikkeavien ominaisuuksien vuoksi eivät niinkään täsmällisyyttä tai vaivattomuutta.

Tastulan tutkimus tehtiin ennen atk:n tuloa, Mäntysen puolestaan sen jälkeen, kun tietokantojen käyttö oli jo vakiintunut. Tutkimusten välillä tiedonhaun luonne on muuttunut melkoisesti. Kortistosta löysi taannoin selaillen, mutta nykytiedonhaussa on entistä tärkeämmäksi tullut musiikin kiel(t)en hallinta. Tietokannoista ei voi hakea selaillen, vaan haku on tehtävä täsmällisin hakusanoin. On hallittava erilaiset tietokannat, tiedettävä mitä ja miten niistä voi ammentaa; on tiedettävä eri tietokantojen erilaiset aineiston käsittelytavat ja eritasoiset luettelointitavat. Koska asiakkaan kysymys saattaa sisältää virheellistä tietoa tai se on kaukana tarkasta asiasta, on tehtävä monenlaisia selvennyksiä ja tarkistuksia. Musiikin kansainvälisyys (kieliongelmat), monet olemistavat ja käyttöyhteydet tuovat prosessiin lisä vivahteita. Kysyjälle saattaa musiikki ja sen kieli olla aivan vierasta, ja hän tulee siksi käyttäneeksi sanoja, jotka eivät liity lainkaan musiikkiin tai liittyvät siihen hyvin vähän. Yhteinen kieli on kuitenkin löydettävä, jotta hakuprosessi onnistuisi.

6.5. Tietopalvelukysymysten muuttuminen

Sekä Tastulan (1988) että Mäntysen (2007) tutkimuksissa käsitellään musiikkiosastolla esitettyjä tietopalvelukysymyksiä. Tastulan (1988) tutkimuksessa luetellaan esitettyjä kysymyksiä. Samoihin aikoihin musiikkiosastolla esiteltiin seinätaululla asiakkaiden kysymyksissä useimmin toistuvia aihepiirejä, joista suosituimpia olivat häämusiikki, rentoutumiseen ja rauhoittumiseen sopiva musiikki, tekno ja heavyrock, tietoa esitelmiin aiheina säveltäjät, musiikin tyylisuunnat ja populaarimusiikin esittäjät, musiikkia syntymäpäiville. Mäntynen puolestaan on tutkimuksessaan analysoinut kaiken kaikkiaan 75 tiedonhaun prosessia. Jo pelkästään nuo kysymykset antavat ymmärtää, kuinka vaativasta neuvontatyöstä on kyse. Musiikkiosastolla esitetystä kysymyksistä on myös julkaistu lyhyt luettelo (Tietopalvelun 1997).

Tastula ja Mäntynen käyttivät asiakkaiden kysymysten kohdalla samanlaista tyypittelyä: tietty teos tai dokumentti, aineistoa aiheesta ja yksittäistieto. Uusi aika ei ole tuonut asiakkaiden kysymyksiin viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana olennaisia muutoksia, vaan ne ovat yhä samalla tavoin tyypiteltävissä. Samoin tyyppien keskinäinen useusjärjestys on pysynyt ennallaan. Eniten kysyttiin kahden ensimmäisen tyyppin kysymyksiä, selkeästi vähiten yksittäistieto -kysymyksiä.

Muunlaisia muutoksia on tapahtunut. Asiakkaiden kysymykset ovat vaikeutuneet sekä muuttuneet entistä mutkikkaammiksi ja spesifimmiksi. Samalla niiden kääntäminen ensin musiikin ja sitten kirjaston kielelle on vaikeutunut. Tämä edellyttää vahvaa musiikin sisälön tuntemusta. Osa asiakkaista osaa käyttää kirjaston aineistotietokantaa ja internetiä. Niistä he löytävät

”Olisi kiva jos levyjä voisi hakea paitsi nimellä niin myös levy-yhtiöllä. Pienten ”profil”-levy-yhtiöiden nimillä on helppo löytää mieleistään musiikkia, esim. Tzadikin levyjen kanssa ei voi mennä pieleen!” (Asiakaspalaute 2007)

”Ilmeni ongelmia The Whon ja The Jam:in nuottien ja tabulatuuriin löytämisessä, niitä ei liene ollenkaan.” (Asiakaspalaute v. 2007)

”Ei löydä haluamiansa levyjä! VÄHÄN TARKKUUTTA PELIIN!” (Asiakaspalaute v. 2006)

”Miksei groovea ole eroteltu omaksi ryhmäkseen?” (Asiakaspalaute 2005)

Kiitokset hyvästä ja monipuolisesta pop/rock/folk/country-kokoelmasta. Käyttömukavuutta tosin voisi pohtia: jos haluaa käydä kaikki paikalla olevat cd-levyt läpi (mikä aina kannattaa), joutuu liikkumaan polvillaan lattianrajassa. Musiikkiosastolla näky onkin välillä vähintäänkin huvittava: lauma todellisia musiikintyöväitä kyykistyneenä kohti musiikin Mekkaa sydämissään viattoman puhdas toive juuri sen oikean levyn löytämisestä. (Asiakaspalaute 2003)

vastaukset helpoimpiin kysymyksiinsä. Kun nykyään voi hakea itse kirjaston tietokannasta nimekehaulla eri kokoelmiin sisältyviä teoksia, asiakkaiden kysymykset luotaavat syvemältä: sävellajeja, esiintymiskokoonpanoja, sovituksia, julkaisukieliä yms. Näitä ei välttämättä löydä aineiston tietokantatiedoista. (Hakuni & Tastula 2004, 16; Tastula 2006, 4.) Asiakkaiden asenteet ovat vapautuneet, arkuus kysyä on vähentynyt. Tietoa haetaan persoonallisiin tarpeisiin ja kysymyksiä sävyttää individualismi.

Tietopalvelutyö tehdään eräänlaisella kehällä. Asiakkaan musiikkia koskevat kysymykset edellyttävät tiedonhauun apuvälineiden kehittämistä. Tiedonhauun välineiden parantaminen saa asiakkaat esittämään yhä moninaisempia, yksityiskohtaisempia, sanalla sanoen vaikeampia kysymyksiä. Hyvin hoidetulla tietopalvelun kehällä ei ole pysähdyksen pistettä. Mitä syvemmälle luetteloinnissa edetään, sitä yksityiskohtaisempia tietoja teoksista kaivataan.

Lea Tastula (1988, 95–96) totesi: ”Jos ajatellaan, että asiakkaiden kysymykset paljastavat, millaista aineistoa heidän on vaikea löytää omin päin musiikkikirjastosta, näyttää siltä, että ongelmia aiheuttaa useimmiten tietyn taidemusiikin teoksen tai dokumentin löytäminen äänitteinä tai nuottina. Kun muistaa musiikkikirjaston kons-tikkaat kortistot ja musiikkiaineiston dokumenttien koostumuksen ja asettuu asiakkaan osaan, päätelmä on helppo ymmärtää. Taidemusiikin tietyn teoksen löytäminen kortistosta voi olla hankalaa sille, joka ei ole tottunut yhtenäistettyihin nimekkeisiin ja viittauksiin. Levy- ja nuottihyllyn selaileminen voi tuntua toivottomalta, kun saman tekijän teokset eivät ole peräkkäin edes saman luokan sisällä, vaan niitä voi löytyä monista eri dokumenteista.” Hän vie myös ajatusta eteenpäin seuraavasti: ”Voidaan myös ajatella, että asiakkaiden kysymykset paljastavat, millaista aineistoa he haluavat musiikkikirjastosta ja millaista palvelua he odottavat. On kuitenkin muistettava, että kaikki asiakkaat eivät kysy, vaikka heillä olisi kysyttävää, joten tutkimusaineiston kysymykset eivät kuvaa koko asiakaskunnan ongelmia tai toiveita.”

Kirjastosta löytää valtavasti musiikkia, jota ei juuri muualta löydä. Loistava paikka oman musiikkimaun laajentamiseen. (Asiakaspalaute v. 2005)

Kiitos musiikkiosaston väki, oli ihana palata Espanjan suppeilta musiikkiosastoilta tänne Metson monipuolisen kokoelman pariin. Ja ihan mahtavaa, että levyjä saa kuunnella omatoimisesti niin paljon kuin tykkää. Tämä jos mikä edistää musiikkiharrastusta. (Asiakaspalaute 2006)

Uusia yllätyksiä pompsahtaa vastaan kirjastossa. (Asiakaspalaute 2005)

TAMPEREEN MUSIIKKIKIRJASTOKENTTÄ

Tampereella on vilkas musiikkielämä. Kaupunginkirjaston musiikkiosasto on saanut toimia imponoivassa ympäristössä eikä ole ainoa täkäläinen musiikkikirjasto. Kaupungissa on monta tehtävänmäärittelyltään ja toimintaympäristöltään poikkeavaa sekä toisiaan täydentävää musiikkikirjastoa. Laaja-alaisinta palvelua tarjoaa kuitenkin kaupunginkirjaston musiikkiosasto.

7.1. Lähikirjastojen musiikkikokoelmat

Musiikkiosasto toimi neljännesvuosisadan Tampereen kaupunginkirjaston ainoana musiikkia tarjoavana osastona. 1980-luvulla alkoi kenttä laajeta. Uudet lähikirjastot ovat rakentaneet omia kokoelmiaan. Nämä kokoelmat eivät varmaan koskaan tule kilpailemaan musiikkiosaston kanssa. Tämänhetkisen ajatuksen mukaan missään lähikirjastossa ei tavoitella kooltaan kovinkaan suuria valikoimia. Niiden tehtävä on lähinnä täydentää pääkirjaston musiikkiosaston palveluita.

Kaupunginkirjastossa on 14 lähikirjastoa, kaksi kirjastoautoa sekä koti- ja laitospalveluiden osasto. Kaikkien kokoelmissa on ainakin jonkin verran musiikkia. Eniten musiikkiin ovat panostaneet Hervannan, Kaukajärven, Messukylän, Sampolan ja Tesoman lähikirjastot. Hervannassa on erityinen lasten- ja musiikkiosasto. Kaikki lähikirjastojen musiikki on lainattavaa. Kaukajärven kirjasto oli sivukirjastoista ensimmäinen, johon hankittiin äänitteitä. Niiden lainaus aloitettiin vuonna 1983. Seuraavaksi äänitteitä alettiin hankkia vuonna 1989 avattuun Hervannan kirjastoon ja vuonna 1991 Tesoman kirjastoon. Vielä ennen vuosituhannen vaihdetta musiikkia saatiin myös vuonna 1999 valmistuneeseen Messukylän kirjastoon. Vuonna 2003 yksi kehä sulkeutui, kun Tammelan sivukirjaston perinteitä jatkavaan Sampolan kirjastoon ryhdyttiin hankkimaan musiikkia.

Tehtäviensä samankaltaisuudesta huolimatta Tampereen kaupunginkirjaston lähikirjastot ovat musiikkitarjonnaltaan pyrkineet profiloitumaan jossakin määrin omintakeisesti, mikä on asiakaspalvelun kannalta varmaan positiivinen seikka. Vaikka musiikkikokoelmat ovat lähinnä yleiskokoelmia, ne poikkeavat toisistaan sekä laajuuden että sisällön suhteen. Ainoa yhteinen piirre lienee se, että ne ovat keskittyneet pitämään tarjolla ennen muuta cd-levyjä.

Ensimmäinen poikkeus tässä mielessä on Hervannan kirjasto, jossa tällä hetkellä (2008) on 12 500 cd-levyn lisäksi 2 700 nuottia. Siellä on suurin lähikirjastokokoelma. Vaikka se on yleiskokoelma, pyrkimyksenä on ollut ottaa erityisesti huomioon

nuorison ja maahanmuuttajien tarpeet. Yleensä lähikirjastot eivät juuri ole hankkineet nk. pintapop-musiikkia, mutta Hervannassa sille on varattu erillinen määräraha. Kaukajärvellä on hiukan yli 3000 cd-levyn peruskokoelma, jonka rockmusiikin osasto on saanut kiitosta asiakkailta. Messukylässä on pienin, vähän yli 1000 levyn kokoelma. Sampolassa puolestaan on nuorin, mutta kooltaan jo toiseksi suurin musiikkikokoelma, vaikka kokoelman laajuutta ei varsinaisesti tavoitella. Siellä kuitenkin tähdätään monipuoliseen ja laadukkaaseen äänite-, nuotti- ja kirjalikoimaan. Äänitehyllystä löytyy taide-, etno- ja populaarimusiikin keskeisiä teoksia. Sampolassa on vajaan 4000 cd-levyn lisäksi nuotteja, musiikkikirjoja ja -lehtiä. Tesoman kirjaston musiikkikokoelma sijoittuu kooltaan Kaukajärven ja Messukylän väliin. Hervannan ja Sampolan kirjastoilla on muita laajemmat nuottikokoelmat, lähinnä soitinkouluja ja helpohkoa harjoitusmateriaalia.

7.2. Muita tamperelaisia musiikkikirjastoja

Tamperelaiseen kenttään on juurtunut muitakin musiikkikirjastoja, ja niillä on omat erikoispiirteensä. Vuonna 1930 toimintansa aloittaneella Tampereen kaupunginorkesterilla on oma nuotti- ja partituurikirjasto, mutta se palvelee vain taustayhteisönsä ja muiden suomalaisorkesterien tarpeita.

Vuonna 1930 Tampereelle perustettiin musiikkiopisto. Sitä ennen musiikinopetuksesta oli huolehtinut yksityisopettajien lisäksi Tampereen musiikkikoulu ja vuodesta 1926 jatkosodan päiviin toiminut Tampereen kansankonservatorio. (Koppinen 2001, 9–11.) Vuonna 1970 perustettiin Pirkanmaan musiikkiopisto (aik. NMKY:n musiikkiopisto), jolla ei ole omaa kirjastoa.

Tampereen musiikkiopisto joutui kirjastoineen vuosikymmenet toimimaan tilapäistiloissa, kunnes se sai uudet ajanmukaiset tilat vuonna 1974. Musiikkiopiston nimi joutui historiaan, kun oppilaitoksesta tuli vuonna 1978 Tampereen konservatorio. Sen siipien suojaan tulivat musiikkikoulu, musiikkiopisto ja konservatorio.

Toimintatapojen ja asiakaskunnan suhteen lähimmäksi kaupunginkirjastoa tulee Tampereen konservatorion kirjasto, vaikka yleisen kirjaston musiikkiosastolla ja erillisen musiikkisyhteisön kirjaston tehtävillä ja velvollisuuksilla on eroa. Konservatorion kirjaston tehtävänä on tyydyttää vain oman taustayhteisönsä opettajien ja opiskelijoiden tarpeita. Lainausoikeus on vain talon piirissä toimivilla. Tämä aiheuttaa esteitä vastavuoroiselle lainausyhteistyölle. Konservatorion opiskelijoita voidaan ohjata lainaamaan nuotteja musiikkiosastolta varsinkin silloin, kun verkkokirjasto näyttää tietyn nuotin olevan vapaana hyllyssä. Musiikkiosastolta sen sijaan ei voida ohjata asiakkaita konservatorion kirjastoon juuri rajoitetun lainausoikeuden vuoksi. Konservatorion kirjaston kokoelmassa on noin 21 000 nidettä, erityisesti nuotteja, mutta myös äänitteitä ja musiikkikirjallisuutta. (Hakuni 2008; Pukkinen 2008.)

Omaleimaisen lisänsä kaupunkimme musiikkikokoelmien kirjoon tarjoaa Tampereen yliopistossa toimiva, kansanomaisen musiikin tutkimukseen ja opetukseen

keskittynyt Musiikintutkimuksen laitos. Se juontuu vuonna 1965 Yhteiskunnallisen Korkeakoulun yhteyteen perustetusta Kansanperinteen laitoksesta. Laitos vaalii perustajansa professori Erkki Ala-Könnin (1911–1996) elämäntyötä ylläpitämällä Kansanperinteen arkistoa. Laaja äänitekokoelma sisältää Ala-Könnin ja hänen oppilaidensa tallentamaa kansanperinnettä. Lisäksi arkistossa on kuva-, käsikirjoitus- ja soitinkokoelma ja myös vanhojen äänilevyjen kokoelma. (Musiikkitieteen 2008.)

LOPUKSI

Yhteenvetona Tampereen kaupunginkirjaston musiikkiosaston vaiheista huomio kiinnittyy erityisesti neljään piirteeseen, jotka johtoiaineina luonnehtivat kuluneiden vuosikymmenien olennaisimpia piirteitä.

1) Yleiset musiikkikirjastot ja musiikkiosastot eivät olisi nykyisenlaisia, elleivät musiikkikirjastoihmiset olisi pitäneet esillä yleisten kirjastojen musiikkitoiminnan erityisyyttä sekä valtakunnallisella että paikallisella tasolla.

Esimerkiksi suomalaisilla kirjastokomiteoilla on ollut tapana joko kokonaan vaieta musiikista tai olla siitä puhuessaan kovin vähäsanaisia. Niiden sanoma on yleensä ollut kirjallisuuskeskeistä eikä koskaan musiikin kannalta merkityksellistä. Vielä vuoden 1975 komiteanmietintö (1975:110), joka musiikin kannalta on muutenkin yhdenmukainen, toteaa, että "...yleisen kirjaston tarkoituksena on edistää kirjallisuuden harrastusta sekä tyydyttää muita sivistys- ja viestintätarpeita". Vuoden 1986 kirjasto-laissa ei kirjallisuuden harrastusta enää nostettu "muiden sivistys- ja viestintätarpeiden" yläpuolelle. Siinä yleisen kirjaston tarkoitus määriteltiin uudelleen. "Yleisen kirjaston tarkoituksena on tyydyttää yleistä sivistyksen, tiedon ja virkistykseen tarvetta sekä tukea opiskelua ja omatoimista tiedon hankintaa sekä kirjallisuuden ja taiteen harrastusta." Selvää on, että tällaiset ylemmältä taholta lausutut sanat vaikuttavat asenteisiin.

Musiikkiaineiston luetteloinnin erityispiirteiden huomioon ottaminen ei ole koskaan ollut itsestäänselvyys. Sen osoitti mm. 1980-luvun uusien luettelointistandardien sisäänaajo. Silloin valtakunnallisen luettelointisääntötyöryhmän oli pakko todeta, että monografialuettelointi tai kirjallisuuden hakuelementit eivät ole sellaisinaan sovellettavissa musiikkiaineiston luettelointiin ja että työryhmällä ei ole asiantuntevasta musiikkiaineiston luettelointisääntöjen kehittämiseksi. Jotta luettelointi todella toimisi musiikin tietopalvelun tukena, tarvitaan muuta kirjastoaineistoa tarkempaa luettelointia. Onnistunut tietopalvelu vaatii muutenkin omia erityisiä apukeinojaan. Niitä ei yksinkertaisesti saada aikaan, mikäli näkökulma pidetään jatkuvasti siinä, mihin kirjallisuuden tietopalvelussa on totuttu.

2) Yleisten kirjastojen musiikkiosasto ei voi olla erikoiskirjasto siinä mielessä, että se palvelisi yksinomaan jonkin tietyn musiikin parissa toimivan organisaation tarpeita. Yleisten kirjastojen musiikkiosastojen on palveltava kaikkia kansalaisia. Tämänkaltaisen missio joutui Tampereella koetukselle kahdessa vaiheessa, joista toinen oli melkein kymmenen vuoden pituinen ja toinen vain lyhyt episodi. Musiikkiosaston varhaisimman vuosikymmenen ajan pyrittiin vapautumaan musiikkiopiston liiallisesta vaikutusvallasta. Myöhemmin, eli vuonna 1968, kartoitettiin ja puolustettiin yleisen

kirjaston musiikkiosaston tehtävää samalla, kun kieltäydyttiin musiikkiopiston tilatarjouksesta. Tällöin todettiin, että Tampereen kaupunginkirjaston musiikkiosasto ei voi toimia musiikkiopiston yhteydessä eikä musiikkiopiston alaisena, koska se vaarantaisi tärkeän tehtävän palvella kaikkia tamperelaisia.

Musiikkiosaston tehtäväalueeseen ja reviiriin on yritetty vaikuttaa myös kirjaston sisällä. 60- ja 70-luvuilla kirjastojen piirissä valtasi alaa ajatus, jossa tavallaan kiistettiin musiikin merkittävyys yleisen kirjaston itseisarvoisena aineistosisältönä. Oikeutusta haettiin muun toimintamuodon kautta, tässä tapauksessa audiovisuaalisella toiminnalla. Pyrittiin luomaan yleissisältöisiä audiovisuaalisia osastoja, joissa musiikki olisi vain osa laajempaa kokonaisuutta.

3) Musiikkiosaston hyvistä tuloksista huolimatta se on saanut toimia – ainakin kooltaan – suhteellisen vaatimattomissa tiloissa. Niillä on valtakunnallisesti kilvoiteltu korkeintaan keskitasolla. Tämä tietysti myös osoittaa, että musiikkikirjastotoiminnan siiville nousemista edesauttavat muunlaiset tekijät. Viisikymmenvuotisen historiansa aikana musiikkiosasto ei ole saanut toimia kovinkaan pitkiä aikoja laajuudeltaan kohtuullisissa tiloissa. Tammelan sivukirjastoon musiikkiosasto syntyi pienenä. Melko pian tuli selväksi, että sieltä oli hankkiuduttava pois. Kun osasto tuli pääkirjastoon, se sai edelliseen verrattuna melkein viisinkertaiset tilat, mutta kuvitelma avartuvista tiloista murskaantui heti, kun musiikkiosaston tehtäviin lisättiin kielistudion hoito. Hämeenpuiston reunaan ennen pitkää muuttavan uuden kirjastotalon av-osastot (huom. monikko!) saivat Mikko Mäkelän unelmissa yli tuhannen neliön tilat. Kun uusi pääkirjasto sitten toteutui, musiikkiosaston tilat olivat supistuneet 420 neliömetriin. Tila oli suunnilleen samankokoinen, joka musiikkiosastolle oli tarjottu vuonna 1969 musiikkiopiston rakennussuunnitelmassa ja josta kieltäydyttiin. Yhtenä perusteluna tällöin oli kirjastolle suunniteltujen tilojen pienuus. Tällaisesta näkökulmasta tarkasteltuna musiikkiosastolla saavutetun toiminnan merkittävyys on selkeästi ristiriidassa tilan koon kanssa. Tällä hetkellä toiminnan kehittämisen estää juuri tilan ahtaus. Onko kaipaus avarampiin tiloihin toteutumaton unelma?

4) Musiikkikirjastotoiminnan kehityksestä Tampereella näkyy selvästi, miten musiikkiosasto yleisen kirjaston osana on laajentanut toimintasädetään ja kirjastonomaisia vaikutusmahdollisuuksiaan. Yleisen kirjaston musiikkiosastosta on kehkeytynyt nimensä mukaisesti yleinen. Toiminnan alkaessa Tammelan sivukirjastossa sen palveluihin kuuluivat nuottien, partituurien ja musiikkikirjallisuuden lainaus. Asiakkaille suotiin myös mahdollisuus kuunnella musiikkia kirjastossa, eikä ole syytä unohtaa, että neuvontapalvelu otti ensi askeliaan. Koska 1960-luvulla vain murto-osalla suomalaisista oli levysoitin, mahdollisuus musiikin kuunteluun kirjaston tiloissa oli tärkeä palvelumuoto. Kun sitten äänentoistolaitteet Suomen kodeissa yleistyivät, alettiin toivoa entistä painokkaammin äänilevyjen lainausta. Toivomuksilla oli oikeutuksensa myös siksi, että äänilevyt olivat merkittävin yleisten kirjastojen aineistolaji, joka oli suljettu lainauskäytännön ulkopuolelle. Lainsäädännöllisten esteiden poistumisen jälkeen alkanut lainaus on ollut merkityksellistä myös sen vuoksi, että näin entistä suurempi osa musiikkiosaston materiaalista tuli kotiin lainattavaksi. Myös vähitellen kehittyvä tietopalvelu on laajentanut toimintasädetään niin, että Tampereen

kaupunginkirjaston musiikkiosasto pystyy muutamien muiden yleisten kirjastojen musiikkiosastojen ohella yleiseen, kaikki musiikin tiedonalat kattavaan tietopalveluun. Tällaista eivät muut musiikin tietopalveluorganisaatiot pysty tarjoamaan. Yleisyyttä laventaa sekin, että musiikkiosasto tavoittaa nykyään käytännössä kaikki suomalaiset musiikin harrastajaryhmät.

Tampereen kaupunginkirjaston musiikkiosasto valtasi jo varhain sijansa suomalaisten musiikkikirjastojen kärkijoukossa. Sen 50-vuotinen taival muodostaa nousevan kaaren. Taival on kulkenut alati muuttuvan suomalaisen musiikkikulttuurin rinnalla. Aluksi toimittiin yhtenäiskulttuurin piirissä. Sitten tuli aika vastata moniarvoistuvan ympäristön haasteisiin. Se ei ole ollut aina helppoa, mutta siinä on onnistuttu.

KUVA: JYRKI NISONEN

Haastattelut

Haapsaari, Raija (2008). Haastattelu 26.2.2008, 14.3.2008. Tampere.

Hakuni, Pirjo (2008). Haastattelu 22.2.2008, 4.3.2008. Tampere.

Pukkinen, Leeni (2008). Puhelinhaastattelu 24.4.2008. Tampere.

Seppä, Anja (2008). Haastattelu 30.1.2008, 29.2.2008. Tampere.

Tastula, Lea (2008). Haastattelu 7.3.2008. Tampere.

Muut lähteet

AAMULEHTI 9.3.1958

ALANEN, Timo (1990), Kaikki irti asiakaista. Julkaisussa: Intervalli 1990:3

APPELGREN, Stig (1953), Musiikkia Ruotsin kaupunginkirjastoihin. Julkaisussa: Kirjasto-lehti 1953: 2.

AULO, Thea (1984a), Ensimmäisen painoksen esipuhe. Julkaisussa: Suomalaiset luettelointisäännöt. 1: Kuvailu. Täyd. p. Helsinki: Kirjastopalvelu, 1984.

AULO, Thea (1984b), Uudistetun painoksen esipuhe. Julkaisussa: Suomalaiset luettelointisäännöt. 1: Kuvailu. Täyd. p. Helsinki: Kirjastopalvelu, 1984.

BANGE, Tuula (2007), Täydennysluetteloinnin ja tietokantahuollon tilanne 5.12.2007. Moniste. Tampere: Tampereen kaupunginkirjasto, 2007.

CARPELAN, Bo (1955), Det tidsenliga folkbiblioteket. Julkaisussa: Hufvudstadsbladet 29.3.1955.

HAAPSAARI, Raija (2000), 30 vuotta musiikkikirjastotoimintaa Suomessa – henkilökohtaisia muistelmia. (Elin mukana kirjaston muutosten vuosikymmenissä. Kirjastoperinteen keräys 8.2.–31.5.2000). Moniste. 2000.

HAKUNI, Pirjo (1988a), Aluekoulutuksesta. Julkaisussa: Pilke 1988: 1.

HAKUNI, Pirjo (1988b), Tampereen kaupunginkirjasto – Pirkanmaan maakuntakirjasto. Musiikkiosasto 30 vuotta: 1958-1988. Tampere: Tampereen kaupunginkirjasto, 1988.

HAKUNI, Pirjo (1989), Saatesanat Tampereelta. Julkaisussa: Lauluhakemisto. Toim. Heikki Poroila. Helsinki: Suomen musiikkikirjastoyhdistys, 1989.

HAKUNI, Pirjo (1990), Aluekoulutuksesta. Julkaisussa: Pilke 1990: 3.

HAKUNI, Pirjo (2006), Tampereen pääkirjaston musiikkiosaston kysely nuottien lainaajille 2006. Julkaisussa Intervalli 2006: 3.

HAKUNI, Pirjo & Riepponen, Ritva (1985), Pimittääkö kirjasto musiikkitietoa? Julkaisussa: Kirjastokonsertto: keskustelua musiikkikirjastoista. Toim. Heikki Poroila. Helsinki: Kirjastopalvelu, 1985.

HAKUNI, Pirjo & Tastula, Lea (2004), Musiikin tiedonhaku: sumealla logiikalla tajunnanvirrassa? Julkaisussa: Intervalli 2004: 2.

HALME, Hilka (1973), Kirjastoneuvos Mikko Mäkelä: Kulttuurikeskus ja monitoimitalo Tampereen tulevasta pääkirjastotalosta. Julkaisussa: Tammerkoski 1973: 10.

HEIKINHEIMO, Seppo (1962), Kuulokulma. Julkaisussa: Uusi Suomi 24.5.1962

- HIIDENHEIMO, Ilona (1999), Lahden kaupunginkirjaston musiikkiosasto 30 vuotta (1969–1999). Lahti: Lahden kaupunginkirjasto, 1999.
- HIRN, Sven (1971), Kirjasto av-keskuksena. Julkaisussa: Kirjastolehti 1971: 2.
- HÄRKÖNEN, Eva (1986), Tampereen musiikkikirjasto vuosina 1958–1964. Kirjastotieteen ja informatiikan proseminaariesitelmä. Tampere: Tampereen yliopisto, 1986.
- JÄRVELIN, Ritva (1998?), Tammelan kirjasto 1922–1997. Moniste. Tampere: Tekijä, [1998?]
- KANERVA, Unto & Peltonen, Maija-Liisa (1961), Tampereen kaupunginkirjasto 1861–1961. Tampere: Tampereen kaupungin kirjastolautakunta, 1961.
- KANNILA, Helle (1951), Kirjastot ja musiikki. Julkaisussa: Kirjastolehti 1951: 9.
- KAUPUNGINKIRJASTON (1972) audiovisuaalisen opetuksen palvelun kehittämistä tutkineen toimikunnan mietintö. Moniste. Tampere: Tampereen kaupunki, 1972.
- KIRJASTO (1976) soittaa – jos jaksat jonottaa. Pikapuhelu Raija Leppäsen kanssa. Julkaisussa: Aamulehti 30.9.1976
- KOKOELMATYÖ (2001) ja vastuut. Tekstin toimitustyö: Heikki Poroila. Julkaisussa: Intervalli 2001:2.
- KOMITEANMIETINTÖ 1950:1. Kirjastolainsäädännön uudistamista varten asetetun komitean mietintö.
- KOMITEANMIETINTO 1975: 110. Vuoden 1973 kirjastokomitean mietintö. 1976.
- KOPPINEN, Mari (2001), Tampereen konservatorio 1931–2001. Tampere: Tampereen musiikkiopiston säätiö, 2001.
- ”KÄTEVIN tapa kokeilla uutta musiikkia ilman taloudellista riskiä”. Pääkirjaston musiikkiosaston kysely äänitteiden lainaajille 2005. <http://www.kirjastot.fi/fiFI/musiikki/jutut/Tampere.24.2.2008>
- LAUSTI, Kaarlo (1958), Kiertokäynti Britannian kirjastoissa. Julkaisussa: Kirjastolehti 1958: 1
- LEPPÄNEN, Raija (1970a), ”Mitä te oikein teette siellä musiikkiosastolla?” Julkaisussa: Tampereen Kaupunginkirjaston uutiset 1970: 7. (17.12.1970)
- LEPPÄNEN, Raija (1970b), Musiikkikirjastotyön periaatteita. Julkaisussa: Kirjastolehti 1970: 10.
- LEPPÄNEN, Raija (1975), Musiikkikirjastotyö kaupunkien ja kauppaloitten kirjastoissa. Pro gradu -tutkielma, Tampere: Tampereen yliopisto, Kirjastotieteen ja informatiikan laitos, 1975.
- LEVYSOITIN (1958) puhuu korvalle, silmä katsoo partituuriin. Kirjastotyön uusi palvelumuoto – musiikkiosasto Tammelan sivukirjastossa. Julkaisussa: Aamulehti 30.10.1958.
- MARTIKAINEN, Tuula (1989), Näin me sen teimme : Yhteistyötä tilasuunnitteluun. Tampereen kaupungin pääkirjaston suunnittelu ja rakentaminen yhteistyöprojektina. Helsinki: Työturvallisuuskeskus, 1989.
- MUSIIKIN (1981) lainaus sujuu Tampereella. Julkaisussa: Kirjastolehti 1981: 3.
- MUSIIKKIA (1975) koteihin. Tampereen kaupunginkirjasto aloittaa levyjen lainauksen. Julkaisussa: Turun Sanomat 8.8.1975.
- MUSIIKKIKIRJASTO (1958) nyt tamperelaisten käytössä. Julkaisussa: Hämeen Yhteistyö 30.10.1958.
- MUSIIKKIKIRJASTO (1966) ja kielistudio. Moniste. Tampere: Tampereen kaupunginkirjasto, [1966?].
- MUSIIKKIOSASTO (1951) musiikkisaleineen saatava kaupungin kirjastoon. Julkaisussa: Ilta-Sanomat 25.9.1951.

- MUSIIKKIOSASTO (1958) avattu Tammelan sivukirjastossa. Julkaisussa: *Kansan lehti* 30.10.1958.
- [MUSIIKKIOSASTON] työ- ja toimintasuunnitelmat vuosille 1997–2008. Monistheet. [1996–2007]
- MUSIIKKITIETEEN (2008) laitos. <http://www.uta.fi/laitokset/mustut>. Käytetty 14.5.2008.
- MÄKELÄ, Kyösti (1985), Kuka, mitä, häh? eli kirjastosuunnittelua Suomessa. Julkaisussa: Kirjastokonsertto: keskustelua musiikkikirjastoista. Toim. Heikki Poroila. Helsinki: Kirjastopalvelu, 1985.
- MÄKELÄ, Kyösti (1996), Miksi miehet kansoittavat musiikkikirjastoja? Julkaisussa: *Kirjasto-lehti* 1996: 1.
- MÄKELÄ, Mikko (1972), Kirjastot ja audiovisuaalinen toiminta. Julkaisussa: Kirjastojen av-toiminnan opas. Toim. Martina Aminoff et al. Helsinki: Suomen kirjastoseura, 1972.
- MÄKINEN, Petteri (2008), Kirjasto muuttuu musiikin mukana. Julkaisussa: *Tamperelainen* 26.3.2008.
- MÄNTYNYNEN, Elina (2007), Musiikin vuorovaikutteinen tiedonhaku tietopalvelukontekstissa: asiakkaiden kysymystyyppien ja tiedonhakutaktiikoiden yhteyksien tarkastelua. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto, Informaatiotutkimuksen laitos, 2007. <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu01611.pdf>, Käytetty 11.6.2008.
- NUMMI, Lassi (1982), Mahdoton ihminen. Julkaisussa: Seppo Nummi *Laulujen keskeltä*. Valikoima kirjoituksia, toim. Lassi Nummi ja Petri Nummi. Helsinki: Otava, 1982.
- NUMMI, Seppo (1952), Musiikkirappio – musiikkikirjasto – musiikin uskonpuhdistus. Julkaisussa: *Kuva* 1952: 12.
- OTA (1987) yhteyttä asiantuntijaan, ajoissa! Julkaisussa: *Kirjastolehti* 1987: 10.
- PELTONEN, Maija-Liisa (1966), Aina vain kielet. Julkaisussa: *Tampereen kaupunginkirjaston uutiset* 1966:4. (30.9.1966)
- PELTONEN, Maija-Liisa (1974), Ajankohtainen av-keskus (= oppimateriaalikeskus). *Tampereen kaupunginkirjaston uutiset* 1974: 2. (30.3.1974)
- PIISPANEN, Ritva (1965), Englannin musiikkikirjastoihin tutustumassa. Julkaisussa: *Kirjasto-lehti* 1965: 4.
- PIISPANEN, Ritva (1966), Toimituksen vieras. /Eero Nallinmaa./ Julkaisussa: *Kirjastolehti* 1966: 7.
- POROILA, Heikki (1985), Leimaamisesta monipuoliseen tietopalveluun. Julkaisussa: Kirjastokonsertto: keskustelua musiikkikirjastoista. Toim. Heikki Poroila. Helsinki: Kirjastopalvelu, 1985.
- POROILA, Heikki (1992), Musiikin luokitusuudistus lopultakin valmis. Julkaisussa: *Intervalli* 1992: 1.
- POROILA, Heikki (1994), Osakohdeluettelointi. Atk-yhteistyön pelastusvene vai karikko? Julkaisussa: *Intervalli* 1994: 1.
- POROILA, Heikki (1995), Ajatuksia musiikin indeksoinnista. Julkaisussa: *Intervalli* 1995: 1.
- POROILA, Heikki (1997), Musiikkikirjastojen palveluperiaatteet 2000-luvulla. Julkaisussa: *Intervalli* 1997:3.
- PULKKINEN, Marja (1972), Musiikkikirjastojen toimintaa ja niiden yhteistyötä musiikkiopistojen kanssa Kuopiossa, Lahdessa ja Tampereella. Kirjasto-Opin tutkielma. Kouluhallituksen kirjastokurssi 1971–1972. S. I.: [1972?]
- PULLIAINEN, Lea (1993), Kokemuksia musiikin luetteloinnista Pallas-järjestelmässä. Julkaisussa: *Intervalli* 1993: 4
- RUUSKANEN, Anni (1951), Vierailulla Saksan kirjastoissa. Julkaisussa: *Kirjastolehti* 1951: 10.

- SEPPÄ, Anja (1960), Musiikkikirjastotoimintaa Tampereella. Julkaisussa: Kirjastolehti 1960:10.
- SEPPÄ, Anja (1966), Vuosi Valloissa – Anja Seppä muistelee. Julkaisussa: Tampereen kaupunginkirjaston uutiset 1966: 5. (21.11.1966)
- SORRI, Marja (1964), Tammelan musiikkikirjaston käytöstä ja käyttäjistä. Erikoistyö Yhteiskunnallisen Korkeakoulun kirjastotutkintoa varten. Tampere 1964.
- STELLAN MÖRNER, C-G. (1948), Att låna hem musik. Julkaisussa: Biblioteksbladet 1948: 33.
- TAMPEREEN kaupungin kirjastolautakunnan lähettämät kirjeet. Tampereen kaupungin-arkisto
- TAMPEREEN kaupunginkirjaston kertomus. Tampereen kaupunginkirjasto.
- TAMPEREEN (1970) kaupunginkirjaston musiikkiosaston, erityisesti opetusstudion työt ja niitten asiakaspalvelun ajankäyttötutkimus keväällä 1970. Moniste. Tampere: Tampereen kaupunginkirjasto. [1970?]
- TAMPEREEN kaupunginkirjaston lähetetyt ja saapuneet kirjelmät. Tampereen kaupungin-arkisto.
- TAMPEREEN kaupunginkirjaston vuosikertomukset. Tampereen kaupunginkirjasto.
- TAMPEREEN kaupunginvaltuuston pöytäkirjat. Tampereen kaupunginarkisto.
- TASTULA, Lea (2006), Ammatti: musiikin tietopalvelu. Kysymykset: Heikki Poroila... Julkaisussa: Intervalli 2006: 4.
- TASTULA, Lea (2008), Musiikin ja musiikkiaineiston ominaisuuksia tietopalvelun kannalta eli asioita, jotka vaikuttavat siihen, miten musiikkia haetaan ja miten sitä kysytään. Moniste. Tampere: Tampereen kaupunginkirjasto, 2008.
- TASTULA, Lea (1988), Neuvonta musiikkikirjastossa. Helsinki: Suomen musiikkikirjastoyhdistys, 1988.
- TIETOPALVELUN (1997) arkea. Julkaisussa: Intervalli 1997:1.
- TOIVIAINEN, Seppo /1970), Yhteiskunnalliset ja kulttuuriset ristiriidat – musikologisten osakulttuurien tarkastelua. Tampere: Tampereen yliopisto, 1970.
- UUSI (1968) kirjastotalo tarpeen Tampereella. Kaupunginkirjaston käyttö on voimakkaasti kasvanut. Julkaisussa: Aamulehti 3.1.1968.
- VOIPAALA, Päi(vi)kki (1975), Soivaa musiikkia maailmalle. Julkaisussa: Tampereen kaupunginkirjasto. Pirkanmaan maakuntakirjasto. Uutiset 1975: 7. (23.12.1975)
- VOIPAALA, Päivikki & Hakuni, Pirjo (1974), Käytiin Lahdessa. Julkaisussa: Tampereen kaupunginkirjasto. Pirkanmaan maakuntakirjasto.
- Uutiset 1974: 7. (11.12.1974)
- VUORI, Aimo (1973), Kaikki muuttuu aikanaan ... Julkaisussa: Tampereen kaupunginkirjasto. Pirkanmaan maakuntakirjasto. Uutisten erikoisnumero MM. 27.9.1973.
- YLEISEN lainausosaston suomenkielisten kirjojen hankintaluettelo 1954–55.
Tampereen kaupunginarkisto

Musiikkiosaston vakinainen henkilökunta

- osastonhoitajan virkanimike muutettiin osastonjohtajaksi vuonna 1987
- kirjastoapulaisen virkanimike muutettiin amanuenssiksi vuonna 1965, ja amanuenssin virkanimike kirjastonhoitajaksi vuonna 1987
- toimistovirkailijan virkanimike muutettiin kirjastovirkailijaksi vuonna 1982

Aaltojärvi, Marjo (s. Yli-Rajala), kirjastovirkailijana 1986–2003

Airaksinen, Kaarina, toimistoapulaisena/kirjastovirkailijana 1969–2004

Alanen, Timo, amanuenssina/kirjastonhoitajana 1984–

Eloranta, Kari, osastonhoitajana 1978–1984

Hakuni, Pirjo, toimistoapulaisena 1967–1969, amanuenssina 1970–1983,
osastonhoitajana/-johtajana 1984–

Hietala, Marjaana, kirjastovirkailijana 2005–

Jääskeläinen, Maija-Liisa, amanuenssina 1972–1973

Kauhanen, Kerttu, kirjastoavustajana 2002–

Koivisto, Juhani, kirjastovirkailijana 1998–2004, kirjastonhoitajana 2004–

Koskinen, Jaana, kirjastovirkailijana 1993–2000

Kouttu, Tuula, kirjastovirkailijana 1984–1988

Kujala, Ulla-Maija, kirjastovirkailijana 1988

Kulomäki, Pirkko, toimistoapulaisena 1967

Kykkänen, Leena (myöh. Pöntinen), kirjastovirkailijana 1985

Laakkonen, Päivi, amanuenssina 1984–1987

Laakkonen, Seppo, kirjastovirkailijana 1997–1998

Laaksonen, Liisa, toimistoapulaisena 1966–1967

Laari, Kirsti (myöh. Filén), amanuenssina 1968–1970

Leppänen, Raija, (myöh. Haapsaari), amanuenssina 1965–1971, osastonhoitajana 1971–1977

Liikala, Eeva (s. Kaukosalo, myöh. Savolainen), toimistovirkailijana/kirjastovirkailijana
1970–1985

Matikainen, Outi (s. Peltonen), kirjastovirkailijana 1988–

Matson, Kerttu, toimistoapulaisena 1965–1966

Paasio, Ester, kirjastoapulaisena 1964

Pietilä, Merja (s. Nieminen), amanuenssina 1977–1982

Saarikoski, Silja (s. Penttinen), amanuenssina 1982–1983

Seppä, Anja, kirjastoapulaisena 1958–1964

Tastula, Lea, amanuenssina/kirjastonhoitajana 1988–

Tervo-Koskinen, Liisa, kirjastovirkailijana 2001–

Toivonen, Marja-Leena, kirjastovirkailijana 1986–

Valkama, Marja, kirjastovirkailijana 1984–1987

Voipaala, Päivikki, amanuenssina 1973–1976

Ylä-Kauttu, Ann-Mari, kirjastovirkailijana 2005–

MUSIIKKIOSASTON KOKOELMA v. 1958 - 2007												
Vuosi	Atk-tallenne	C-kasetti	CD-ROM	CD-levy	DVD-ROM	DVD-levy-audio	kirja	muotti	partituuri	työpiirustus	video	äänikirja
v.1958							45	1252				82
v.1959							250	1299				218
v.1960							508	2221				288
v.1961							979	3084				380**
v.1962							1116	3232				512
v.1963							1269	3285				626
v.1964							1529	4019				788
v.1965							2043	4959				1075
v.1966							3139	6532				1500
v.1967							3618	7584				2264
v.1968							4097	8515				2673
v.1969							4380	9480				3023
v.1970							4703	10145				3635
v.1971							4691	11193				4353
v.1972							5088	12027				4970
v.1973							5330	13020				5600
v.1974							5700	14341				6450
v.1975							5947	15806				7790
v.1976							6063	16818				8915
v.1977							6108	17936				9918
v.1978							6828	18320				11795
v.1979							5987	19273				13119
v.1980							5497	19622				14340
v.1981							5049	20392				15195
v.1982							5390	20951				15929
v.1983							5774	21492				16512
v.1984							5955	21845				17611
v.1985							6680	22768				76
v.1986							6684	23001				75
v.1987							7167	23878				75
v.1988							8120	24994				79
v.1989							8250	25815				83
v.1990							8516	26921				87
v.1991							8519	27801				86
v.1992							8053	28319				86
v.1993							8732	28842				86
v.1994							8856	28877				86
v.1995							9051	28910				84
v.1996							9097	28815				84
v.1997							8970	28347				84
v.1998							8909	28490				84
v.1999							8629	28656				84
v.2000							8704	28757				84
v.2001							8642	29124				84
v.2002							8794	29311				84
v.2003							8932	29194				84
v.2004							8816	28658				84
v.2005							7314	28473				84
v.2006							8975	28835				84
v.2007							9006	27968				84

=CD-levyt samassa tilastossa LP-levyjen kanssa, ks. sarake LP + cd

**=tilastossa puuttuvat varastoissa olevat tietokantaan luettomalliset LP-levyt

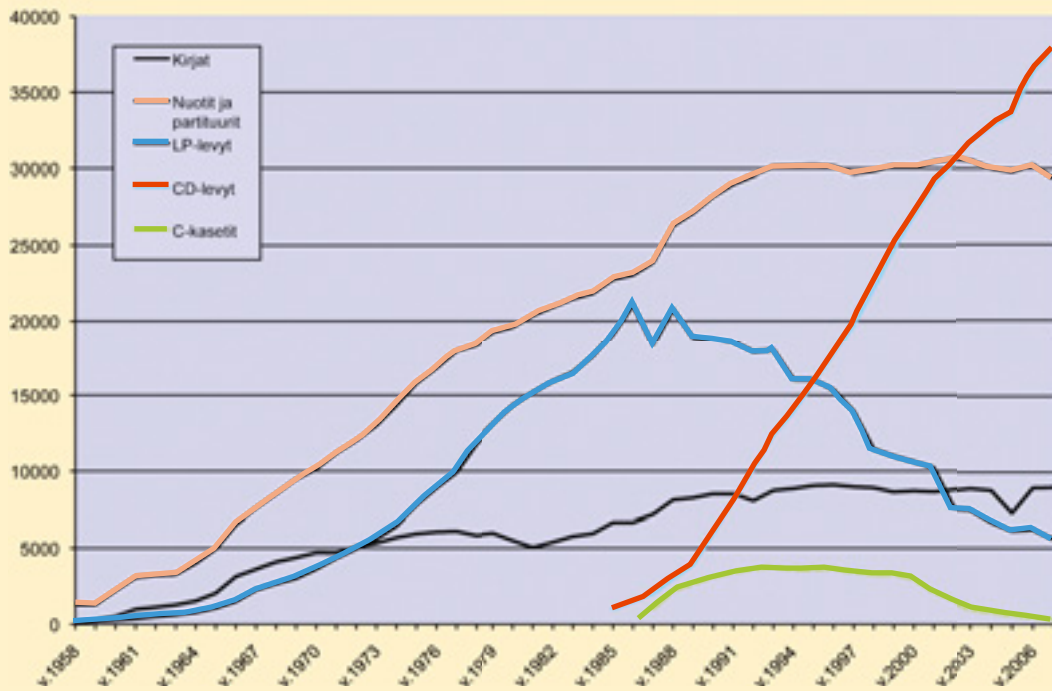
= tilastossa mukana myös varastoissa olevat tietokantaan luettomalliset LP-levyt

##=arvioitu määrä

* = varastoissa olevat LP-levyt, jotta ei ole tallennettu tietokantaan, sisältökoodit vain kortissa

***=lehtiä ei ole tilastotu

Musiikkiosaston kokoelma aineistolajeittain v. 1958–2007

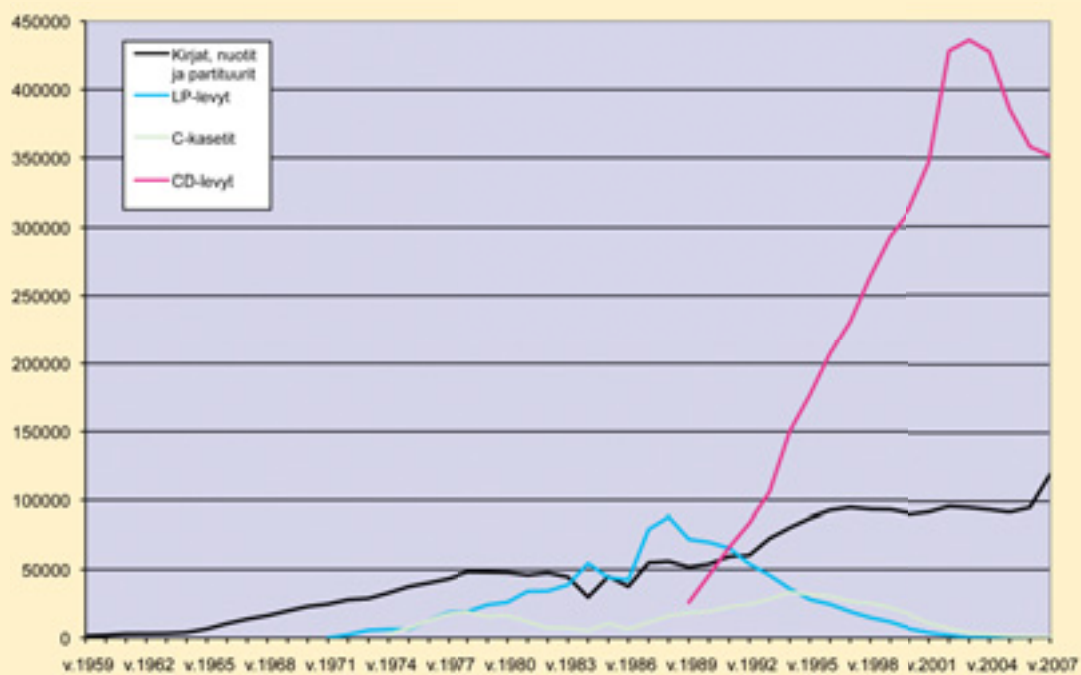

MUSIIKKOASTON LAINAUS v. 1958 - 2007												
Vuosi	C-kasetti	CD-ROM	CD-Levy	DVD-ROM	DVD-Audio	nuoti + kirja	kirja	nuotti	partituuri	nuottikirjasto	työpöytämuut	video
v.1958							395	1060				
v.1959							585	1378				
v.1960							727	2285				
v.1961							653	2395				
v.1962							646	2575				
v.1963							619	3293				
v.1964							1447	5003				
v.1965							2803	7525				
v.1966							3915	9791				
v.1967							4598	11038				
v.1968							5447	14235				
v.1969							6271	16702				
v.1970												
v.1971												
v.1972												
v.1973												
v.1974												
v.1975												
v.1976												
v.1977												
v.1978												
v.1979												
v.1980												
v.1981												
v.1982												
v.1983												
v.1984												
v.1985												
v.1986												
v.1987												
v.1988	15668						9450			46449		538
v.1989	18441						9651			42194		1327
v.1990	10338						9701			44248		1554
v.1991	22737						10020	47998	1004			3563
v.1992	24687						11232	48205	901			69657
v.1993	28360						13312	58326	916			69645
v.1994	33370						15691	63644	1049			54091
v.1995	31768						16889	69162	1165			4230
v.1996	30731						18701	72605	1381			3062
v.1997	26675						20669	72783	1330			45628
v.1998	25355						21164	71101	1208			303567
v.1999	22024						20856	71161	1167			328326
v.2000	17365						20367	69267	1014			24598
v.2001	10962						21356	69624	1201			363334
v.2002	7175						22211	72593	1277			331956
v.2003	3736						23342	71017	1209			403684
v.2004	2616						23968	69919	1214			426801
v.2005	1616						20650	70654	1077			433044
v.2006	1341						22929	71563	1149			460039
v.2007	943						22742	95273	1695			540257
												544244
												535303
												493215
												472867
												493377

* pop/rock-levyjen laina-aika 2 viikkoa

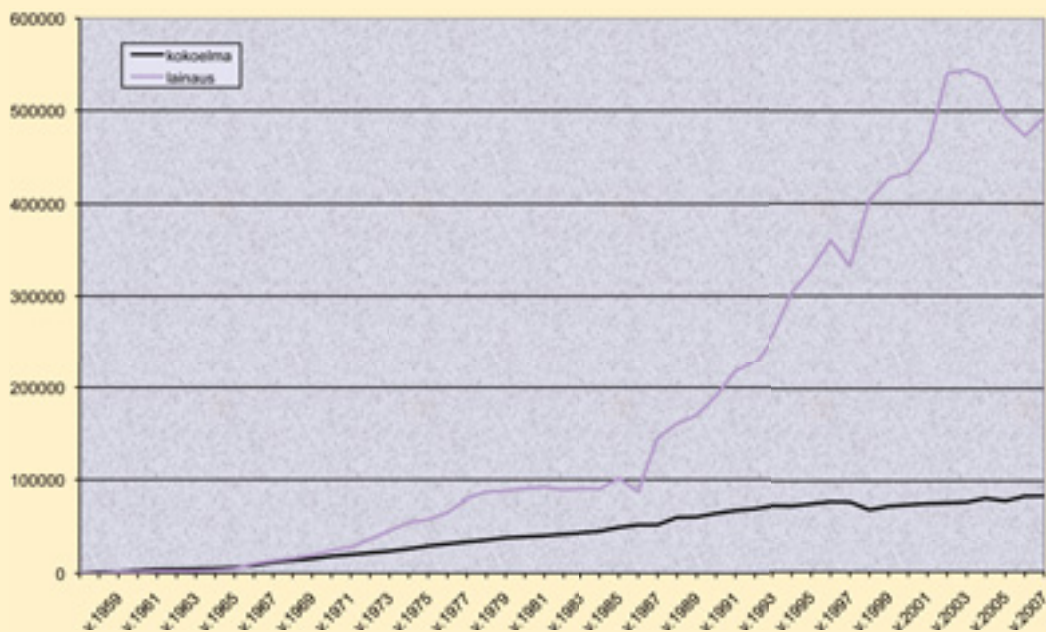
** pop/rock-levyjen laina-aika 4 viikkoa

Musiikkiosaston lainaus aineistolajeittain v. 1958–2007

Liite 6

Musiikkiosaston kokoelma ja lainaus v. 1958–2007

Musiikkiosaston tietopalvelun arkea: valikoima asiakkaiden kysymyksiä

- » Missä on argentiinalaisten tangojen nuotteja?
- » Haluaisimme jotakin sopivaa soitettavaa klarinetilla häätilaisuuteen.
- » Onko teillä neekerilauluja kasetilla, semmonen kuin Ronettes tai jotain sellasta. Niillä on ainakin se "Be my baby". Ja sitten on se mies, jonka nimeä en nyt muista.
- » Etsin suomalaista iskelmää "Kohtalon kukka" ja netistä katsoin, että se on myös nimellä "Pettäjän tie" ja löysinkin sen koneelta, mutta nyt en löydä sitä levyä hyllystä.
- » Nuotti Sisakin (oik. Sisask) teokseen "Härkä, Lyyra".
- » The Rough guide to the music of Israel -cd pitäisi olla hyllyssä, mutten löydä.
- » Mä olen yrittänyt etsiä Mozartin Taikahuilun orkesteripartituuria, mutta pianopartituuriakin käy.
- » Voinko kysyä heti, kun pitäisi löytyä tämän nuotti kuin "When I fall in love". Se on joku Young ja Heyman, olisko se Neil Young. Se on vanha kappale. Pitäis esittää se huomenna ja meillä on niin huono nuotti, ei näy sointumerkitkään kunnolla.
- » Saisko täältä selville onko sellaista kuin "Oi muistatko vielä sen virren" levytetty? Mielellään tässä sävellajissa (asiakas näyttää nuottia) ja naislaulajan esittämänä ja urkusäestys, pianokin käy.
- » Rentouttavaa musiikkia pan-huilulla esitettyä, mutta ei saa herättää suuria tunteita.
- » Kaikki mahdolliset tulkinnot cd-levyllä Lisztin Mefisto-valsista nro 1.
- » Kummisetä-elokuvasta sen kauniin melodian nuotti
- » Kitarakouluja joissa on avosointuja.
- » Onko tämmöstä: "Elon maljat? Elon malja maljoista parhain, siksi pohjahan asti se juo ja kun piirissä silmäsi suljet sinun luoksesi ainiaaks jään"?
- » Karjala-aiheisia lauluja muistotilaisuuteen
- » Anteeksi että häiritseen, mutta sisko sanoi, että teillä olis jossakin noissa hyllyissä kaksi videota kapellimestarista, mutta en löydä niitä.
- » Tuli ska-kuume. Mistähän saisin siihen lääketta?
- » Haluaisin erilaisia muunnelmia Ukko Noo-asta, nuotteja.
- » Rytmikästä liikunnan taustalle sopivaa musiikkia.
- » Mistä löytäisin nuotin Paderewskin piano-kappaleesta, jonka nimeä en muista. Soittelin sitä nuoruudessa.
- » Mistä mä löydän punkkia?
- » Onko teillä tämmöstä nuottia: "Minä olen muistanut sinut hyvin paljon paremmin kuin ketään muuta"?
- » Tarvitsisin Erkki Melartinin Larin-Kyöstin tekstiin säveltämän laulun, jota ainakin Eino Grön ja Tauno Palo ovat laulaneet, semmonen kepeä mittumaarilaulu. (oik. Suvisia suruja, jonka on säveltänyt Erkki Melakoski)
- » Mistä löytäisin 1970- ja 1980-luvun disko-musiikkia? Esim. kappaleen "Daddy Cool".
- » Onko olemassa Wagnerin omaelämäkertaa suomen kielellä? Ja muutenkin jotain kivaa kesälukemista. Onko Lisztin kirjoituksia suomennettu?
- » Kauko Röyhkän cd:t Steppaillen ja Tyttöjen ystävä
- » Nuotit kappaleeseen "Kaunis maa", alkaa "Taivaalla"..., Esko Rahkonen esittänyt.
- » Teema Impossible missionista
- » Missä on häävalsit?
- » Vysotskin venäjänkielisiä nuotteja.
- » Einari Kukkosen kirjoja.
- » Ruotsalaista rokkia, semmonen jossa saa sanoista selvää.
- » Sävelten taajuudet taulukkona.
- » Kuunneltaisiin häämusiikkia, Widorin Toccata, sitten Bachin Trio-sonaatti G-duuri ja se Saaban kuningattaresta.
- » Mun pitäisi soittaa sellolla "Vanha virsi Taa-lainmaan karjamajoilta". Löytyiskö siitä nuotti sopivassa sävellajissa?
- » Leisiön kirja Suomen ja Karjalan vanhakan-taiset torvi- ja pillisoittimet.
- » Rentoutusmusiikkia, menen kehitysvammaisten leirille ja niille jotain sinne.
- » Missä on iskelmähyly?
- » Keskiäikaista musiikkia.
- » Lastenlauluja 20- ja 30-luvuilta.
- » Mustakantinen nuotti missä on venäläisiä kansanlauluja.
- » "Se tu m'ami" cd-levyllä Cecilia Bartolin esittämänä.
- » "O Sole mion" pianosäestysellinen nuotti korkealle tenorille